

ZBIÓR
ARTYKUŁÓW NAUKOWYCH

FILOLOGIA,
LITERATURA, SOCJOLOGIA I
KULTUROZNAWSTWO.
NAUKA WCZORAJ, DZIŚ, JUTRO.

Warszawa

28.02.2016

СБОРНИК
НАУЧНЫХ СТАТЕЙ

ФИЛОЛОГИЯ,
СОЦИОЛОГИЯ И
КУЛЬТУРОЛОГИЯ.
НАУКА ВЧЕРА, СЕГОДНЯ, ЗАВТРА.

Варшава

28.02.2016

U.D.C. 316+8.2+8.1.1.1.1.1 +8.0.1.8+082

B.B.C. 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Zbiór artykułów naukowych.

Z 40 Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej " Filologia, literatura, socjologia i kulturoznawstwo. Nauka wczoraj, dziś, jutro. " (28.02.2016) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. - 108 str.

ISBN: 978-83-65207-72-2

Wszelkie prawa zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów. Pisownia oryginalna jest zachowana. Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour». Obowiązkowym jest odniesienie do zbioru.

nakład: 50 egz.

"Diamond trading tour" © Warszawa 2016

ISBN: 978-83-65207-72-2

Komitet Organizacyjny:

- W. Okulicz-Kozaryn**, (Przewodniczący), dr. hab, MBA, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, członek-korespondent Międzynarodowej Akademii pedagogicznej, członek Polskiego towarzystwa ekonomicznego, Polska;
- A. Murza**, (Zastępca Przewodniczącego), MBA, Ukraina;
- E. Агеев**, д.т.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;
- A. Горохов**, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия.
- L. Nechaeva**, dr, Ukraina;
- M. Ордынская**, профессор, Южный федеральный университет, Россия.
- B. Подобед**, dr, Belarus;
- S. Seregina**, independent trainer and consultant, Netherlands;
- J. Turlukowski**, dr, Uniwersytet Warszawski, Polska.

Komitet naukowy:

- W. Okulicz-Kozaryn** (Przewodniczący), dr. hab, MBA, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, członek-korespondent Międzynarodowej Akademii pedagogicznej, członek Polskiego towarzystwa ekonomicznego, Polska;
- B. Куц**, д.т.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;
- P. Латыпов**, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;
- A. Tsimayeu**, dr, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus;
- E. Чекунова**, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы.
- L. Nechaeva**, dr, Ukraina;

SPIS /СОДЕРЖАНИЕ
СЕКЦЈА 22. FILOLOGIĘ.
(ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)

1. Ларионова Н.П.....	7
ИКОНА КАК СРЕДСТВО ИНТЕРПРЕТАЦИИ ОБРАЗА ГЕРОЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ	
2. Заїковська О.М., Бунь Т. М.....	10
ТВОРЧИСТЬ ДУГЛАСА КОУПЛЕНДА:ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	
3. Маркова М. В.	13
ПОЕТИЧНА ТВОРЧИСТЬ ТОМАСА ВАЙЕТТА І ПЕРШІ ПРОЯВИ АНГЛІЙСЬКОГО ПЕТРАРКІЗМУ	
4. Маланій Н. І.	24
ТІЛЕСНИЙ ІНШИЙ В ДАВНЬОГРЕЦЬКІЙ МІФОЛОГІЇ	
5. Попова Л.И.....	26
ОБРАЗ ДАЛЕКОЙ СТРАНЫ В ПОЭЗИИ ТАТЬЯНЫ КОМЛИК: СТРАНОВЕДЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ	
6. Петриця Л.....	29
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНОМОВНИХ РЕАЛІЙ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ	
7. Бойчук Н.В.	35
МОВЛЕННЯ ЧОЛОВІКІВ ТА ЖІНОК У ЛІНГВІСТИЧНОМУ АСПЕКТІ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ СОМЕРСЕТА МОЕМА «ТЕАТР»)	
8. Гонтаренко Г.С.	39
СЕМАНТИКА ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕВФЕМІЗМІВ В АНГЛІЙСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ОФІЦІЙНИХ ЗАЯВ ТА ПРОМОВ ПОЛІТИКІВ)	
9. Скибицька Н.В.....	44
ЕЛЕМЕНТИ РОЗМОВНОСТІ В ПОЛІМОДАЛЬНИХ ТЕКСТАХ ІНТЕРНЕТ КОМУНІКАЦІЇ	
10. Хорошун О.О.	51
ДИСКУРС ЗМІ У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ РОЗВІДКАХ	

11. Проценко У. М., Романчук О. В.....	53
ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ	
12. Жирик У.Ю.	57
НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СИМВОЛІКА ВЕСІЛЬНОГО ОБРЯДОВОГО ОДЯГУ В УКРАЇНІ, АНГЛІЇ ТА ФРАНЦІЇ	
13. Zhovnuruk Z., Isayeva H.....	62
STUDENTS' BENEFITS FROM IMPLEMENTING A NEW CONCEPT OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES?	
14. Чуйко О.А.	66
КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ РЕКЛАМИ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ТА ДІЄТИЧНИХ ДОБАВОК США	
15. Гутиряк О.І., Павлішак О. Р.	71
ЯДРО ТА ПЕРИФЕРІЯ ЯК КОМПОНЕНТИ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ ТЕРМІНОЛОГІЇ(НА ПРИКЛАДІ ТЕРМІНОЛОГІЇ БІЗНЕСУ)	
16. Шевченко І.В., Медведєва Є.В.	76
ОСОБЛИВОСТІ ФОНЕТИЧНОГО ЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПЕРІОДУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ	
17. Стасюк Н.В.	80
ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ЗАКЛИКУ НА МОРФОЛОГІЧНОМУ РІВНІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	
18. Кучер З. І., Сидоренко Л. М.....	83
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ	
19. Матвійшин О.М.	88
ІСТОРІЯ ПЕРЕКЛАДІВ УКРАЇНСЬКОЇ КЛАСИЧНОЇ ПРОЗИ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ ВЕРСІЯХ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ	
20. Торпакова Е.А., Агеева Е.Л., Королева Т.В.....	92
V.V.NAVOKOV'S UNIQUE METHODOLOGY OF PUNS TRANSLATION	

21. Скульська Ю.О..... 98

ЛІНГВОКОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ОФІЦІЙНИХ ПЕРЕГОВОРІВ В КОНТЕКСТІ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ООН (ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ)

22. Попова Л.І. 105

ПРОФЕСІЙНИЙ ДОСВІД ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДАЧА: РЕАЛІЇ ТА ПРОБЛЕМИ

Ларионова Н.П.

ст. преподаватель кафедры гуманитарных,
естественнонаучных и юридических дисциплин
Курского института кооперации (филиал)
АНО ВО «Белгородский университет
кооперации, экономики и права»
г. Курск

ИКОНА КАК СРЕДСТВО ИНТЕРПРЕТАЦИИ ОБРАЗА ГЕРОЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ

Ключевые слова: икона, герой, Салтыков-Щедрин, Иудушка Головлёв.

Икона для православного человека является связующим звеном в его общении с Богом. Желание иметь икону в доме определяется стремлением каждодневно ощущать близость Всевышнего, видеть Его, осязать Его присутствие. «Потребность иметь с собою и пред собою икону вытекает из конкретности религиозного чувства, которое не удовлетворяется одним только духовным созерцанием, но ищет и непосредственной, осязательной близости, как это естественно для человека, состоящего из души и тела. Человеку Господь преподает общение с Собой во вкушении тела и крови Его, т.е. чувственно и осязательно» [1,82].

Таким образом, икона необходима для укрепления и поддержания веры христианина в постоянное присутствие Бога в этом мире. Это больше психологическая потребность, чем материальное подтверждение в Его существования.

В творчестве многих русских писателей (Лесков, Писемский, Пушкин, Толстой, Достоевский и др.) присутствуют упоминания об иконах, которые поддерживали их самих или героев произведений в трудные минуты жизни [2].

Известно, что в семье М.Е. Салтыкова-Щедрина «...религиозный элемент сведен был на степень простой обрядности. Ходили к обедне аккуратно каждое воскресенье, а накануне больших праздников служили в доме всенощные и молебны с водосвятием, причем строго следили, чтобы дети усердно крестились и клали земные поклоны. Отец каждое утро запирался в кабинете и, выйдя оттуда, раздавал ... по кусочку зачерствелой просвиры. Но во всем этом царствовала полная машинальность, и не чувствовалось ничего, что напоминало бы возглас: «Горе имеем сердца!» [5, 36].

Источником духовно-нравственного становления писателя в таких условиях стало случайно найденное среди книг старших детей «Чтение из четырех евангелистов». Сам писатель видел в этом некий Божий промысел, так как обретение случилось во время Великого поста. Щедрин признавался: «Главное, что я почерпнул из чтения Евангелия, заключалось в том, что оно посеяло в моем сердце зачатки общечеловеческой совести и вызвало из недр моего существа нечто устойчивое, свое, благодаря которому господствующий жизненный уклад уже не так легко поработал меня... Словом сказать, я уже вышел из состояния прозябания и начал сознавать себя человеком» [5,70].

В поздних реалистических произведениях Щедрина иконы и Евангелие являются обязательными атрибутами повествования.

В романе «Господа Головлевы» святые образа необходимы для характеристики крайней степени нравственного оскудения членов вымирающего семейства.

Иудушка Головлев опрощает идеальное понимание Образа и сводит его к материальному. По его мнению, иконы делятся на *плохенькие*, не имеющие дорогого оклада, почерневшие от времени и свечной копоти, и *хорошие*, новые, написанные яркими красками. «Коли ты искренно приступаешь, так и перед плохенькими образами молитва твоя дойдет! А коли ты только так: болты-болты! Да по сторонам поглядеть, да книксен сделать – так и хорошие тебя не спасут!» – говорит он Анниньке [4, 151].

Так же он рассуждает и о набожности человека. Если в доме у него много заступников (икон Святых), то и христианин истый, который не способен на дурные поступки.

Примечательно, что сам Иудушка Головлев не относится к религиозным людям, с точки зрения веры в бессмертие души и соблюдение Заповедей. Писатель упоминает о страхе Порфирия Владимировича перед чертями, от которых он и прячется за образа и свет лампадки.

Отношение к обрядовой стороне молитвы и зажжения лампад перед образом в семье Головлевых вообще весьма условное и определено больше традицией, чем потребностью души. Вспомним реакцию Иудушки, который забыл годовщину смерти сына Владимира: «Ах, грех какой! Хорошо еще, что лампадки в образной зажжены. Точно ведь свыше что меня озарило. Ни праздник у нас сегодня, ни что – просто с Введеньева дня лампадки зажжены... Христос с ними, пускай погорят!» [4, 114].

В словах Порфирия Владимировича слышится нескрываемое пренебрежение и желание побыстрее откупиться, причем небольшой ценой за собственную забывчивость. Он откладывает панихиду по сыну на утро, чтобы закончить игру в карты с маменькой.

Описанные случаи включения иконы в сюжет произведения позволяют сделать вывод о том, что, несмотря на расположение божницы в наиболее освещенной части дома или комнаты, образа остаются совершенно невидимыми для героев. Киоты с ликами Святых либо сияют светом, слепя глаза и придавая окружающим предметам обманчивые и потому пугающие черты, либо укоряюще «...смотрят, словно выколотые глаза» [3, 81-84]. В обоих случаях молящийся остается один на один со своим чувством страха перед дальнейшей вечной жизнью.

Свет, отражающийся от окладов, каким бы ярким ни был, не может проникнуть в их окостеневшие души и возродить к новой жизни. Страх от умертвий и предательств, которые по сути и составляют хронику семейства, парализует героев.

Подводя итог, следует отметить, что иконы играют в произведении значительную роль для понимания образа главного героя – Иудушки Головлева, который, окружив себя ликами Святых, остается одинок оттого, что не ощущает Божественной Любви и воспринимает иконы как показатель материального благополучия.

Литература:

1. Булгаков С., прот. (1871—1944). Православие. Очерки учения православной церкви [Текст]: / С. Н. Булгаков — Киев: Лыбидь, 1991-238 с.

2. Лепяхин В. Икона в русской литературе XIX века // Слово. Ру: Балтийский акцент. № 1-2 – Россия, Калининград, 2010. С.147-174.
3. Ларионова Н.П. Обрядовая символика света в романе М.Е. Салтыкова-Щедрина «Господа Головлевы» // Zbiór raportów naukowych. „Teoria i praktyka-znaczenie badań naukowych. 2(29.07.2013 – 31.07.2013) – Lublin: wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2013-100 с.
4. Салтыков-Щедрин М.Е. Собрание сочинений в 20 т. Т.13. – Москва, Худ. лит., 1965 -815 с.
5. Салтыков-Щедрин М.Е. Собрание сочинений в 20 т. Т.17. – Москва, Худ. лит., 1965 -622 с.

Заїковська Оксана Михайлівна

кандидат філологічних наук,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна

Бунь Тетяна Михайлівна

старший викладач,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, Україна

ТВОРЧИСТЬ ДУГЛАСА КОУПЛЕНДА: ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Ключові слова: канадська література, Дуглас Коупленд, генераційна тематика
Дуглас Коупленд (Douglas Coupland) вважається одним із найбільш цитованих канадських письменників, твори якого користуються популярністю у широкій читацькій аудиторії. Доробок письменника включає художню та документальну прозу, кілька сценаріїв та п'єс для театру й кіно та книгу, присвячену життєвому й творчому шляху канадського філософа, філолога й літературного критика Маршала Маклюєна.

Перший роман «Покоління Ікс» (Generation X, 1991) [1] з'явився в результаті детального дослідження Д. Коуплендом колективного досвіду покоління людей, які були народжені в 1960-1980 роках. Цей роман став початком низки творів письменника, присвячених саме генераційній тематиці. Другий роман «Планета шампуню» (Shampoo Planet, 1992) [2] привертає увагу читачів до «покоління Y», яке Д. Коупленд називає «глобальними підлітками» (global teens), прошарок молоді, народжених з 1980 по 2000 роки. «Покоління Y» відоме як «покоління тисячоліття» чи мелленаристів набуває яскравої репрезентації у наступному романі «Раби Майкрософта» (Microserfs, 1994) [4], персонажі якого сприймають новітні інформаційні технології та мережу Інтернет як буденне явище і проявляють кмітливість у використанні технологій як невід'ємного компоненту культурного життя. Кульмінацією експериментування письменника з поколінневою тематикою став роман «Викрадачі жуйки» (Gum Thieves, 2007) [7], який нагадує формат електронного щоденника романів «Раби Майкрософта» та «Джей Под» (JPod, 2008) [10]. Останній на сьогодні генераційний роман «Покоління А» (Generation A, 2009) [11] письменник написав наприкінці 2009 року. Цей роман натякає на його перший роман «Покоління Ікс», оскільки у центрі уваги знову постає акт розповідання історій декількома персонажами, які перебувають у новому цифровому світі.

Генераційна тематика творів Д. Коупленда доповнюється темою нестачі релігійних переконань у представників «покоління Ікс». Ця тема вперше прозвучала у назві збірки оповідань «Життя після Бога» (Life After God, 1994) [3], в якій акцент зроблено на бракові духовності. Апокаліптична оповідь покоління, «вихованого без Бога» (термін Д. Коупленда) набуває яскравого вираження у романі «Доки подруга в комі» (Girlfriend in a Coma, 1998) [5] та продовжується у романі «Гей, Нострадамус!» (Hey, Nostradamus! 2003) [13]. В основу останнього роману покладені реальні події

шкільного терористичного акту в одній з американських шкіл, при цьому в романі Д. Коупленд переносить події до Ванкувера.

Романи «Міс Вайомінг» (Miss Wyoming, 2000) [6], «Нормальних сімей не буває» (All Families are Psychotic, 2001) [9] та «Елеонор Рігбі» (Eleanor Rigby, 2004) [8] об'єднує тема самотності, проблема стосунків батьків та дітей і сімейних цінностей у суспільстві споживання та високих інформаційних технологій.

Документальна проза Д. Коупленда вирізняється «канадійністю». Збірка «Знімки від мерця» (Polaroids from the Dead, 1996) [15] містить есе та оповідання на різноманітні теми, включаючи концерт рок групи Grateful Dead, комедію Harold and Maude, зняту компанією Paramount Pictures, смерть композитора Курта Кобейна (Kurt Donald Cobain), есе, присвячене річниці смерті Мерелін Монро, тощо. Книга «Скляне місто» (City of Glass) [12] містить короткі есе та фотокартки Ванкувера. Кожне есе присвячено одному з аспектів рідного міста письменника приміром, скляним житловим вежам, які окреслюють горизонт Ванкувера та дають назву самій книзі.

Поясненням для іноземців істинної канадської сутності стала збірка есе у двох томах «Згадки про Канаду» (Souvenir of Canada, 2004). Використовуючи формат збірки «Скляне місто» та «Згадки про Канаду», Дуглас Коупленд пише книгу для фонду Террі Фокса під назвою «Террі» (Terry, 2005). Книга присвячена канадцю Террі Фоксу, який пройшов марафон на одній нозі з метою підтримати хворих на рак.

Сфера інтересів Дугласа Коупленда не обмежується тільки літературною творчістю, він відомий також як драматург та кіносценарист. Відразу після терористичного акту 11 вересня 2001 року Дуглас Коупленд пише п'єсу «11 вересня», яка була поставлена в містечку Стратфорд-он-Ейвон (граф. Уорикшир, Англія, Великобританія) у театрі Королівської спілки Шекспіра (Royal Shakespeare Company). Письменник прокоментував п'єсу як останні дні 1990 років і початок нового століття. У 2006 році за сценарієм Д. Коупленда на екрани вийшов художній фільм «Everything's gone green», а у 2008 році відомий роман письменника «Джей Под» (JPod, 2008) було адаптовано для телебачення Канадською радіомовною корпорацією.

Як культурний критик у 2010 році Д. Коупленд стає лектором щорічної тижневої серії лекцій з питань політики, культури та філософії, що проводяться з 1961 року на честь генерал-губернатора Канади Вінцента Мейсі. Серед визначних лекторів того часу були Нортроп Фрай, Маргарет Етвуд, Ноам Чомські, Мартін Лютер Кінг та ін. З цієї метою Д. Коупленд написав роман «Гравець один: що з нас вийде?» (Player One – What Is to Become of Us: A Novel in Five Hours) [14], який було перероблено у формат п'яти лекцій, що вийшли в ефір на CBS радіо 8-12 листопада 2010 року.

Д. Коупленд став співавтором серії Extraordinary Canadians, присвятивши книгу «Extraordinary Canadians: Marshall McLuhan» (2010 [16] Маршалу Маклюєну. Письменник простежує життя філософа, філолога та літературного критика Маршала Маклюєна з юнацьких років, проведених у Вініпегові, студентського навчання у Кембріджі і до моменту створення програми вивчення засобів масової інформації (Media Studies program) в університеті Торонто. Теза Маршала Маклюєна «медіум – це повідомлення» (medium is the message) виявляється провідною для творчості Д. Коупленда, адже у творчості письменника саме нові форми оповідної манери стають засобом донесення інформації до читача.

Таким чином, творчий доробок Д. Коупленда репрезентує широкий діапазон літератури, яка засвідчує багатогранність таланту письменника.

Література

1. Coupland D. *Generation X: Tales for an Accelerated Culture* / Douglas Coupland. – New York: St. Martin's Press, 1991. – 183 p.
2. Coupland D. *Shampoo Planet* / Douglas Coupland. – New York: Simon and Schuster, 1993. – 312 p.
3. Coupland D. *Life After God* / Douglas Coupland. – London : Pocket Books, 1994. – 360 p.
4. Coupland D. *Microserfs* / Douglas Coupland. – New York : HarperCollins, 1995. – 400 p.
5. Coupland D. *Girlfriend in a Coma* / Douglas Coupland. – New York : Regan Books, 1998. – 284 p.
6. Coupland D. *Miss Wyoming* / Douglas Coupland. – Knopf Doubleday Publishing Group, 2001. – 311 p.
7. Coupland D. *Gum Thieves* / Douglas Coupland. – New York : Bloomsbury, 2007. – 288 p.
8. Coupland D. *Eleonor Rigby* / Douglas Coupland. – New York : Bloomsbury, 2008. – 256 p.
9. Coupland D. *All Families are Psychotic* / Douglas Coupland. – New York: Bloomsbury Publishing USA, 2008. – 288 p.
10. Coupland D. *JPod* / Douglas Coupland. – New York: Bloomsbury Publishing USA, 2008. – 464 p.
11. Coupland D. *Generation A* / Douglas Coupland. – New York: Simon and Schuster, 2009. – 320 p.
12. Coupland D. *City of Glass: Douglas Coupland's Vancouver* / Douglas Coupland. – Douglas & McIntyre, 2009. – 175 p.
13. Coupland D. *Hey, Nostradamus!* / Douglas Coupland. – New York : HarperCollins Publishers, 2010. – 336 p.
14. Coupland D. *Player One* / Douglas Coupland. – London: Random House, 2010. – 256 p.
15. Coupland D. *Polaroids from the Dead: And Other Short Stories* / Douglas Coupland. – New York: HarperCollins, 2011. – 208 p.
16. Coupland D. *Extraordinary Canadians: Marshall McLuhan* / Douglas Coupland. – Toronto: Penguin Canada, 2013. – 208 p.

Маркова М. В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Дрогобицький державний педагогічний університет
ім. І. Франка

ПОЕТИЧНА ТВОРЧІСТЬ ТОМАСА ВАЙЕТТА І ПЕРШІ ПРОЯВИ АНГЛІЙСЬКОГО ПЕТРАРКІЗМУ

Культурна доба англійського поета Т. Вайетта для літературознавчої науки на постарадянському просторі, за вдалим висловом Г. Кружкова, «це – ціла Атлантида, величезний материк, що пішов під воду. Сотні поетів, тисячі книг, сотні тисяч віршованих рядків...» [4]. Про таких добре відомих у себе на батьківщині митців, як Г. Говард, Ф. Сідні чи Е. Спенсер в Україні можна дізнатися лише зі скупих згадок у підручниках для вищих навчальних закладів. Не вдалося нам відшукати і жодної спеціальної наукової розвідки, присвяченої Т. Вайеттові, окрім лаконічної статті А. Боковець [1]. Лише окремі аспекти поетичної творчості митця висвітлені і в російському літературознавчому дискурсі. Тут варто відзначити роботи О. Домніної, вже згадуваного Г. Кружкова, О. Луценко, Д. Соколова, І. Шайтанова. До найбільш відомих західних дослідників Т. Вайетта належать С. Бальді, Д. В. Гардинг, Г. А. Мейсон, Дж. Поувелл, Д. Г. Ріс, Д. М. Росс, П. Томсон, А. К. Фоксвелл, С. М. Фоулі, Д. М. Фрідмен, Е. К. Чемберс.

Основною тенденцією розвитку англійської літератури у XVI ст. стало зародження і поширення петраркізму, а Т. Вайетт традиційно вважається першим послідовником Ф. Петрарки на теренах Англії. Метою нашої статті є проаналізувати варіант петраркізму, репрезентований у його творчості.

Народився поет у 1503 р. у Кенті. Походив зі знатної дворянської родини. Його батько в часи Війни Троянд підтримав батька Генриха VIII – Генриха VII, за що той нагородив його лицарським титулом. Молодший Генрих теж дуже шанував Генрі Вайетта і навіть призначив його на посаду коменданта Норвічського замку. Освіту майбутній поет отримав у коледжі Св. Іоанна в Кембриджі. По закінченні навчання зарекомендував себе при дворі як винятково талановита людина – легко писав вірші, дуже гарно співав та грав на лютні, вільно розмовляв на кількох іноземних мовах, спритно володів зброєю та неодноразово відзначався на лицарських турнірах. У 1527 р. поїхав до Італії. Побував у Венеції, Феррарі, Флоренції, Римі. Деякий час проживав у Болоньї. Під час цієї подорожі Т. Вайетт виявив, що Ф. Петрарка – дуже модний поет, а його визнання на батьківщині практично не має меж. Відтак він вирішив випробувати принципи його поезії на англійському ґрунті, хоча й розумів, що рідна мова не здатна адекватно відтворити всю делікатність петрарківського стилю. З іншого ж боку, митець був переконаний, що наслідування Ф. Петрарки зможе відкрити перед англійською художньою словесністю нові горизонти.

Безпосередню роботу із текстами італійського автора Т. Вайетт розпочав із перекладу уривка другої книги трактату «Про засоби від усілякої фортуни», зробленого на прохання першої дружини Генриха VIII – Катерини Арагонської. Тоді ж, на думку більшості дослідників, митець узявся до читання «Канцоньєре» та почав

робити перші спроби поетичних перекладів [3, 179]. Тут варто зазначити, що значний вплив на сприйняття творчості Ф. Петрарки Т. Вайеттом мала поезія італійських петраркістів останньої чверті XV ст. – першої чверті XVI ст., з якою він також мав можливість познайомитися під час своєї подорожі. Як зазначає російська дослідниця О. Домніна, митцеві були відомі обидва її напрями: «неаполітанський», представлений, перш за все, творчістю Серафіно Аквілано, і «бембістський», лідера якого – П'єтро Бембо – Т. Вайетт, можливо, навіть знав особисто. Дослідниця пише: «Незважаючи на різницю у сприйнятті творчості Петрарки, характерну для цих напрямів («неаполітанці» спиралися здебільшого на преціозні елементи в ліриці Петрарки, а «бембісти» канонізували його високий стиль), вони були однаково значимі для Вайетта. Поезія Серафіно, написана здебільшого у жанрі страмботто і позначена відповідною йому топікою і метафорикою, не тільки внесла свій вклад у формування у Вайетта образу примхливої і жорстокої дами, але й стала основою для його експериментів із віршованими розмірами, римою, англійською мовою в цілому. Знайомство Вайетта з творчістю Анджело Поліціано сприяло розвитку концепції неоплатонічного розуміння кохання у його поезії. Рівною мірою ці напрями петраркізму вплинули на формування літературної мови Вайетта, відточування його перекладацької майстерності» [3, 179 – 180].

Коли Т. Вайетт створив більшість своїх віршів, невідомо. Можна припустити, що протягом тривалого часу у нього не виникало бажання зібрати їх докупи чи хоча б якось систематизувати, адже у XVI ст. серед вельможних письменників Англії не було заведено публікувати свої тексти. Згідно з гіпотезою Д. Поувелла, свою першу поетичну збірку митець уклав під час перебування в Іспанії між березнем 1537 р. і квітнем 1539 р. [13]. Вперше ці твори були надруковані лондонським книготорговцем Ричардом Тоттелом у т. зв. «Збірці Тоттела» («Tottel's Miscellany») [17] у 1557 р., вже після смерті автора. Загалом видання нараховувало 271 поетичний твір, 96 із яких належали Т. Вайеттові, 40 – Генрі Говардові, графові Саррі, 40 – Н. Гримальдові, а ще 95 – менш значним авторам (Джон Гейвуд, Вільям Форест, Джордж Болейн та інші). При цьому написані значно пізніше тексти графа Саррі композиційно передували текстам Т. Вайетта.

Жанрово лірика митця, що увійшла до «Збірки Тоттела», охоплювала порівняно незначну кількість сонетів, рондо, кілька балад і сатир, а також численні епіграми і пісні (досить умовний, до слова, жанр, куди можна віднести практично все написане, що не «вписується» у класичні рамки попередніх жанрів). Дослідник англійського петраркізму Д. Соколов, узявши за критерій функцію ліричного героя, розділив поезії Т. Вайетта у «Збірці Тоттела» на три групи: 1) вірші, у яких фігурує традиційний петрарківський закоханий; 2) вірші, у яких закоханий заперечує певні конвенції петраркізму і 3) вірші, у яких провадиться критика королівського двору і / чи королівської влади [7, 168]. Типово петрарківські тексти у розділі Т. Вайетта сусідять із більш оригінальними творами. Д. Г. Піс із цього приводу зазначав, що в поезії митця можна «чітко виділити два елементи, оригінальний і запозичений, національний і континентальний, і недооцінювати важливість будь-якого з них означає спрощувати досягнення (Т. Вайетта – М. М.)» [14, 15]. Такий погляд на поетичну творчість англійського автора тривалий час був традиційним для критичної літератури, адже дійсно значну частину його любовної лірики складають переклади з Ф. Петрарки та інших

італійських поетів, а також різного роду парафрази і наслідування. Так, для прикладу, в основі рондо Т. Вайетта «Go, burning sighs, unto the frozen heart...» («Летить, вогненні зітхання, у замерзле серце...») – сонет CLIII Ф. Петрарки; перші три строфи пісні «O goodly hand...» («О, красива рука...») майже точно відтворюють октаву сонета CLXXXIX збірки «Канцоньєре»; сонет «Vnstable dream, according to the place...» («Нестійкий сон, залежно від місця...») варіює частий у Ф. Петрарки мотив сновидіння; джерелом тексту «Madam, withouten many words...» («Мадам, без багатослівності...») послужив мадрігал італійського поета Драгонетто Боніфаціо «Madonna non so dir tante parole» і т. д.

У своїх віршах Т. Вайетт використовує практично весь арсенал петрарківської образності. Його ліричний герой нарікає на неможливість передати глибину і велич свого кохання словами; згадує гарячі потоки сліз, вулкани зітхань і землистий колір свого обличчя, душевну скорботу, що виснажує тіло; каже, що лише в очах можна побачити душу – все це ніби дослівно переписано із «Книги пісень». Зустрічаємо у нього і типові петрарківські гіперболи та метафори: ліричний герой асоціюється із човном, що потрапив у страшний шторм і кружляє між скелями без надії на порятунок; вітрила на його човні рвуться від зітхань, а канати розмокають від нескінченних сліз; хмара горя закриває від закоханого зірки-очі донни, що мали б скеровувати його шлях у бурхливому морі; ліси наповнюються його риданнями, ріки зупиняються від його скарг, а трави плачуть рососою; і земля, і небо сумують разом із ліричним героєм – лише донна глуха до його благань. Все це, безсумнівно, дозволяє говорити про Т. Вайетта як про петраркіста. Разом із тим, у деяких наукових працях простежуються і відмінні думки.

На відхилення поезії англійського автора від петрарківської моделі однією з перших звернула увагу П. Томсон [16, 225]. Дж. У. Левер також розглядав поезію Т. Вайетта як полемічну стосовно Ф. Петрарки. Такий погляд, на думку дослідника, може бути підтверджений тим фактом, що англійський митець не вважав за потрібне дотримуватися оригіналу навіть тоді, коли просто перекладав італійця, тобто навіть у перекладах намагався цілеспрямовано відходити від петрарківських конвенцій [12, 24 – 26]. Це дозволило Дж. В. Леверу дійти висновку, що творчість Т. Вайетта засвідчила розрив із європейським петраркізмом. Однак, як нам видається, такі роздуми засновані на сучасних уявленнях щодо оригінальності творів мистецтва, які, безсумнівно, відрізняються від тих, якими керувався сам Т. Вайетт. Основний принцип його перекладів слід, на наш погляд, вбачати у підпорядкуванні оригіналу власним цілям. Взагалі, думка про використання англійським митцем художніх засобів петраркізму (риторики, образної системи, форми тощо) для реалізації індивідуальних авторських завдань не нова і є досить поширеною. Так, Д. М. Фрідмен писав, що метою Т. Вайетта у перекладацькій діяльності було не покійно слідувати моделі, а реорганізувати її [10, 143], а Д. В. Гардинг убачав у його поезії, попри наскрізне використання петрарківських образів, мотивів і стилістичних фігур, чітке індивідуальне начало [11, 189]. Схожої точки зору дотримується і А. Горбунов, котрий пише, що, «перекладаючи вірші Петрарки, наслідуючи його, Т. Вайетт незмінно переосмислював його вірші в душі власного світогляду» [1, 25].

Ми вважаємо, що поетичний спадок Т. Вайетта варто розглядати у світлі думок Г. Дабров про те, що однією із ключових художніх характеристик петраркізму є

повтори, як на змістовому, так і на формальному рівні. У петрарківських текстах, на думку літературознавця, закоханий робить все нові і нові спроби завоювати прихильність донни, сподіваючись що кожна наступна з них буде більш вдала за попередню, проте всі вони виявляються однаково неуспішними. Він безконечно повторює риторику петраркізму, в якій багато фігур і так ґрунтуються на повторах, повторює форму сонета, яка, особливо в італійській традиції, передбачає багато звукових повторів, а також досвід своїх попередників-петраркістів і, зрештою, самого Ф. Петрарки [9, 35 – 39]. Твори Т. Вайетта, опубліковані у «Збірці Тоттела», дуже добре демонструють цей принцип. Якщо розглядати їх як суцільний ліричний текст, то він розпадається на низку циклічно повторюваних ситуацій: до ліричного героя приходять нове кохання, він сподівається, що цього разу воно буде взаємним, проте кохана жінка, як звикло, виявляється неприхильною до його благань. За цим слідує болючий розрив стосунків і обіцянка ніколи більше не кохати, проте через деякий час вся любовна історія починається спочатку. В кожному із цих циклів поет також намагається знайти відповідь на питання, в чому джерело його нещастя.

Саме кохання митець розуміє як втрату розуму. Конфлікт між почуттям і розумом – частий мотив його поезій, ліричний герой Т. Вайетта постійно хитається між означеними полюсами. Кохана жінка поета також включена у це протистояння, оскільки вона вчить ліричного героя любити і страждати («*She that me learns to loue, and to suffer*»¹ [XXXVII, 5]²), але при цьому вимагає, аби його пристрасть підпорядковувалася розуму («*Be reined by reason*»³ [XXXVII, 7]). Закоханий то стверджує свою вірність Амуру, то відмовляється від кохання, але така відмова ніколи не є остаточною.

На перший погляд здається, що кожне нове почуття виявляється в ліричного героя Т. Вайета збагаченим попереднім досвідом, а свої відносини з новою жінкою він конструює по-новому. Так, раніше обдурений, він не хоче більше бути довірливим простаком і в одній із поезій обіцяє бути вірним донні лише у тому випадку, якщо вірною буде вона сама: «*But you, this diuersnesse that blamen most, // Change you no more, but still after one rate // Treat you me well: and kepe you in that state. // And while with me doth dwell this weried gost, // My word nor I shall not be variable, // But alwaies one, your owne both firme and stable*»⁴ [XLVI, 9 – 14]. Проте, як побачимо згодом, будь-які зміни у світогляді ліричного героя – лише омана.

Повернення до любовних стосунків кожного разу спонукає закоханого замислюватися над уже пройденою частиною життєвого шляху. Спрямувавши рефлексію на механізми кохання, він доходить висновку, що причиною його любовних невдач є нездатність повною мірою висловити свої почуття. Тим самим фокус з інтимної перекладається в естетичну, філософську площину, порушуючи проблему виражальних можливостей поетичної мови та функцій поезії як такої. Саме у цьому контексті слід розглядати створений Т. Вайеттом образ «недоброго, жорстокого язика» – язик жорстокий, бо саме він винен у тому, що ліричний герой не може здобути взаємність до-

1 Неперекладені українською чи російською мовою тексти Т. Вайетта подаємо у власних підрядкових перекладах: *Вона, що мене вчить любити і страждати.*

2 Тут і далі при посиланні на «Збірку Тоттела» римська цифра означає порядковий номер тексту у виданні, арабська – номер вірша.

3 *Будь стримуваний розумом.*

4 *Але ви, котрі звинувачуєте мене у зрадах найбільше, // Не змінюйтеся, а будьте послідовними // Ставтеся до мене, як належить: не змінюйте своєї позиції. // І доки зі мною буде цей стомлений привид, // Ні моє слово, ні я не змінюся, // А я буду завжди ваш, твердо і без змін.*

ни («*vnkind tongue, to yll hast thou me rendered*» [XLVIII, 3]). Зрештою, ліричний герой висловлює припущення, що кохання для нього в принципі невіддільне від дивної моди розриву: «*But all is turnde now <...> // Into a bitter fashion of forsakyng*»⁵ [LII, 16 – 17].

З особливою виразністю ця думка звучить у відомій поезії Т. Вайетта «*They flee from me...*» («Вони втікають від мене...»): «*They flee from me, that sometime did me seke // With naked fote stalkyng within my chamber. // Once haue I seen them gentle, tame, and meke, // That now are wild, and do not once remember // That sometyme they haue put them selues in danger, // To take bread at my hand, and now they range, // Busily sekyn in continuall change*»⁶ [LII, 1 – 7]. Автор зіштовхує в тексті два часові плани: минуле, коли він був щасливий, бо йому дарували любов жінки, і теперішнє, коли він нещасний, оскільки вони його ігнорують. При цьому Т. Вайетт посилює еротичний елемент – любовний досвід виразно перетворюється у нього на сексуальний: «*When her loose gowne did from her shoulders fall, // And she me caught in her armes long and small, // And therwithall, so swetery did me kysse, // And softly sayd: deare hart, how like you this? // It was no dreame: for I lay broade awakyng*»⁷ [LII, 11 – 15]. Зрозуміло, що це різко суперечить петрарківській установці на недоступність жінки. Більше того, порушується і традиція безмежної відданості закоханого, адже якщо раніше ліричний герой Т. Вайетта обіцяв бути вірним в обмін на вірність, то тепер уже йдеться навіть не про одну, а одразу про кількох жінок, кожна з яких може успішно виступати у ролі петрарківської донни.

Принцип повтору знаходить своє вираження і на формальному рівні текстів Т. Вайетта. Для прикладу, такі поезії, як «*It may be good like it who list...*» («Це може подобатися...»), «*In fayth I wot not what to say...*» («Не знав я чесно, що сказати...»), «*The restful place, renewer of my smart...*» («Місце спокою, де відновлюється мій біль...») та ін. побудовані за зразком італійської ренесансної балади, кожна строфа якої закінчується рефреном. При цьому саме рефрен є структуротворчим елементом у цих текстах: окрім ампліфікації основного смислового навантаження, втіленого у ньому, така композиційна схема покликана підсилювати тематичний повтор на рівні форми.

Поет і сам добре усвідомлював, що його вірші є повторенням вже неодноразово сказаного ним самим, але його скорботний стан змушував його писати такі ж скорботні пісні, і він міг лише сподіватися, що доля колись подарує йому можливість написати пісню іншого характеру («*and if I haue a chnace // <...> To sing some pleasant song*»⁸ [LXII, 29, 32]). Але разом із тим, неможливість уникнути повторів вносить додаткові елементи в образну систему любовної лірики Т. Вайетта. Насамперед трансформується сам образ донни, набуваючи рис аж ніяк не притаманних петрарківській традиції. В цілому, ліричному героєві Т. Вайетта властиве захоплення коханою, проте серед усіх його текстів жодного разу не зустрічається опису її зовнішності. Автор концентрується на власних почуттях, на своїх стосунках з жінкою, на принципах кохання, але не на самому його об'єкті. З усього складного комплексу характеристик, якими наділялася петрарківська

5 Переклад цього уривка Г. Кружковим: «*Но все переменилось ей в уладу, // Забвеньє целиком досталось мне*» [7, 41] вважаємо не дуже вдалим. Дослівно процитовані рядки звучать так: «*Але все перетворилося зараз <...> // У гірку моду процитатися*».

6 *Они меня обходят стороной – // Те, что, бывало, робкими шагами // Ко мне прокрадывались в час ночной, // Чтоб теплыми, дрожащими губами // Брать хлеб из рук моих, – клянись богами // Они меня дичатся и бегут, // Как лань бежит стремелав от ловчих пут* [7, 40].

7 *Под шорох с плеч скользнувшего наряда // Она ко мне прильнула, как дриада, // И так, целуя тыщу раз подряд // Шептала тихо: «Милый мой, ты рад?» // То было наяву, а не во сне!* [7, 40 – 41].

8 *Якщо у мене буде шанс // <...> Заспівати якусь приємну пісню.*

донна, Т. Вайетт обирае лише одну – жорстокість. Більше того, вона набувае в нього садыстычных рис, оскільки отримуе насолоду від покірності героя і його страждань, живиться ними: «*Since fone by tother doth live and feed the heart, // I with thy sight, thou also with my smart*»⁹ [L, 7 – 8]. Жінка не дае ліричному героєві ні згоди, ні відмови, оскільки прагне якнайдовше зберегти такий стан речей, коли сама є панею, а закоханий – її рабом: «*I abide and abide and better abide, // And after the old proverb, the happy day; // And ever my lady to me doth say, // «Let me alone and I will provide». // I abide and abide and tarry the tide, // And with abiding, speed well ye may. // Thus do I abide, I wot, always, // Neither obtaining nor yet denied*»¹⁰ [CLVII, 1 – 8]. Саме тому на певному етапі стосунків з об'єкта бажання донна перетворюється у Т. Вайетта на об'єкт ненависті. Йому подобається описувати її фізичні страждання і своїми віршами він прагне вже не прихилити жінку до себе, а завдати їй болю: «*Passeth forth my wonted cries, // Those cruell eares to pearce, // Which in most hateful wyse // Doe styll my plaintes reurse*»¹¹ [LXXVII, 1 – 4].

В одному з віршів «Збірки Тоттела» Т. Вайетт обіцяє востаннє зіграти на лютні, після чого вона замовкне назавжди, тобто поступлює свій розрив із жінкою як останній, при чому разом із завершенням чергового любовного циклу має завершитися і його поетична діяльність – він перестане оспівувати свої почуття: «*My lute awake performe the last // Labour that thou and I shall waste: // And end that I have now begonne: // And when this song is song and past: // My lute be styll for I have done*»¹² [LXXXVII, 1 – 5]. Однак за цим, як і слід було очікувати, розпочинається новий виток спіралі. Поет розуміє, що і ця любовна ситуація є лише повторенням усіх попередніх, тому вже практично за звичкою повторює типові скарги, а наприкінці знову відмовляється від почуттів і приймає рішення віддати себе вивченню античних філософів. Амура ж він просить звернути свій погляд на юнаків, оскільки більше не хоче перебувати під його владою. Здається, що ліричний герой нарешті вирвався із зачарованого кола, але логіка розвитку Т. Вайеттового тексту про кохання підказує, що ця свобода лише тимчасова. Перервати традиційний ланцюг подібних ситуацій самому ліричному героєві не під силу, вивільнитися йому допоможе лише співчуття донни або ж смерть («*death or mercy edn my wofull smart*»¹³[СІІІ, 6]). Взагалі ж, очевидно, мають рацію ті дослідники, котрі стверджують, що «повтор як основний прийом організації матеріалу в розділі («Збірки Тоттела» – М. М.) Вайетта виглядає навмисне гіпертрофованим, таким, що підпорядковує собі всі решту рівні і складові петрарківської системи. В «Книзі пісень» безконечне повторення загрожувало наративному елементу, але не елімінувало його. В розділі Вайетта сама наративність знищується, руху сюжету чи розвитку ліричного суб'єкта не відбувається. Текст статичний, він постійно повертається в одну і ту ж точку» [7, 189 – 190]. І в цьому, очевидно, певна слабкість Т. Вайетта.

Бачимо, таким чином, що у багатьох моментах між Ф. Петраркою і Т. Вайеттом існують суттєві розбіжності. По-перше, англійський автор у своїх творах часто вислов-

9 *Меня один твой воскрешает вид – // Тебя мое страданье живит* [7, 13].

10 *Ей любо сдерживать мой порыв: // Мол, погоди, пока не скажу. // И я гожду, и гожду, и гожду – // Кто более, чем я, терпелив? // Я медлю – и пропускаю прилив, // И время у моря зря провожу. // Видать, и тешу я Госпожу // Лишь тем, что полумертв, полужив* [7, 25].

11 *Летить вперед, мой звичні ридання, // Пронизуйте ті жорстокі вуха, // Як у найненависніший спосіб // Відкидають мої благання.*

12 *О лютия, прозвени струной // В последний раз пред нею стой // Свой безнадежный мадригал! // Нам не в новинку труд пустой; // Допой и смолкни – кончен бал!* [7, 60].

13 *Смерть або милосердя покладуть край моему болю.*

лює властиву трубадурам ідею справедливого кохання, якої немає в італійського гуманіста. Вже з цього ми можемо зробити висновок, що закоханий Т. Вайетта не тотожний закоханому Ф. Петрарки: він добре знає свої обов'язки перед жінкою, але водночас хоче мати і певні права. У відстоюванні цих прав він іноді заходить досить далеко – йому вже недостатньо милостивого погляду донни чи її доброго слова, він хоче набагато більшого. І якщо нагорода за його почуття і страждання не буде отримана швидко, а ще краще негайно, то ліричний герой не буде вагатися у своїй помсті за завдані йому душевні муки. По-друге, Т. Вайетт у своїй любовній ліриці експлікує еротичні мотиви, відсутні у самого Ф. Петрарки, та дуже глибинні, ретельно приховані у його послідовників. По-третє, у кожному новому любовному циклі, про що вже йшлося, ліричний герой прагне до оволодіння новою жінкою, і кожен цикл закінчується відмовою від кохання, що просто неможливо собі уявити в італійського гуманіста. І, по-четверте, сам образ коханої жінки та відносин між нею і ліричним героєм мають мало спільного із петрарківським каноном – свій любовний досвід Т. Вайетт осмислює як стосунки садистичної пані, якій він змушений підпорядковуватись. Отож, англійський поет, безперечно, був петраркістом, проте не зовсім типовим. Як нам видається, він щиріший і безпосередніший за Ф. Петрарку та менш багатослівний. Але поряд із тим, з італійським автором його поєднує багато спільного. Поезія обох вирізняється глибокою індивідуальністю та увагою до внутрішнього світу людини, і саме це чітко відділяє їх від ліричних традицій середньовіччя та, власне кажучи, і робить гуманістами.

На більшість текстів, за загальноприйнятою сьогодні версією, Т. Вайетта надихнула Анна Болейн – нещаслива дружина Генріха VIII, з якою той узяв шлюб, аби укріпити союзницькі відносини з французьким королем Франсуа I. Позналилися молоді люди, як припускають дослідники, у 1525 р., після повернення Анни з Франції, де вона виховувалася у колі фрейлін королеви Маргарити Валуа. Смутлява, темноволоса, з виразними чорними очима, вона відразу здобула увагу багатьох прихильників і, як припускали сучасники, стала причиною розлучення Т. Вайетта з Елізабет Брук – донькою лорда Кобема.

Коли саме Анна Болейн стала об'єктом королівської симпатії, точно встановити неможливо, проте відомо, що у 1527 р. Генрих VIII починає відкрито готуватися до розлучення з Катериною Арагонською. У 1532 р. він дарує Анні Болейн титул маркизи Пембрук, а вже у січні 1533 р. виявляється, що вона вагітна, і пара таємно вінчається. Кілька місяців по тому шлюб легітимізується і відбувається коронація. У 1534 р. королева дарує королівству принцесу Єлизавету, проте її стосунки із Генрихом VIII виявляються дуже нетривкими. У 1536 р., після народження мертвої дитини, король вирішує позбутися дружини, яка не змогла подарувати йому спадкоємця. Анна Болейн була звинувачена у зраді і разом зі своїми буцімто спільниками Джорджем Болейном, сером Генрі Норрисом, сером Френсисом Вестоном, сером Вільямом Брертоном та Марком Смітоном була відправлена на страту.

Після смерті королеви придворні майже відкрито заговорили про зв'язок жінки із Т. Вайеттом. Більше того, існувала навіть версія, що роман поета з Анною Болейн розпочався ще задовго до того, як король вирішив зробити її своєю дружиною, і Т. Вайетт, нібито, як сумлінний підданий свого монарха, застерігав його від одруження з цією жінкою, відверто розповівши про характер власних стосунків із нею. Одначе ця версія видається малоімовірною, оскільки відомо, що у 1536 р., коли королева вже була стра-

цена, Т. Вайетт був посвячений у лицарі, отож, безперечно, користувався прихильністю короля. Наступного року митець був відправлений із поважною посольською місією до Іспанії. Він дійсно деякий час у 1536 р. провів у Тауері, але лише як свідок у справі проти Анни Болейн і був звільнений приблизно через місяць після її страти, що відбулася 19 травня. Відомо також, що у 1540 р. він знову потрапляє до в'язниці, але це ув'язнення було пов'язане з його дипломатичною діяльністю. Після того, як суд виправдав поета, він покинув Лондон і перебрався до Аллінгтона, де перебував аж до осені 1542 р., коли, за королівським наказом, був змушений вирушити у порт Фалмут для зустрічі іспанського посла. В дорозі він сильно застудився і у Шелборні у віці 39 років помер.

Епізод із Анною Болейн виявився дуже важливим як для біографії Т. Вайетта, так і для його творчості. Із тих поезій, які безсумнівно присвячені жінці, варто насамперед виділити епіграму «What word is that, that changeth not...», а також дуже відомий переспів 190 сонету Ф. Петрарки.

В епіграмі митець обіграє ім'я коханої жінки, пропонуючи читачам відгадати його: «What word is that, that changeth not, // Though it be turned, and made in twain? // It is mine answer, God it wot, // The only causer of my pain»¹⁴ [LIV, 1 – 4]. Задум автора на те, щоб заінтригувати, здивувати читацьку публіку був, однак, зруйнований Р. Тоттелом, котрий додав до епіграми власний заголовок: «Of his love called Anna» («Про його кохану, яку звуть Анною»), припідіймаючи тим самим завісу таємничості.

Якщо епіграма ще могла залишати певні сумніви стосовно жінки, яка у ній згадується, оскільки ім'я Анна досить поширене в Англії, то вони повністю зникають після знайомства з XI сонетом Т. Вайетта. Текст англійського автора є перекладом сонету Ф. Петрарки «Amor, che nel penser mio vive et regna...». Як і в усіх своїх перекладах, Т. Вайетт дуже вільно поводитьсь з оригіналом, вносячи туди багато індивідуально-авторського. Для зручності порівняння відразу подаємо сонети Ф. Петрарки та Т. Вайетта у перекладах:

Ф. Петрарка:	Т. Вайетт:
<p>Пречиста лань на травах лугових На сході сонця весняної днини, Між двох річок, у затінку лаврини, В уборі встала рогів золотих. Уражений видінням, я не міг Утриматись, і от я без упину, Мов той скупар, за дивним скарбом лину, В полоні хтивих схотінок своїх. «Не руш мене!» – Ішла круг її шиї З алмазів і топазів буйна в'язь. – «Сам Кесар дарував мені свободу». Був південь, коли сонце так яскріє. А я, милуючись, її очима пас. Та раптом зникла лань, а я упав у воду [6, 162 – 163].</p>	<p>Охотники, я знаю лань в лесах, Ее выслеживаю много лет, Но возделений ловчего предмет Мои усилья обращает в прах. В погоне тягостной мой ум зачах, Но лань бежит, а я за ней во след И задыхаюсь. Мне надежды нет, И ветра мне не удержат в сетях. Кто думает поймать ее, сперва Да внемлет горькой жалобе моей. Повязка шею обвивает ей, Где вышиты алмазами слова: «Не тронь меня, мне Цезарь – господин, И укротит меня лишь он один» [4, 309].</p>

¹⁴ Какое имя чуждо перемены, // Хоть наизнанку выверни его // Все буквы в нем мучительно блаженны, // В нем – средоточье горя моего [7, 14]

Бачимо насамперед, що в англійському варіанті відсутній мотив скупаря, котрий хтиво прагне скарбу, тоді як для Ф. Петрарки – це ключовий образ другого катрену. Т. Вайетт підміняє його поступового розгорнутим мотивом даремної роботи, до слова, одним зі своїх улюблених мотивів, що, очевидно, описував авторське розуміння самої суті служіння донні. Далі – якщо у Ф. Петрарки бачення лані змушує ліричного героя забути про все і йти за нею, то у Т. Вайетта ситуація перенесена в минуле – це спогад, в результаті якого стає очевидно марність переслідування, тобто у Ф. Петрарки ситуація незавершена, фінал відкритий і можливість зловити лань ще залишається, тоді як Т. Вайетт навмисно закриває її, що породжує інтонацію розчарування. Відрізняються й обставини, в яких ліричні герої бачать лань: у Ф. Петрарки дія відбувається на гірському схилі, під лавровим деревом, між двох річок. Т. Вайетт також бачить лань на пейзажному тлі, але воно не конкретизоване. Його герой – мисливець, він хоче неодмінно зловити тварину, що сильно зміщує акценти. Ліричний герой англійця знає, де потрібно шукати лань, тоді як для героя італійського гуманіста – це відкриття, і в цьому різниця потрактування любові. Неможливість відмовитися від лані – спільний момент і для Ф. Петрарки, і для Т. Вайетта. Однак ситуація першого більш особиста – він нікому не збирається розповідати про тварину, тоді як ліричний герой другого пропонує шукати її іншим сміливцям. Проте найбільш значимою є смислова розбіжність, закладена в тексті, викарбуваному на намисті звіра. У Ф. Петрарки: «Сам Кесар дарував мені свободу», тобто лань, яка, зрозуміло, символічно втілює тут кохану жінку, є вільною, не належить нікому. Тоді як у Т. Вайетта потужно актуалізується автобіографічний сенс: «Не тронь мене, мне Цезарь – господин, // И укротит меня лишь он один», тобто прямо стверджується факт приналежності лані монархові.

Окрім образу лані, Анна Болейн, на думку деяких дослідників творчості Т. Вайетта, зокрема Р. Саузола, також утілюється в його поезіях через символічний образ сокола [15, 175 – 176]. При такому потрактуванні у цілком новому світлі постає перед нами LXVIII епіграма автора, опублікована під заголовком «Of such as had forsaken him» («Про тих, хто його покинув»). Написана у 1540 р. під враженням від смерті Томаса Кромвелля – авторового друга і вельможного покровителя, вона свідчить, що і кілька років після страти Анни Болейн Т. Вайетт все ще відчував міцний духовний зв'язок із жінкою, спогади про яку не залишали його, підтримуючи у життєвих негараздах: «*Lucks, my fair falcon, and your fellows all, // How well pleasant it were your liberty! // Ye not forsake me that fair might ye befall. // But they that sometime liked my company // Like lice away from dead bodies they crawl. // Lo what a proof in light adversity! // But ye my birds, I swear by all your bells, // Ye be my friends, and so be but few else*»¹⁵ [LXVIII, 1 – 8].

З усього сказаного можна зробити висновок, що Т. Вайетт був не просто перекладачем і наслідувачем Ф. Петрарки, котрий перейняв у нього поетичну техніку, тематику поезії, її стиль і витонченість мови, але й оригінальним поетом, одним із кращих європейських петраркістів свого часу. У своєму творчому розвитку він поступово все далі відходив від орієнтації на зразки і вже у своїх пізніх текстах, насамперед «Покаянних псалмах», виявив непересічну поетичну май-

¹⁵ *Лети удача, смелый сокол мой, // Взмой выше и с добычею вернись. // Те, что хвалили нас наперебой, // Теперь, как вши с убитых, расплозились; // Лишь ты не брезгаешь моей рукой, // Хоть волю ценишь ты и знаешь высь. // Лети же, колокольчиком звеня: // Ты друг, каких немного у меня [7, 21].*

стерність. Тут він практично вільний від будь-яких упливів і сам постає радше учителем, аніж учнем. Т. Вайеттові належить значний вклад у розвиток англійської літератури, адже до нього, за винятком творчості Дж. Чосера, англійська поезія була переважно дидактичною за змістом та алегоричною за формою, тобто розвивалася у загальному літературному руслі Середньовіччя. Т. Вайетт звернувся до реального життя, його вірші – це лірика безпосередніх почуттів і відчуттів, індивідуальності і глибокодумності, поезія справжнього європейського гуманізму. Інша річ, що досягнути такого рівня досконалості він, очевидно, не зміг би, якби не пройшов етап наслідування. Саме завдяки захопленню Ф. Петраркою він став справжнім майстром придворної літератури, батьком сучасної англійської лірики. І хоча, порівняно з Ф. Петраркою, стиль Т. Вайетта виглядає біднішим, а його талант в історії англійської словесності поступається багатьом іншим митцям, його літературні здобутки важко переоцінити.

Література

1. Боковець А. Літературна репутація англійського ренесансного поета Томаса Вайета (діахронічний аспект) / А. Боковець // Держава та регіони. – Серія: Гуманітарні науки. – 2011. – Вип. 1. – С. 15–19.
2. Горбунов А. Джон Донн и английская поэзия XVI – XVII веков / А. Горбунов. – М.: МГУ, 1993. – 186 с.
3. Домнина Е. Сэр Томас Уайетт, Генри Говард, граф Сарри, и сонет Петрарки «Amor, che nel penser mio vive et regna» / Е. Домнина // Франческо Петрарка и европейская культура ; [отв. ред. Л. Брагина]. – М.: Наука, 2007. – С. 178–190.
4. Западноевропейский сонет (XIII – XVII века): Поэтическая антология / [сост. А. Чамеев и др. ; авт. вступ. статьи З. Плавский]. – Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1988. – 496 с.
5. Кружков Г. Английская монархия и английская поэзия в эпоху Возрождения [Электронный ресурс] / Г. Кружков. – Режим доступа: <http://kruzhkov.net/essays/fortune/angliyskaya-monarkhiya-i-angliyskaya-poeziya/>.
6. Петрарка Ф. Канцоньере / Ф. Петрарка ; [пер. з іт. А. Перепаді]. – Харків: Фоліо, 2007. – 282 с. – (Бібліотека світової літератури).
7. Соколов Д. «Песни и сонеты» Р. Тоттела и проблемы английского петраркизма 1530-х – 1580-х годов: дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья (литературы народов Европы, Америки и Австралии)» / Д. Соколов ; Санкт-Петербургский государственный университет. – СПб., 2004. – 272 с.
8. Уайетт Т. Песни и сонеты / Т. Уайетт ; [пер. с англ. Г. Кружкова]. – М.: Время, 2005. – 192 с.
9. Dubrow H. Echoes of Desire: English Petrarchism and its Counter Discourses / H. Dubrow. – Ithaca ; London: Cornell University Press, 1995. – XIV + 296 p.
10. Friedman D. M. Wyatt's Amoris Personae / D. M. Friedman // Modern Language Quarterly. – 1966 – Vol. 27. – № 2. – P. 136–146.
11. Harding D. W. The Poetry of Wyatt / D. W. Harding // The Age of Chaucer (A Pelican Guide to English Literature. Vol. 1) / [ed. B. Ford]. – London: Penguin Books, 1961. – P. 187–202.
12. Lever J. W. The Elizabethan Love Sonnet London / J. W. Lever. – London : Methuen, 1966. – 282 p.

13. Powell J. Thomas Wyatt's Poetry in Embassy: Egerton 2711 and the Production of Literary Manuscripts abroad / J. Powell // *Huntington Library Quarterly*. – 2004. – Vol. 67. – № 2 (July). – P. 261–282.
14. Rees D. G. Sir Thomas Wyatt's Translations from Petrarch / D. G. Rees // *Comparative Literature*. – 1955. – Vol. 1. – № 7. – P. 15–24.
15. Southall R. *The Courtly Maker: an Essay on the Poetry of Wyatt and his Contemporaries*. – Oxford: Basil Blackwell, Ltd., 1964. – X + 180 p.
16. Thomson P. Wyatt and the Petrarchan Commentators / P. Thomson // *Review of English Studies*. – 1959. – Vol. 10. – P. 225–233.
17. *Tottel's Miscellany, 1557 – 1587: in 2 vols.* / [ed. H. E. Rollins]. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1965.

ТІЛЕСНИЙ ІНШИЙ В ДАВНЬОГРЕЦЬКІЙ МІФОЛОГІЇ

Ключові слова: ненормативне тіло, Інший, студії дизабіліті, міф, Гефест.

Keywords: abnormal body, Other, disability, myth, **Hephaestus.**

Проблема ненормативного тілесного є ключовою в гуманітарних студіях «дизабіліті» другої половини ХХ – початку ХХІ століть. Цим питанням активно цікавляться філософія, культурна критика, соціологія та літературознавство. Девіантний Інший проходить червоною ниткою через усі історичні епохи, зокрема і античність. Цей період здебільшого асоціюється з неперевершеною культурою, мистецтвом та літературою Древньої Греції. Світобачення, філософія та устрій давніх греків стали основою всієї європейської цивілізації. Проте існує інша, менш приваблива, сторона їх суспільства: постійні воєнні конфлікти, епідемії, хвороби, рабство, каліцтва, тощо. Фізичні та тілесні відхилення знайшли своє логічне відображення в міфології та літературі Стародавньої Греції.

Античні міфи появилися в архаїчну общинно-родову епоху (від найдавніших часів до VIII століття до н.е.), коли давні греки утворювали братрії та філи, які спочатку мали матріархальний, а з першим поділом праці патріархальний устрій. Живучи в складних умовах з обмеженим світоглядом, примітивними знаннями про навколишній світ і прагненням пояснити фізичні явища природи крізь призму взаємовідносин членів роду між собою та навколишньою дійсністю, первісні люди переживають різні етапи міфотворчості: фетишизм, анімізм та антропоморфізм. Жіноча родова формація формує перше покоління богів (Хаос, Гея, Ерос, Уран, Селена, Пот), які втілюють філософське осмислення порожнечі, землі, любові, неба, місяця і моря. Друге покоління божеств і чудовиськ носить Іншу, монструозну тілесність: сторуки гекатонхейри, однооки велети кіклопи і титани, стоглавий Тіфон, змієжінка Єхидна, багатоголовий пес Кербер, вогнедишна Химера, смертоносна Горгона Медуза, Лернейська Гідра, триглавий велет Геріон, підступний Сфінкс, птахоподібні гарпії. З переходом влади в общині до чоловіків міфотворчість набуває антропоморфних рис. Патріархат породжує людиноподібних богів (Зевс, Посейдон, Гестія, Аїд, Гера, Деметра, Афіна, Аполлон, Артеміда, Арес, Гермес, Афродіта та Гефест) [4, 29-41]. Цей перехід є знаковим, оскільки знаменує трансформацію, або повне нівелювання фетишизму, тотемізму чи аніمالізму.

Молодше покоління богів, будучи менш ідеалізованим і цілком реалістичним, втілює тодішній устрій давньогрецького суспільства, адже воно наділене цілком людськими якостями (емоціями, почуттями, пристрастями, працею і вадами). Підтвердженням цьому є Гефест, син Зевса і Гери, бог вогню і ремесел. Народившись негарним, кволим і кульгавим, матір скидає його з Олімпу. Притулок він знаходить у морських богинь Евріноми і Фетіди. У гроті виростає він невродливим, кульгавим,

але з сильними руками, широкими грудьми і мускулястою шиєю. Перебуваючи на Землі, він став неперевершеним зодчим у ковальстві [3, 41]. Таке ставлення до дітей-дизабіліті було звичним явищем для тодішніх громад. Батьки часто позбувалися своїх недосконалих нащадків, адже вони могли стати непосильним тягарем. Попри значну маргіналізацію тілесних Інших, творець міфу констатував, що вони мали шанс стати цінними членами сім'ї, роду чи полісу. Гандикап трактується неоднозначно, адже образ Гефеста в грецькій літературній традиції («Іліаді» [1] та «Одіссея» [2] Гомера) має дихотомічну структуру. Його кульгавість згадується в «Іліаді» близько 9-и разів («кульгавий» «Іл.», I, 600; «кульгавий митець» «Іл.», XVIII, 587), а в «Одіссеї» 7-ми («славетний кульгавець» «Од.», VIII, 357; «кривоногий» «Од.», VII, 93). Він «велет» («Іл.», XVIII, 411), у якого «литки тонкі під тілом страшним» («Іл.», XVIII, 411). Автор більше наголошує на позитивних сторонах його характеру, а саме з допомогою постійних епітетів («майстер славетний» «Іл.», I, 571; «на всі руки митець незрівнянний» «Іл.», I, 607; «любий нащадок» «Іл.», XIV, 166; «славетний майстер» «Іл.», XVIII, 143; «славний митець» «Іл.», XVIII, 393; «вогневладний» «Іл.», XVIII, 410; «велемудрий» «Іл.», XXI, 355). Недивним є і те, що «митець на всі руки» («Іл.», XIV, 239) має дім «зоряносвітлий, нетлінний, з домів небожителів кращий» («Іл.», XVIII, 370). Проте Гефест є також об'єктом насмішок богів. В «Іліаді» «гомеричний сміх» викликає його недуга («Сміхом лунким почали всеблаженні боги реготати, Дивлячись, як по покоях Гефест метушився кульгавий» «Іл.», I, 599-600), а в «Одіссеї» ревності до Ареса («Сміхом лунким почали всеблаженні боги реготатись, Глянувши, що змайструвать умудрився Гефест хитромудрий», «Од.», VIII, 325-327), причиною яких є його тілесна Інакшість.

Отже, проаналізувавши ненормативного тілесного в давньогрецькій міфології та літературі на прикладі космогонічного міфу про бога Гефеста, можна підсумувати, що його образ є символічним втіленням ставлення первісних общин до людей з обмеженими можливостями. Відображена у зразках художньої творчості реальність свідчить про полівалентне сприйняття калік, яких варто знищити, маргіналізувати, висміяти чи допомогти. Переконані у важливості подальших розвідок із зазначеної проблематики в контексті сучасних студій «дизабіліті» в Україні.

Література

1. Гомер Іліада / Гомер. – Харків: Фоліо, 2006. – 416 с.
2. Гомер Одіссея / Гомер. – Харків: Фоліо, 2002. – 574 с.
3. Кун М.А. Легенди і міфи Стародавньої Греції. 4-е видання / М.А. Кун // Худож. оформл. В.І. Баріби. – Тернопіль: АТ «Тарнекс», за участю МП «Мальви», 1993. – 416 с.
4. Пащенко В.І., Пащенко Н.І. Антична література: Підручник / В.І. Пащенко, Н.І. Пащенко. – К.: Либідь, 2001. – 718 с.

ОБРАЗ ДАЛЕКОЙ СТРАНЫ В ПОЭЗИИ ТАТЬЯНЫ КОМЛИК: СТРАНОВЕДЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Ключевые слова: поэзия; путешествия; культура; страна; Татьяна Комлик.

Keywords: poetry; traveling; culture; country; Tatiana Komlik.

Хотя в последнее время мир благодаря развитию информационных технологий и средств транспорта значительно сблизился, а достижение отдаленных точек Земли теперь измеряется не месяцами путешествий, а количеством авиационных перелетов, дальние страны остаются в какой-то мере дальними. Ведь не все можно увидеть и почувствовать на экране компьютера. И даже самые совершенные виды транспорта не позволяют путешественнику многое охватить в другой стране. Да и физические возможности человека не дают ему познать весь огромный мир Земли. А социальные проблемы? Люди заняты решением своих профессиональных и жизненных вопросов, не каждому хватает времени и средств для познания мира не только в далеких путешествиях, но и чтобы взглянуть в «окошко» Интернета на отображенные с помощью технических средств образы далеких стран. И даже если несколько часов в день просматривать фотообразы различных уголков Земли, это еще не все представление о ней. Поэтому, несмотря на создание представлений о мире с помощью информационных технологий и впечатлений, привозимых из туристических и деловых поездок – это еще не весь мир. И хотя говорят, что исчезает романтика дальних странствий, что мир уже не манит своей загадочностью и недоступностью современного, вооруженного техническими возможностями, человека, достаточно взглянуть на мир под другим углом, захотеть этого, и он снова станет романтичным и загадочным. Не только от количества информации зависит представление о мире. Иногда, даже несколько слов рождают в воображении яркие образы, создают романтические представления. И в наш век, когда отдельные территории Земли сотрясаются конфликтами, когда разжигается ненависть к другим, когда ищут причины своих неудач не в себе, не в своей деятельности, а в представителях других стран и культур, еще важнее взглянуть на мир «под углом» поэзии.

Это чувствуется, когда перелистываешь книгу стихов Татьяны Комлик «Посвящений» [1]. Особенно строки, посвященные другим странам и народам, с которыми познакомилась и знакомит читателя поэтесса. Ведь «эмоциональная сторона, связанная с прошлым, настоящим и будущим народов, населяющих любую территорию, также должна быть безусловной и важной» [2, с. 57]. В этих стихах передается то, что создает образ далекой страны: здесь отражены парки [1, с. 62], музеи [1, с. 63], храмы [1, с. 61], порт Барселоны [1, с. 74], традиции и обычаи местного населения [1, с. 61] в ритмической и поэтической форме.

Что вам сказать о барселонцах?
Светлы их души и нежны,
И излучают свет, как солнце
(Мне эти чувства так важны).
Боям быков предпочитают,
Народный танец сардану,
И жизнелюбием пленяют.
В своей любви я к ним тону. [1, с. 61].

А стихотворение, в котором поэтесса рассказывает о посещении Храма Святого Семейства в Барселоне:

Игру же света в интерьере
Словами мне не передать.
Художник ни в одной манере
Не в силах также воссоздать.
Восторг и радость озаренья
Пронзили душу вдруг мою:
Ведь смерти нет и нет забвенья.
Я обновленная стою! [1, с. 68-71].

Действительно, невозможно передать словами творение великого художника. Но ритм, мелодия, музыкальность поэтических строк помогают читателю понять впечатления автора. Возможно, даже лаконичность поэзии помогает нам сосредоточиться в нашем приближении к прекрасному. Вот фрагмент из поэтической характеристики Барселоны:

Сей град великий, утонченный,
Бурливый, как весной ручей,
Цветами радуги плененный
И полный пламенных речей. [1, с. 60].

Возможно, кто-то скажет, что не получил из этих строк новой информации, что это все ему известно. Но не только смысл слов, но и вся форма стихотворения, создают эмоциональное представление о городе, о его индивидуальном образе. Конечно, и поэзия не все добавляет в наши представления о дальней стране. Но тем и ценна ее загадочность и непостижимость. И здесь можно вспомнить строки поэтессы:

Покрыто Тайной Мирозданье,
Понять Ее нам не дано,
И к Истине, гласит преданье,
Лишь приближаться суждено.
А приближенью нет предела,
Ни остановки, ни черты
Для тех, чей дух дерзает смело
И не страшится высоты. [1, с. 19].

Действительно, несмотря на огромное количество информации не все дано человеку познать в окружающем мире. Всегда будут тайны и загадки, приблизиться к постижению которых поможет поэзия как одна из отраслей высокого искусства.

Литература

1. Комлик Т.И. Посвящения/ Т.И. Комлик. – М.: Издательский дом «Красная звезда», 2012. – 84 с.
2. Культура и пространство: историко-культурные бренды и образы территорий, регионов и мест/ под ред. В.К. Мальковой, акад. В.А. Тишкова; Ин-т этнологии и антропологии им. Н.Н. Миклухо-Маклая РАН и др. – Ростов-на-Дону: Изд-во ЮНЦ РАН, 2012. – 312 с.

Любов Петриця

старший викладач кафедри
практики англійської мови
Дрогобицького державного
педагогічного університету
ім. Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНОМОВНИХ РЕАЛІЙ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Анотація

У статті проаналізовано суть реалії як перекладознавчої категорії, викладено міркування щодо двох головних стратегій поводження з реалією при перекладі. Прокоментовано деякі практичні методи перевираження реалій.

Ключові слова: реалія, термін, культура, місцевий колорит, еквівалент, лексична одиниця, переклад, відтворення, дереалізація, перейменування.

Summary

The present study features an analysis of «.realia» as a term in translation studies. An overview of two possible strategies in translator's treatment of realia is suggested along with some commentaries on the practical approaches to realia's reexpression.

Key words: realia, term, culture, local colouring, equivalent, lexical unit, translation, reproduction, derealization, renaming.

Якісний переклад української художньої літератури мовами світу, особливо англійською, становить необхідну передумову для повноправного входження нашої національної культури до сестринського кола світових культур. Безперечно, цікавим учасником діалогу, співтворцем світових цінностей може бути тільки той, хто може і вміє зрозуміло сказати щось своє, нове. Українська література багата на художні скарби, кращі наші письменники створили національні шедеври світового рівня. Однак для конвертації цих цінностей доконечним є розвиток адекватного перекладу. Адекватність перекладу залежить не лише від особистої обдарованості майстра, а й від наявності наукових ресурсів для оцінки та скерування його зусиль, тобто від розвитку та популяризації відповідної перекладознавчої теорії. Наукова робота перекладознавців полегшує завдання перекладачів, хоча б частково переводячи мистецтво перекладу з площини ірраціонального, інтуїтивного хисту у площину трансльованої науки, яку можна засвоїти свідомим зусиллям.

Перекладознавці вже заклали солідну основу для розвитку перекладу української літератури іншими мовами. Першими тут були І. Я.Франко (у статтях про переклад української літератури польською та німецькою мовами) та Леся Українка (у статті про переклад російською мовою). Чільна роль у науковому забезпеченні перекладів з української на англійську належить П. Канді, Ю.Жлуктенку. З-поміж надбань сучасних перекладознавців найзначнішими є доробки Р.П.Зорівчак та О.В.Жомніра.

Мета статті – зробити спробу підсумувати і прокоментувати головні теоретичні положення та деякі практичні рекомендації цих двох сучасних дослідників щодо перекладу англійською мовою україномовних реалій.

«Реалія» як перекладознавчий термін з'явилась уже досить давно: її запровадив у 40-х роках ХХ ст. видатний російський перекладач А. Федоров. З українських перекладознавців першими цей термін засвоїли і розвинули В.В.Коптілов [6, 40] та О.В.Жомнір [1, 2]. Найповніше осмислення цієї категорії на матеріалі перекладів української літератури англійською запропонувала Р.П.Зорівчак [4].

Для глибокого розуміння суті терміна «реалія» доцільно з'ясувати його етимологію. Слово «реалія» є за походженням формою множини середнього роду (*realia*) пізньолатинського прикметника *realis, reale*. Цей прикметник сходить до іменника *res, rei* – річ, предмет, факт, подія, і має значення «речовинний», «такий, що стосується речі», «речовий». Уперше його вжив у IVст. римський філософ і ритор Фабій Лаврентій Вікторинус [16]. Словник Діканжа не реєструє вживання цього слова у середньовічній і пізній латині [12, 34]. Однак насправді цей прикметник був широко вживаний у середньовічній і новочасній схоластиці. Так, Тома Аквінський і його численні наступники говорили про «*relatio realis*», «*differentia realis*» у значенні «відношення, розрізнення, що мають основу у самій речі, у дійсності», – протиставляючи ці терміни термінам «*relatio rationis*», «*differentia rationis*», що мали значення «відношення, розрізнення, що встановлюється самим тільки розумом» [пор. 13]. У цьому випадку, як і в багатьох інших, сучасні інтернаціональні абстрактні лексеми («реальний», «реальність») завдячують своїм існуванням схоластиці. Отже, зрозуміло, що в основі лексеми «реалія» прочитуються базові для неї лексеми «реальність», «реальний», які позначають конкретну об'єктивну дійсність чи належність чогось до цієї дійсності, і мають значну традицію вжитку в європейських мовах.

Проте цінність слова «реалія» як терміна була забезпечена звуженням її денотативного обсягу і збагаченням змісту. Країнознавча, лінгвокраїнознавча і перекладознавча «реалія» не зводяться до філософської «реальності». Це особливо чітко простежується з появи у працях літературо- і країнознавців такого терміна як «дереалізація» (зрозуміло, що він не означає «скасування статусу дійсного»). Отже, зміст терміна «реалія» багатший і специфічніший. Країнознавча «реалія» позначає певні складові реальності – предмети та явища етнонаціонального побуту і культури, що вирізняють певну народність з кола інших. Лінгвокраїнознавча «реалія» позначає ті питомі для конкретної національної культури як цілісної реальності складники, що мають стале мовне оформлення. Перекладознавча «реалія» постала на основі контрастивної лінгвістики, і позначає зафіксовані у фольклорі та літературі лексичні одиниці, які становлять (і виражають) реальність мови оригіналу, що не має еквіваленту в реальності мови перекладу. Це ще досить загальне визначення є спільним для О.В.Жомніра та Р.П.Зорівчак; головною його засадою є бінарне протиставлення реальності мови оригіналу (мови-джерела) щодо реальності мови перекладу (цільової мови). Звідси стає зрозуміла засаднича відносність перекладознавчої «реалії»: певна лексична одиниця може вважатися «реалією» лише у зіставленні з конкретною мовою перекладу. Тому, як наголошує Р.П.Зорівчак, при зіставленні української з різними мовами ті самі вирази можуть мати або не мати статусу «реалій» [3, 50]. Так, в англо-українській площині «реаліями» є слова «панщина», «князь», «проводи», що не є реаліями у площині російсько-українській. Водночас у якутсько-українській площині «реаліями» є слова «картопля», «кукурудза», що не є реаліями у площині англо-українській. З тієї ж причини, як зазначає О.В. Жомнір, у процесі розвитку культур-

них та інших контактів між носіями мови оригіналу та носіями мови перекладу певні лексеми перестають бути реаліями, засвоюються мовою перекладу як власні реєстри, наприклад, «указ», «цар», «козак», «степ» [2, 41].

Відтак прояснюється і термін «дереалізація»: він позначає усунення цілкової чужості і непрозорості реалій оригіналу для читача перекладу. У цьому нейтральному сенсі дереалізацію постулюють і О.В.Жомнір, і Р.П.Зорівчак. Проте тлумачення О.В.Жомніра є радикальнішим: він вважає, що дереалізація у повному розумінні можлива лише шляхом засвоєння чужомовного слова і поняття цільовою мовою чи створення досконалого семантично-стилістичного еквівалента. Дослідник наголошує на необхідності дереалізації як пошуку еквівалента і фіксує вектор удосконалення перекладу у переході від калькування (цілковите збереження реалії) до простого перекладу відповідником. Натомість Р.П.Зорівчак не пропагує ідеалу цілковитої перекладності, а наполягає на нерозчинності реалій: достатнім і бажаним є саме адекватне трансляційне перейменування реалій цільовою мовою. Отже, якщо умовно виділити два можливі *finis ultimi* реалії у перекладі, то О.В.Жомнір видається прибічником версії остаточного розчинення реалії у цільовій мові, а Р.П.Зорівчак, навпаки, – прибічницею відчутної для іншомовного читача живої присутності реалії за вдало підібраним словом його рідної мови. Зрозуміло, саме друга позиція є відповіднішою завданням художнього перекладу: налаштувати інструмент своєї мови до самобутнього звучання мелодії іншомовного слова. Проте слід відзначити деяку позірність, поверховість цієї розбіжності дослідників: адже О.В.Жомнір також визнає необхідність збереження української специфіки та колориту в англломовному перекладі [2, 39]. Мало того, О.В.Жомнір критично висловлюється щодо методу, описаного і схваленого Р.П. Зорівчак як «спосіб конотативної транспозиції». Так, дослідник критикує переклад шевченківської «калини» англійським *cranberry* як неточний.

Цікавим є спостереження О.В.Жомніра щодо внутрішньомовної дереалізації. Як вказує дослідник, дереалізація відбувається не лише у процесі перекладу з української на англійську, але й в оригінальних текстах Шевченка: «Дереалізацією є семантичне ототожнення реалій з певними словами другої мови... таке ототожнення є одночасно передумовою для дереалізації власних понять, які, подібно до їх іншомовних відповідників, з розширенням культурних та інших контактів втрачають свою специфіку. Отже, цей процес є зустрічним» [2, 36]. Може здатися, ніби, констатуючи феномен внутрішньомовної дереалізації, ми відмовляємося від бінарного зіставлення мов як обов'язкової умови виявлення реалії. Адже реалія – поняття відносне, і для різних пар мов реаліями можуть бути різні лексичні одиниці. Ба більше, у процесі розвитку власних ресурсів цільової мови, посилення чи згасання культурних контактів із носіями мови-джерела одні слова можуть втрачати статус реалій, а інші – набувати. Відтак, здавалося б, реалією можна назвати щось лише з огляду на сучасний стан співвіднесення двох конкретних мов. Відповідно можна говорити про внутрішньомовну дереалізацію чи закликати до включення якомога більшої кількості реалій до українських тлумачних словників (як робить Р.П.Зорівчак [3, 86]). Насправді суперечності тут немає, бо внутрішньомовні реалії – термін не перекладознавчий, а лінгвокраїнознавчий. Відтак ніщо не вадить, аби специфічний перекладознавчий термін «реалія» спирався на обов'язкове бінарне зіставлення, а лінгвокраїнознав-

чий – не спирався, а лише “передбачав можливість такого зіставлення. Відповідно базовим виявляється лінгвокраїнознавче розуміння реалії.

Р.П.Зорівчак також згадує про дереалізацію Т. Шевченком локальної реалії «кобзар» у поемі «Єретик» через виведення її з української сфери на католицький собор у Констанці [3, 90]: «...Псарі, герольди, шинкарі, і трубадури (кобзарі), і шляхом війська, мов гадюки» [9, 266]. Однак дослідниця підкреслює якраз те, що цієї дереалізації посполитий читач нібито не помічає [3, 90]. Крім того, вона наголошує на різниці між вживанням реалій української мови у перекладах та в оригінальній літературі на чужоземну тематику. Дослідниця висуває не зовсім справедливе твердження, ніби «подумати про те, що над Нілом не ростуть верби і тополі і що у Вифлеємі не вдягалися в кожухи» не могли звичайні читачі поеми «Марія», а хіба що «прискіпливі лінгвокраїнознавці» [3, 89]. Р.П. Зорівчак слушно вважає, що реалії цільової мови можуть бути доречні як художній засіб без огляду на їх фактологічну неточність щодо зображуваних подій [3, 89]. Натомість у перекладах з іншої мови таких специфічних реалій треба уникати. Тож нам здається, що у поемі «Марія» українські лінгвокраїнознавчі реалії виступають як вагома художня деталь і мають забарвити тло біблійної розповіді особливими українськими тонами. Відповідно при перекладі цього твору необхідно підкреслити його український колорит, уникаючи знеособлюючого перейменування.

Р.П.Зорівчак констатує відмінність пропонованого нею визначення «реалії» від визначення, сформульованого О.В.Жомніром. Так, він визначає «мовні реалії» як «особливості семантичної диференціації та особливі виразові засоби, що характерні для мови оригіналу й відсутні у мові перекладу» [1, 19]. Дослідниця ж вважає, що це визначення характеризує не реалію як таку, а «словесні образи», випадки «лексико-семантичної безеквівалентності». Вона ж пропонує відносити «реалію» до випадку «лексико-предметної безеквівалентності» [3,51]. Проте слід відзначити, що розбіжність дослідників не така вже й глибока: адже О.В.Жомнір обговорює випадки саме «лексико-предметної» безеквівалентності і виділяє категорію «мовно-предметних реалій». Водночас і сама Р. П. Зорівчак не обмежує денотативне поле «реалії» лише предметно-явищною сферою, а готова віднести до нього і деякі випадки лексико-семантичної та лексико-стилістичної безеквівалентності, присвятивши цілий розділ висвітленню «структурно-конотативних реалій», «особливо маркованим конотаціям граматичних і словотвірних форм, що несуть додаткову вторинну інформацію і значний заряд художньо-естетичної експресії» [3, 158]. Однак слід визнати, що визначення реалії Р.П.Зорівчак є точнішим і допомагає провести межу між реаліями як наочним, експліцитним носієм «традиційно закріпленого за ними комплексу етнокультурної інформації», та тоншим, імпліцитним пластом авторської образної лексичної безеквівалентності.

О.В.Жомнір справедливо вказував на те, що просте транскрибування українських слів, які насправді мають еквіваленти в англійській мові, є недоперекладом, і з розвитком перекладацької майстерності багато невинуватених українізмів скажімо, в перекладах Т.Шевченка, – зникли. Так, у давніх перекладах «Кобзаря» ще були такі невинуватені екзотизми, як *barwenok*, *topolia*, *chaban*, хоч насправді англійська має свої назви для цих понять: *a periwinkle*, *poplar*, *shepherd*,- і саме ці лексеми використовуються у пізніших, точніших перекладах [2, 37]. Проте в деяких випадках понят-

тя, що начебто має безпосередній еквівалент в англійській мові, є насправді реалією, оскільки насичене питомим для української етнокультури конотативним змістом, відсутнім в англійській традиції вживання цього слова. Денотативна еквівалентність лексем української та англійської мов може поєднуватися з їх конотативною безеквівалентністю. Так, слово «барвінок» може виступати в українському художньому тексті і як нереалія, і як реалія, залежно від його асоціативного заряду, визначеного конкретною текстовою композицією. У деяких ситуаціях переклад словом «periwinkle» не є адекватним. Адже барвінок, котрим заквітчували наречених, може виступати символом весільного обряду, цілковито відсутнім в англомовних культурах. Тож у текстах, що непрямо актуалізують такий смисл барвінку, він виступає реалією, і не може бути перекладеним. Натомість слід шукати належного способу «трансляційної реномінації». Транскрибування у цьому (як і в багатьох інших) випадку є не дуже бажаним. Деякі перекладачі вдавалися до гіперонімічного перейменування (bright flowers). Так, перекладачка І.Железна відтворила Шевченків текст «І твій барвіночок хрещатий заріс багилюю, ждучи тебе неквітчану» [10, 10] таким чином: «hid from sight beneath thick weeds, of waiting weary for your return, a bed of bright flowers wilts» [14, 188].] Позитивним аспектом такого прийому є те, що стає зрозумілим: ідеться саме про квітучу рослину. Однак важлива конотативна сема «весільний» при цьому втрачається, так само як і національний дух, що надає смаку й чарівності національному художньому тексту. Відтак Р.П.Зорівчак дуже слушно пропонує перекласти цей вираз як «your bridal periwinkle» [4, 153].

Р.П.Зорівчак нараховує дев'ять способів трансляційного перейменування реалій. Серед них – спосіб гіперонімічного перейменування. Цей спосіб вона вважає не надто цікавим, але нейтральним, а тому в певних випадках рекомендованим. Зрозуміло, обернений спосіб перекладу – гіпонімічне перейменування, або вставляння специфічної англомовної реалії замість україномовної реалії чи українського виразу, – дослідниця вважає неприпустимим. Наприклад, у перекладі Франкових рядків «Мов водопаду рев, мов битви гук кривавий, Так наші молоти гриміли раз у раз» [8, 66] Джон Вір недоречно використав англо-американську реалію: «Like deadly din of war or the Niag'ra's thunder, So did our hammers ring unceasing 'gainst the stone» [11, 57].

Практичною рекомендацією щодо способу гіперонімічного перейменування є така: гіперонім слід підбирати максимально наближений до гіпоніма-реалії, яку маємо трансляційно перейменувати. Так, Р.П.Зорівчак слушно вказує на те, що для адекватного відтворення фрази «у проводи пожену товар на пашу» [7, 46] мало вжити лексему «holiday» – слід було додати означення great – great holiday [3, 107]. Відтак можемо озвучити і власне зауваження щодо перекладу української казки «Солом'яний бичок». Дід, що точить ножа, пояснює ведмедеві: «Щоб з тебе шкуру знять та зробить з тієї шкури і собі і бабі кожух» [5, 281]. Р.П.Зорівчак справедливо відзначає, що фразу не можна перекласти як «Because I mean to skin you and make sheepskin coats for myself and my Old Woman»: адже внутрішня форма цієї описової перифрази суперечить ситуативному змістові казки [3, 107]. Тож Р.П.Зорівчак визнає слушність за гіперонімічним перейменуванням реалії «кожух» як «coat», що і зробила перекладачка І.Железна [15, 14]. Нам здається, що доречнішим було б застосувати гіперонім із ближчим до «кожуха» змістом: «furcoat».

Отже, наукове осмислення реалії, її перекладу та способів трансляції становить важливу складову наукового забезпечення адекватного художнього перекладу. Українська реалія має стати для англomовного читача відчутною, але не розчинитися у прозорості англomовного потоку.

Література

1. Жомнір А. В. Вопросы поэтики и стиля Шевченко в переводах на английский язык: автореф. дис. канд. филол. наук. Киев. ун-т. / А.В.Жомнір. – К, 1971. – 28 с.
2. Жомнір О. В. Реалії в перекладах «Кобзаря» англійською мовою / О.В.Жомнір // Мовознавство. – 1969. №5. – С. 36 – 41.
3. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад / Р.П.Зорівчак – Львів: Вид-во Львівського університету, 1989. – 213 с.
4. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія / Р.П.Зорівчак – Львів: Вища школа, 1983. – 173 с.
5. Казки про тварин / Упор. І. П. Березовський. – К.: Наук. думка, 1979. – 98 с.
6. Коптілов В.В. Актуальні питання українського художнього перекладу / В.В.Коптілов – К.: Дніпро, 1971. – 165 с.
7. Коцюбинський М. М. Твори: В 7 т. / За ред. О. Засенка та ін. – К.: Наук. думка, 1973 – 1975. – Т. 3.
8. Франко І. Я. Зібрання творів: У 50 т. / За ред. Є. П. Кирилюка та ін. – К.: Наук. думка 1976-1980 – Т. 1.
9. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 6 т. – К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – Т. 1.
10. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 6 т. – К.: Вид-во АН УРСР, 1963-1964. – Т.2.
11. Franko I. Poems and stories / Transl. By J. Weir. – Toronto: Ukrainska knyha, 1956.
12. Glossarium mediae et infimae latinitatis / Conditum a C. Du Fresne Domino du Cange: In 10 t. – Niort: L. Favre, Imprimeur-ed., 1883 – 1887. – Т.7.
13. Schütz, Ludwig. Thomas-Lexikon / Auflage von Enrique Alarcón. – Pamplona: Universität von Navarra, 2006.
14. Shevchenko T. Selected works: Poetry and prose / Classics ser. – Moscow: Progress publ., 1979.
15. Ukrainian folk tales: Tales about animals / Transl. from the Russian by I. Zhelexnova. – Moscow: Foreign language publ. house, 1955.
16. Victorini Fabii Laurentii. Explanatum in rhetoricam M. Tullii Ciceronis. Lib. 2 // Rhetores latini minores / Emend. C. Halm. – Lipsiae: In aed. B. G. Teubneri, 1863. – P. 153 – 304.

Бойчук Н.В.

кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри практики англійської мови,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

МОВЛЕННЯ ЧОЛОВІКІВ ТА ЖІНОК У ЛІНГВІСТИЧНОМУ АСПЕКТІ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ СОМЕРСЕТА МОЕМА «ТЕАТР»)

У статті проаналізовано лексичні, морфологічні, стилістичні та синтаксичні відмінності мовлення чоловіків та жінок, розглянуто особливості конструювання мовлення у художньому творі з точки зору гендерної варіативності.

Ключові слова: мова, гендер, стиль, комунікація

Key words: language, gender, style, communication

Починаючи з останнього десятиріччя ХХ ст. гендерна проблематика стає предметом багатьох зарубіжних лінгвістичних досліджень, що здійснюються у межах антропоцентричного підходу. Поняття «гендер» введено в лінгвістичний термінологічний обіг у 60-х роках ХХ століття. Його появу пов'язують з розвитком феміністичного руху в країнах Західної Європи й США. Термін «гендер» мав на меті відмежування від поняття «біологічна стать» (sexus), адже він підкреслював не природну, а соціокультурну причину відмінностей статі; усе, що переводить проблематику статі зі сфери біології у сферу соціального життя і культури [2]. Різноманітні підходи до вивчення гендера в мові та мовленні представлені у працях американських та європейських учених, серед яких Дж. Коутс, Д. Таннен та П. Екерт [9, 12].

У вітчизняній лінгвістиці проведено багато експериментальних досліджень стосовно гендерної специфіки мовлення (О. Бессонова, О. Горошко, І. Кузнецова, А. Мартинюк)[1; 2; 5]. Проте актуальним залишається вивчення впливу особливостей статі мовця на процес комунікації, а також особливостей чоловічого й жіночого стилю мовлення з урахуванням певної групи чинників. Метою даної статті є аналіз стратегій та тактик мовної поведінки чоловіків і жінок у романі С. Моема «Театр». Об'єкт дослідження – гендерна варіативність мовлення у різних комунікативних ситуаціях.

Беззаперечним є той факт, що чоловіки та жінки суттєво відрізняються за психічними, фізіологічними та комунікативними параметрами. Проведені лінгвістичні дослідження підтверджують існування деяких особливостей стилю спілкування, властивих переважно чоловікам чи жінкам у рамках чітко окресленої мовленнєвої ситуації. При цьому вважається, що вони виникають під впливом соціокультурних, біологічних та гормональних факторів [4, 110]. Жінки, як правило, перевершують чоловіків у всьому, що стосується мови (дівчатка починають говорити раніше, мають багатший словниковий запас, утворюють складніші й різноманітніші речення); вони більше схильні до кохання, прихильніші, емоційніші. Чоловіки ж здебільшого є лідерами; їхня самооцінка залежить від успіхів у сфері предметної діяльності, стабільніша й загалом вища від жіночої, що не може не відобразитися у спілкуванні [4, 119].

На думку Н. Пушкарської, теорія диференціації (від лат. *differentia* — відмінність, різниця) чоловічої і жіночої мов створила концепцію гендерлектів (за аналогією з діалектами) — чоловічої і жіночої мов і відповідно двох культур — чоловічої і жіночої [8, 31-40].

Коли мова йде про лексичний склад і асоціативні ряди, то Н. Болтенко стверджує, що жінки більше сконцентровані на своєму внутрішньому світі і тому частіше використовують слова, котрі описують почуття, емоції, а також дієслова на позначення психоемоційного стану людини [2].

Дослідниця О. Горошко вказує на те, що жінка частіше задає запитання з метою якимось чином продовжити розмову. Це пояснюється тим, що жінки переважно більше зацікавлені у продовженні розмови. Свою незгоду з точкою зору співрозмовника жінка, як правило, висловить мовчки, не використовуючи словесного протесту. Більшість дослідників дотримуються думки, що вербальна агресія більш властива чоловічому мовленню [3, 85].

Також різними є цілі, які переслідують у мовленні чоловіки та жінки: чоловік спілкується для того, щоб передати важливу інформацію, а жінка — щоб зав'язати, підтвердити і укріпити емоційні зв'язки зі співрозмовниками. Тому чоловік при спілкуванні використовує усі розумові ресурси, або (якщо зайнятий чимось важливим) відповідає автоматично, не задумуючись, або взагалі не сприймає слова співрозмовника. У жінки навпаки — активується невелика частка мозку, але паралельно вона може займатися ще десятком інших справ [5, 287-298].

Стосовно аспектів спілкування, пов'язаних із мовним кодом, то дослідники лінгвогендерологічних проблем зазначають, що в мовленні чоловіків простежується більша кількість іменників і дієслів; жінки віддають перевагу прикметникам і прислівникам [3; 4]. У мовленні жінок частіше трапляються актуалізатори (так? ти що? тощо), сигнали наявності зворотного зв'язку й уваги до слів співбесідника (так, ага, угу, о! тощо). Жінки спокійніше реагують на перебивання мовлення, їх мовний код містить більшу кількість засобів увічливості, меншу кількість грубих і лайливих висловів. У мовленні жінок частіше спостерігається явище неточного («приблизного») називання предметів; чоловіки ж намагаються все називати точно. Жінки частіше вживають слова зі значенням невпевненості (мабуть, напевне) і описові вислови внутрішнього стану [8; 9].

Гендерні особливості спілкування також виразно простежуються в етикеті спілкуванні. Під час розмови жінки зазвичай відверто дивляться у вічі співрозмовника, чоловіки ж частіше уникають прямого погляду. Жінки здебільшого починають і підтримують розмову, а чоловіки контролюють і керують її перебігом. Жінки частіше просять вибачення, докладно щось пояснюють [4, 204].

Враховуючи спеціальні параметри та певні характеристики мовлення: зв'язаність, динамізм, якісність, предметність, складність та інше, котрі використовуються при лінгвостатистичному аналізі тексту, дослідниця О. Горошко виокремила певні особливості чоловічого мовлення у порівнянні з жіночим [3, 86-91]. У даному дослідженні ми простежили ці особливості на прикладі романі С. Моєма «Театр»:

1. Речення чоловіків за своєю довжиною зазвичай коротші, ніж речення жінок.

«For God's sake don't look so unhappy. I can't bear it. Oh, Julia, Julia, I love you so much, I can't make you so miserable. I'll accept anything. I'll make no demands on you.»
(Закоханий Чарльз намагається розрадити Джулію) [11, 52]

"It'll be just as it was before?" "Just." (Чарльз висловлює невпевненість та деяку байдужість до переживань Джулії) [11, 112]

2. Жінки частіше використовують іменники та прикметників у найвищому ступені, а чоловіки вживають більше якісних і присвійних прикметників, при чому якісні прикметники вживаються в основному в звичайному ступені.

"*Jimmie always says I'd be a much better actress if I had an affair.*"

"*The poor lamb's as thin as a rail, Michael.*" (Джулія дає оцінку собі та іронічно-зневажливу оцінку молодій актрисі) [11, 87]

4. У мовленні чоловіків переважають раціоналістичні оцінки. Емоційних і сенсорних оцінок у мові чоловіків менше, бо вони частіше фокусують увагу на естетичному, ніж етичному аспекті предмета чи явища навколишньої дійсності.

After all love isn't everything. It's all very well at its proper time and in its proper place.

We had a lot of fun on our honeymoon, that's what a honeymoon's for, but now we've got to get down to work (Майкл не перебуває у любовній ейфорії і вказує Джулії на необхідність повернутися до реальності) [11, 230]

Am I so unattractive as all that? It's so humiliating to have to beg for love. Misery, misery. (Джулія звинувачує Майкла у відсутності достатніх почуттів і використовує повтори для підсилення і викликання жалю до себе) [11, 225]

«If I haven't cooked Roger's goose I'll eat my hat,» she thought. (Джулія ревнує Чарльза до іншої співрозмовниці і сердиться, що він не проводить з нею достатньо часу, надаючи перевагу грі у гольф з її сином Роджером) [11, 59]

5. Чоловіки зображують світ і дійсність у більшій розмаїтості якісних характеристик, фарб і ознак, ніж це роблять жінки, їм більш властиві грубі слова та нецензурна лексика.

I should be a damned fool if I got myself mixed up with some woman in Middle-pool. [11, 28]

6. При аналізі синтаксичної структури жіночого і чоловічого мовлення було виявлено, що чоловіки частіше використовують підрядний, а не сурядний зв'язок.

"*When someone comes along and wants to write the story of our careers he'll find all the material ready to his hand,*" said Michael. [11, 107]

You haven't?" cried Julia, with surprise, though she remembered perfectly that Michael had already told her so. "*Of course it's not a bad little play, it's served our purpose very well, but I can't imagine anyone wanting to see it three times.*" [11, 77]

7. У мовленні жінок частіше трапляються окличні і питальні речення.

"*How could you? How could you?* (Реакція Джулії на від'їзд Майкла до Америки) "*I'd like to scratch your eyes out!*" [11, 54]

Have you done all this to get me to stay on for another year? Have you broken my heart and ruined my whole life just to keep me in your rotten theatre? [11, 83]

8. Жінки частіше використовуються неповні речення й еліптичні конструкції:

«All right. You shall have this one. You know I'm not a beautiful woman. Not even a very pretty one.

"*Enough for that.*" [11, 116]

9. Зворотний порядок слів більш властивий мовленню жінок.

"*What a damned fool I was!*" (Джулія картає себе за принизливий подарунок Чарльзу) [11, 178].

Спирасуохис на експериментальні дослідження устанавлено, що жіночому емоційному мовленню властива фонетична експліцитність, а для чоловіків характерною є лексична експліцитність, більша наполегливість, вимогливість, авторитарність, прагнення взяти ініціативу в розмові, певна агресивність тощо. Проте, варто брати до уваги належність особи до того чи іншого соціального прошарку, а також вікові та професійні особливості мовця, зважати на політичні уподобання, релігійне віросповідання, тобто враховувати екстралінгвальні чинники.

Аналізуючи мовлення чоловіків та жінок на різних мовних рівнях (фонетичному, морфологічному, лексичному тощо) можемо виокремити певні відмінності у мовленні. Але, здебільшого, ці відмінності неуніверсальні. Тобто не можна стверджувати про незмінні закономірності особливостей спілкування чоловіків та жінок, а лише про певні тенденції, котрі властиві у спілкуванні чоловікам та жінкам.

Список використаних джерел:

1. Бессонова О.Л. Особливості мовленнєвої поведінки жінок і чоловіків: матеріал експерименту / О.Л. Бессонова // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Зб. наук. праць. Вип. 8. – К.: КНЛУ, 2002. – С. 25–29.
2. Болтенко Э.Н. Стереотип как основание гендерных исследований в лингвистике//http://bspu.ab.ru/Journal/vestnik/ARHIW/N4_2002/1_sekz/ (Дата обращения 15.12. 2015)
3. Горошко Е.И. Особенности восприятия и порождения текста, обусловленные половой принадлежностью индивида / Е. И. Горошко // Антропоцентризм и прагматика. – Кривой Рог, 1995. – С. 82–91.
4. Клещова О. Є. Мовлення чоловіків і жінок у соціолінгвістичному аспекті / О. Є. Клещова // Лінгвістика: зб. наук. Праць ЛНУ ім. Тараса Шевченка.– № 3 (24). – Ч.2. – Луганськ, 2011. – 232 с.
5. Мартинюк А.П. Гендер як конструкт дискурсу / А.П. Мартинюк // Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. Монографія / Під загальн. ред. І.С. Шевченко. – Харків: Константа, 2005. – С. 295–318.
6. Милевич И. Г. Гендер и его стереотипы: функционирование стереотипов в женской публицистике / И. Г. Милевич // Лінгвістика. – 2010. – № 2 (20). – С. 193 – 200
7. Петренко О. Д. Мова чоловіків і жінок як одиниця соціолінгвістичного дослідження / О. Д. Петренко, Е. Ш. Ісаєв, Д. О. Петренко // Мовознавство.– 1999. – № 1. – С. 64 – 70
8. Пушкарева Н. Л. Гендерная лингвистика и исторические науки / Н. Л. Пушкарева // Этнографическое обозрение. – 2001. – № 2. – С. 31–40.
9. Coates J. Women's friendship, women's talk / Jennifer Coates // Gender and discourse / edited by Ruth Wodak. — SAGE Publications, 1997. — P. 245–263.
10. Eckert P. Language and gender / Sally McConnell-Ginet, Penelope Eckert. — Cambridge University Press, 2003. — 366 p.
11. Maugham S. Theatre. – New York: Doran and Co., 2001. – 260 p.
12. Tannen D. You just don't understand: Women and Men in conversation / Deborah Tannen. — New York: William Morrow, 1990. — 310 p.

**СЕМАНТИКА ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕВФЕМІЗМІВ
В АНГЛІЙСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ
(НА МАТЕРІАЛІ ОФІЦІЙНИХ ЗАЯВ ТА ПРОМОВ ПОЛІТИКІВ)**

Стаття присвячена комплексному дослідженню евфемізмів в англійському політичному дискурсі. Проаналізовано лінгвопрагматичні та соціокультурні особливості політичних евфемізмів. Виокремлено основні функції евфемізмів у політичному мовленні.

Ключові слова: евфемізм, евфемізація, політичний евфемізм, політичний дискурс.

Статья посвящена комплексному исследованию эвфемизмов в английском политическом дискурсе. Проанализированы лингвопрагматические и социокультурные особенности политических эвфемизмов. Выделены основные функции эвфемизмов в политическом вещании.

Ключевые слова: эвфемизм, эвфемизация, политический эвфемизм, политический дискурс.

The article deals with comprehensive research of English euphemisms in the political discourse. Lingvo-pragmatical and sociocultural peculiarities of political euphemisms are analyzed. The main functions of euphemisms in political speech are distinguished.

Key words: euphemism, euphemization, political euphemism, political discourse.

Стиль мови – це важливий елемент в щоденному житті політиків. Віднайти правильний стиль мови і коректні слова при звертанні до певної аудиторії є ключем не тільки до свого позитивного образу, але і до образу партії, яку вони представляють. Ми не повинні забувати, що політична мова має цільовий характер: політики використовують мову для досягнення консенсусу, забезпечення підтримки, впливу на думку народу і для приваблення потенційних виборців. Політики, фактично, не говорять спонтанно: їхні промови і публічні коментарі є добре підготовленими.

Спосіб, за допомогою якого політичні діячі підходять до делікатних чи неприємних тем, є надзвичайно важливим. Необхідною умовою політики є ввічливе та чуйне ставлення до проблем народу, водночас намагання виборювати свої інтереси або атакувати політичного суперника. Політики намагаються уникати висловлювання, які мають неприємні асоціації, щоб не справити негативне враження на їхню аудиторію. Тому, вони часто вдаються до вживання евфемізмів, які завуальовують неприємні суспільні явища і здійснюють імпліцитний вплив на адресата.

Проблемі евфемії присвячено чимало робіт сучасних вітчизняних та російських мовознавців [О. С. Ахманова, Н. Ц. Босчаєва, В. Б. Великорода, І. В. Гальперін, О.Ю. Дубенко, В. І. Заботкіна, К. О. Кантур, О. І. Манюгіна, А. Ю. Міроніна, В. В. Панін, О. О. Реформатський, О. О. Селіванова та ін.]. Серед закордонних лінгвістів

дослідженням евфемізмів та політичного дискурсу займалися К. Allan, К. Burridge, R. W. Holder, R. Lerner, J. S. Neaman, S. Rothman, C. G. Silver.

Проте дискусії, що продовжуються в лінгвістиці, відсутність лінгвістогіографічних праць, які безпосередньо були б пов'язані з використанням евфемізмів у політичному дискурсі, недостатня опрацьованість низки питань, спонукають до подальших пошуків у цьому напрямі.

Мета нашої статті – дослідити поняття «політичний дискурс» та «евфемізм», здійснити комплексний аналіз функціонування евфемізмів у політичному дискурсі на матеріалі офіційних заяв та промов політиків.

Об'єкт дослідження – явище евфемізації в англійській мові.

Предметом дослідження є тематична група евфемізмів, яку вживають у політичному дискурсі, особливості функціонування евфемізмів у політичному мовленні.

Перш ніж проаналізувати функціонування евфемізмів у політичному дискурсі, зупинимось на визначеннях терміна дискурс. Розглянувши низку лінгвістичних праць, визначаємо дискурс як складне комунікативне інтерактивне явище, мовний потік, який володіє різними формами реалізації (усною, писемною, паралінгвальною), охоплює соціальний, культурний, психологічний, політичний, прагматико-ситуативний та інші контексти, а також ментальні особливості комунікантів, залежить від значної кількості обставин – знань про світ, суджень, думок, переконань і конкретних цілей суб'єкта мовлення, тобто має не лише лінгвістичну, а й екстралінгвістичну структури і передбачає наміри адресанта певним чином впливати на моделі суб'єктивного досвіду людини, її внутрішню репрезентацію світу, переконання і поведінку [Е. Бенвеніст, 1975; Ю. Хабермас, 2000; Т. ван Дейк, 1989; Ф. Бацевич, 2006; Є. Переверзев, В. Кожемякін, 2008; К. Серажим, 2003]. Політичний дискурс – сукупність усіх мовленнєвих актів, які використовують у політичних дискусіях, а також правил публічної політики, які базуються на певних традиціях та перевірені досвідом. У широкому розумінні політичний дискурс – «будь-які мовленнєві утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких належать до сфери політики» [14, 22].

Мета політичного дискурсу – не опис, а створення підґрунтя для переконання адресатів, спонукання до дії; це й визначає ефективність політичного дискурсу і зумовлює його постійну антропоспрямованість з метою досягти перлокутивного ефекту.

Отже, характер дискурсу визначає відповідний вибір засобів для досягнення комунікативної мети. Одним із цих засобів є евфемізми [9, 23].

Сьогодні існує велика кількість дефініцій терміна евфемізм. Так, в лінгвістичному енциклопедичному словнику під ред. О.С. Ахманової подається таке визначення: «Евфемізми – емоційно нейтральні слова або вирази, уживані замість синонімічних їм слів і виразів, що здаються мовцю непристойними, грубими чи нетактовними [1, 592].

І.Р. Гальперін подає таке визначення: «Евфемізм – це слово чи фраза, які використовуються для заміни неприємного слова або виразу на більш прийнятне» [6, 79].

Л. Крисін визначає евфемізм як «спосіб непрямого, перифрастичного й при цьому пом'якшувального позначення предметів, властивостей чи дій» [8, 32]. Конструктивнішим є визначення О. Тараненко: «Евфемізм – слово або вислів, що вживається для непрямого, зокрема пом'якшеного, ввічливого позначення певних предметів, явищ, дій замість прямої їх назви» [12, 154].

В. Великогорода у тлумаченні евфемізму звертає увагу передусім на психологічний аспект: «евфемізми непрямо (імплікаційно) номінують денотат за допомогою більш позитивного асоціата (певного мисленнєвого образу у свідомості комунікантів)» [4, 16].

Усі наявні в науковій літературі визначення можна об'єднати одним головним прагматично-функціональним принципом – це пом'якшення категоричності висловлювань, заміна негативних оцінок на нейтральні або позитивні. Цей намір нівелювати гострі соціальні проблеми, показати дійсність у привабливішому світлі є головною метою вживання евфемізмів у політичному мовленні.

В науковій літературі присутні різні погляди на функції евфемізмів. Детальним є розгляд функцій евфемізмів, здійснений В.Б. Великогородою на основі аналізу прагматичних особливостей використання цих оцінних мовних засобів. Дослідниця виділяє такі функції евфемістичних субститутів, як вуалітивна, кооперуюча (відображає прагнення учасників комунікації до мовленнєвого співробітництва), превентивна (використання евфемізмів як альтернативи табуйованих слів), риторична (свідомий вплив на адресата), елевативна (адресант подає аспекти реальності у більш позитивному світлі), конспіративна (приховування інформації) та дистортивна (вживання евфемізмів з метою спотворення відображення інформації у свідомості адресата) [5, 7–8].

На основі дослідження офіційних заяв та промов політиків пропонуємо виокремити такі функції евфемізмів: вуаліативна, превентивна, пом'якшувальна та елевативна.

Превентивна функція полягає у використанні евфемічних слів та виразів як альтернативи закріплених у суспільстві релігійних та соціальних табу. Тобто, в основі превентивної функції лежить намір уникнути будь-якого виду табу. Наприклад, вшановуючи пам'ять людей, що загинули в Україні під час Революції Гідності, Джо Байден використовує евфемізми на позначення смерті. Явище смерті асоціативно розглядається як падіння: *I just was visiting what I'd guess you'd refer to as memorial, a shrine, looking at the pictures of all of those 100 who were put down — ranged in age from in their early 20s to one person 82 years of age* [17]. Таким чином, американський політик прагне висловити повагу та співчуття сім'ям, які втратили рідних людей.

Вуаліативна функція виявляє прагнення адресанта приховати аспекти дійсності або ускладнити сприйняття негативних явищ реальності, про які він не бажає говорити відверто, тобто, завуалювати негативні політичні реалії з певною метою. Наприклад, посол США Пайєтт у своїй промові на форумі, організованому Реанімаційним Пакетом Реформ вживає евфемізм *sacrifice* замість *death* з метою не згадувати ті смерті, які мали місце під час кривавих подій на Майдані: *A couple of quick thoughts, if I might, and this is a time of anniversaries: the two-year anniversary of the start of the Maidan and the Revolution of Dignity, and I think all of us who were last weekend at the showing of the Winter On Fire film were reminded of the enormous sacrifices that were made at that time, and the importance of not allowing that sacrifice to be made in vain* [16]. Іншим прикладом відображення вуаліативної функції евфемізмів є: *The Secretary and Foreign Minister discussed plans for the UN-led negotiations between the Syrian parties on January 25 and the importance of maintaining progress toward a diplomatic solution to the crisis in Syria*. Тут, представник Держдепартаменту США Джон Кірбі намагається приховати

реальний стан речей в Сирії, вживаючи евфемізм *crisis* замість слова *війна*, що не є евфемізмом [18].

Пом'якшувальна функція відображає емоційний вплив на читача чи слухача, бажання бути ввічливим, прагнення комунікантив до збереження мовленнєвого співробітництва, сприяє уникненню комунікативного дискомфорту з метою створення позитивного іміджу. Наприклад, у реченні *It will destroy the constituency in the United States, and I suspect in Europe as well, for helping to support the emergence of a new Ukraine if the government and the institutions of government cannot find a way to get a handle on these bad habits, to name names in terms of the individuals in business, in the oligarchy, who have exploited and profited from corrupt dealings and to cleanse those institutions, like the Prosecutor General's Office, that have been involved historically in covering up and facilitating this kind of corrupt activity*, посол США Пайєтт у своїй заяві замість слова *lustrate* вживає його евфемістичний відповідник *cleanse*, маючи намір бути ввічливим і не образити певних осіб [16].

Елевативна функція евфемізмів допомагає адресантові представити реальність у більш позитивному світлі, піднести низькі чи середні суспільні стандарти. Наприклад, президент США Барак Обама у своїй розмові з президентом Російської Федерації Володимиром Путіним вживає евфемізм *crisis* замість слова *war*, для того, щоб представити дійсність не так гостро і тим самим дещо «прикрасити» теперішню ситуацію в Україні: *President Obama emphasized the importance of working towards a diplomatic solution to the crisis in Ukraine through full implementation of the Minsk agreements by all parties* [15].

Дослідження засвідчило, що будь-який вираз за певних прагматичних обставин може стати евфемізмом, або ж будь-який евфемістичний вираз може стати стилістично нейтральним у будь-якому іншому контексті. Політичні евфемізми є важливою комунікативною стратегією приховати, замаскувати, прикрасити чи показати в кращому світлі політичну дійсність, уникнути порушень усталених суспільних норм, а також вплинути на свідомість, поведінку та вчинки адресата з метою політичного лідерства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахманова О.С. Евфемізм / О.С. Ахманова // Лінгвістичний енциклопедичний словник. – М., 1990. – 688 с.
2. Бацевич Ф. Вступ до лінгвістичної генології / Флорій Бацевич. – Київ: Академія, 2006. – 247 с.
3. Бенвенист Э. Общая лингвистика: пер. с франц. / Эмиль Бенвенист. – Москва: Прогресс, 1975. – 447 с.
4. Великорода В.Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові: дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Великорода Віра Богданівна. – Л., 2007. – 232 с.
5. Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / В. Б. Великорода – Л., 2008. – 19 с.
6. Гальперін І.О. Нариси зі стилістики англійської мови. – М., 1958. – 459с.
7. Дейк Т. А. ван. Язык, познание, коммуникация: пер. с англ. / Тён Адрианус ван Дейк; пер. с англ. – Москва: Прогресс, 1989. – 308 с.

8. Крисін Л.П. Евфемізми в сучасній російській мові // Русистика. – Берлін, 1994. – № 1-2. – С. 28-49.
9. Макеєвець Ю. Семантика та функціонування евфемізмів у німецькому політичному дискурсі (на матеріалі сучасної преси) / Юлія Макеєвець // Іноземна філологія. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – Вип. 125. – С. 22-28.
10. Переверзев Е. Политический дискурс: многопараметральная модель / Е. Переверзев, Е. Кожемякин // Вестник ВГУ. – Белгород, 2008. – №2. – С.74–79.
11. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти: на матеріалі політичного різновиду українського масово інформаційного дискурсу): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: 10.01.08 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2003. – 32 с.
12. Тараненко О.О. Евфемізм / О.О. Тараненко // Укр. мова: енциклопедія [редкол. Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови)]. – К.: Укр. енцикл., 2000. – С. 154-155.
13. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие / Юрген Хабермас. – Санкт-Петербург: Наука, 2000. – 382 с.
14. Шейгал Е. Семиотика политического дискурса / Елена Шейгал. – Москва: Гнозис, 2004. – 326 с.
15. Readout of the President's Call with President Vladimir Putin of Russia [Електронний ресурс] // Сайт Посольства США. – Режим доступу: <https://ukraine.usembassy.gov/statements/obama-putin-call-01132016.html>
16. Remarks by Ambassador Pyatt at a Forum Hosted by the Reanimation Package of Reforms [Електронний ресурс] // Сайт Посольства США. – Режим доступу: <http://ukraine.usembassy.gov/statements/ambpyatt-rpr-mediahub-11272015.html>
17. Remarks by Vice President Joe Biden and Ukrainian President Petro Poroshenko at a Bilateral Meeting [Електронний ресурс] // Сайт Посольства США. – Режим доступу: <http://ukraine.usembassy.gov/statements/biden-poroshenko-12072015.html>
18. Secretary Kerry's Meeting with Russian Foreign Minister Sergey Lavrov [Електронний ресурс] // Сайт Посольства США. – Режим доступу: <http://ukraine.usembassy.gov/statements/kerry-lavrov-01202016.html>

ELEMENTS OF COLLOQUIALITY IN POLYMODAL TEXTS OF INTERNET
COMMUNICATION

The article investigates the genres of blog and chat as new hybrid forms of communication. It has established that phaticity, emotivity, removal of written communication standards are typical of them. These characteristics increase with the growth of genre's synchrony. Major markers of colloquiality of blogs and chats have been singled out.

Статтю присвячено вивченню жанрів блогу та чату як нових гібридних форм спілкування. Встановлено, що їм характерні ознаки розмовності: фатичність, емоційність, нівелювання нормативності писемного спілкування, які підсилюються зі збільшенням синхронності жанру. Виділено основні маркери розмовності блогу та чату.

Ключові слова / Keywords: полімодальний текст / polymodal text, гібридні форми / hybrid forms, невербальні та паравербальні засоби / nonverbal and paraverbal means, емотикони / emoticons, гіпертекст / hypertext, блог / blog, чат / chat, пост / post.

Бурхливий науково-технічний поступ накладає відбиток на повсякденне спілкування людини, а саме на його форму. Окрім його загальноприйнятих усного та писемного (книжного) видів, з'являються нові гібридні форми. Вони є продуктом поширення опосередкованого спілкування, появи віртуального комунікативного жанру.

Об'єктом нашого дослідження є інтернет-спілкування: комунікація, яка відбувається за посередництва мережі Інтернет. Предметом вивчення вважаємо маркери усної розмовної мови, засвідчені у письмовій формі в різних піджанрах віртуального комунікативного жанру (англомовних чатах, миттєвих повідомленнях, блогах).

Спілкування в мережі Інтернет постає новою формою комунікації, яка приваблює дедалі більшу кількість учасників та стає все важливішою у сучасному суспільстві. Спостерігається посилений вплив усного мовлення на мову інтернет-спілкування. Не всі лінгвістичні аспекти цього нового жанру знайшли своє висвітлення в сучасному мовознавстві, тому наше дослідження є актуальним.

Мова спілкування в Інтернет-просторі була об'єктом дослідження учених у сферах комп'ютерної лінгвістики, теорії мовної комунікації, жанрології, психології, соціолінгвістики та ін. Свої роботи цій проблемі присвятили: Н.В. Виноградова, В.В. Виноградов, М.М. Бахтін, Ю.М. Караулов, Р. Барт, Н.Д. Арутюнова, Н.Г. Асмус, В.І. Карасик, Л.П. Крисін, А.Д. Белова, В.Б. Бурбело, Ф.С. Бацевич, С.О. Лисенко, Н.Х. Хьон, Д. Кристал та ін.

Дослідники підкреслюють, що завдяки Інтернету, відбувається розширення горизонтів сучасної комунікації. Основу мови віртуального простору складає при-

родна мова, яка зазнає змін на різних мовних рівнях: у лексичі, граматиці, орфографії, які є наслідком особливостей та умовностей віртуального дискурсу (сетикету), адже «Інтернет з самого початку був створений як нове середовище спілкування, яке протиставляється традиційній регламентованій культурі» [7, 34].

Мовлення віртуального спілкування постає компіляцією усної, письмової та електронної комунікації (І.М. Вознесенська, Н.Г. Асмус та ін.), писемно-розмовною мовою. Вона є особливою семіотичною системою, «яка використовує можливості матеріального носія тексту й розробляє особливий код для передачі невербальної інформації або для необхідної в умовах on-line комунікації компресії вербальної інформації» [3, 79].

Нова гібридна форма спілкування має свої специфічні засоби, які є недоступними поза середовищем віртуального спілкування. Це є «реальне людське мислення, що втілюється у вигляді тексту в його новій подобі, яке поєднує в собі не тільки словесне висловлювання, а й колір, звук, графіку й анімацію» [5, 42-43].

«Інтерактивна комунікація в інтернет-мережі можлива за посередництва писемного тексту, що може мати додаткові кваліфікуючі ознаки і форми візуального чи аудіального характеру» [2, 194].

Особливістю цього нового семіотично ускладненого різновиду текстів є те, що невербальні та паравербальні засоби формують як план вираження, так і план змісту. Отже, можемо говорити про поліmodalність (полікодовість, креолізованість, гетерогенність, мультимедійність) текстів Інтернетмережі.

Інтерсеміотичні особливості усної комунікації (манера мовлення, темп, жести, міміка) реалізуються на письмі за допомогою різних паравербальних та невербальних засобів: шрифту, графічних символів, іконічних засобів (малюнків, фотографії, карикатур), поділу тексту, його розміщення на сторінці, пунктуації, незвичної орфографії.

Співвідношення ознак писемного/усного спілкування є різним у різних жанрах інтернеткомунікації. Основною є ознака синхронності/ асинхронності, що визначає принципи побудови та сприйняття текстів. «При збільшенні синхронності жанру збільшується усно-розмовна спрямованість комунікації, та відповідно, збільшується рівень гібридизації форм існування в інтернеткомунікації» [4, 6]. Саме за цією ознакою ми хочемо порівняти жанри блогу та чату.

Демократизація, інтелектуалізація мови та посилення особистісного компонента є тими динамічними процесами в віртуальній комунікації, які спонукають до змін у системі функціональних стилів та до розмивання меж норми літературної мови [7, 36]. Усе це в свою чергу породжує свободу спілкування, прагнення самоідентичності, бажання творчого самовиявлення, які знаходять відображення в лінгвістичних засобах, якими послуговуються співрозмовники віртуального простору.

Ми проаналізували такі жанри двостороннього інтернетспілкування, як блог та чат.

Дослідження матеріалів п'яти найкращих блогів лютого 2016 року за версією *The eBusiness Guide* [14] дозволили нам виділити основні характеристики цього жанру.

Асинхронність письмового мовлення, яку виражено в уповільненості відповідної реакції. Пости – повідомлення формуються із затримкою у часі.

Побудова постів характеризується правильним використанням синтаксису, що вказує на їхню писемну природу, а розмовність коментарів – на усну спрямованість:

Did you ever play office as a kid? I remember pretending to be a worker in an office with an old typewriter that we had. I'd set it up in our NY suburban living room on an Edward Wormley end table – not knowing how chic that little piece of furniture was... I'm not sure if I ever wrote a story, or if I was pretending to do some important adult "office work" or what the content was. Perhaps I was just writing gibberish! [15]

Frédéric Wyler Yea, that's exactly what they said about Barak Obama.... "what??!! A black man?? Never!!" [8] У цьому коментарі пунктуація імітує здивування, він дуже емоційний, на що вказує використання кількох знаків оклику у неповних реченнях.

Scott Peterson – You are still posting these comments? Wow. must be money to be made. Please consider this my application for the position of «Positive Clinton Commenter». I can give two weeks notice to my employer upon your approval. Salaried or «\$ per comment»? [8] У цьому пості графічно виділено вигук, який асоціюється з подивом. Також на позначення «грошей», які присутні в першому рядку коментаря, у останньому використано знак \$, долар, задля економії зусиль. За допомогою мінімальної кількості знаків передається необхідна інформація.

Raymond Colitree Socialism and Democracy are two seperate things. You can have a democracy with socialist programs like Germany does. ... The real danger here is ignorant people echoing whatever they hear in a mainstream media with a political agenda that favors the Super Rich! Ahem Ahem [8]. Цей пост закінчується вигуком, який нагадує звук покашлювання, укр. відповідник гм-гм або кхе-кхе, та передає недовіру, сумнів, іронію.

Пости у блогах об'єднані тематично, вони мають «гілкову» структуру: нова тема – нова гілка. Це відрізняє їх від чатів, для яких не властиве чітке структурування за темами, розмова з різних питань ведеться в одній гілці.

Блог має ознаки гіпертексту, оскільки присутні гіперпосилання, які забезпечують миттєвий доступ до інших джерел текстового формату, аудіо- та відеоматеріалів, які стосуються теми обговорення. Вони є доказами, аргументами на підкріплення висловленої думки. Отже, традиційний письмовий текст трансформується:

Ken Marshall

Mike Cicirelli «a difference between Bernie and Hillary is Bernie wants the country to catch up to his agendas, while Hillary wants her agendas to catch up with the world...»

The opposite is true... The american people like the reforms Sanders is pushing for.

https://s3.amazonaws.com/.../Big_Ideas-Polling_PDF-1.pdf

Majority still supports single-payer option, poll finds
<http://thehill.com/.../229959-majority-still-support...>

Hillary Clinton Gets \$13 Million From Health Industry, Now Says Single-Payer Will "Never, Ever Come To Pass

<http://www.ibtimes.com/.../hillary-clinton-gets-13...>

Емоційність коментарів блогів вказує на розмовність мови. До засобів її передачі належать знак оклику, найчастіше кілька, іноді у поєднанні з питальним знаком, як ми це могли бачити у попередніх прикладах; зірочка (*): *And that the key is to shift *aha!!* your thinking during the writing process* [15].

Також для позначення емоційно навантажених, вагомих слів використовуються їхня передача за допомогою великих літер:

Mary McGuirk

I think kids today are ADMITTING that they have questions about sexuality and

are figuring out what they want based on THEM, and not what someone else tells them to be. Eventually the people who care about another person's sexual identity will get bored and find someone else to persecute. [18]

Широко вживаються емотикони, різні графічні знаки, які належать до паралінгвістичних засобів писемної комунікації. Вони уточнюють емоційно-інтонаційне забарвлення усього висловлювання:

I don't bother to date each item, since it's just a raw list of my activities. Now, I have something to present when that question is asked again..:-) [12].

woww... amazing car.. I like it, 😊 [16].

За цією ознакою блоги подібні до чатів, де співрозмовники часто використовують емотикони для передачі свого емоційного стану.

Подекуди у блогах трапляються нелітературні елементи, що теж свідчить про розмовність цього жанру.

• ***Cylontater: Saint West's drunk godmother*** Bobby Finger

2/12/16 9:40am

Kanye is an asshole and will always be an asshole.

• ***MissAndry*** I'm Fart and I'm Smunny

2/12/16 9:47am

Ugh you're so right, I can't even imagine having to maneuver around that ego all the time. Kim seems sweet and mostly simple though, so maybe it just doesn't register. I feel like someone who was more self-possessed wouldn't be able to handle Kanye's shit for very long. [13]

Antifaz Claire Lower

2/12/16 9:52am

start by cooking your pasta in milk.

Whaaaaaa.....????

Didn't know this was possible! I buy milk by the barrel. [17]

Такі нелітературні одиниці інколи є згорнутими до аббревіатур, наприклад, GTFO (get the fuck out).

Помітними є орфографічні спрощення, що дублюють усне звучання слів, а отже є відображенням усного мовлення:

J.K. Read •

Owner-operator at Self-Employed

That's an awesomely BAM! comment, Mary. Talk about smackin' it upside the head, girl. Well stated.

Oh, and I almost forgot:

BERNIE! BERNIE! BERNIE! BERNIE! BERNIE! BERNIE!

Keith Wingate•

Works at *Retired*

Rob Herrington In most Countries it's a right to get «free» healthcare, education, maternity leave etc., etc.. Their taxes aren't really any higher than ours. So how do they do it? They spend money on their childrens future instead of building bombs.

"I bet me and Ray J would be friends, if we didn't love the same bitch / You might've hit it first / Only problem, I'm rich."

hhhhhhhhh amizen (=amazing)

Чатам властива синхронність комунікації, з високим ступенем фатичності:

moviemaker:

hi guys

hi lkj

morning

anyone?

moviemaker:

all brain dead?

jodale:

hello? New here

Davp:

Hello [11]

Повтори, перепитування також є маркерами розмовності.

Чати є політематичними:

singlespeed:

stressed

feeling nostalgic

looking at some old yearbooks

realizing how nice people around me were, but how much of a jerk i was

singlespeed:

anyone ever feel that way

joe:

i have just inboxed you dominion xx

your name just there and you have gone asleep ha xx

well down to three now doing well xx

joe:

i cant just talk to myself ha you talking to me xx

Personaltrainer:

Hi cute giri

joe:

well hope this new world is done soon i am going in to town to bye new jeans ha xx [10]

У наведених прикладах трапляються друкарські помилки, співрозмовники не мають можливості повернутися до своїх повідомлень, щоб щось виправити або додати. Це також свідчить про переважно усно-розмовний характер цього жанру.

У спілкуванні в чатах усунуто соціально-статусні вимоги оформлення повідомлень. Анонімність дає свободу співрозмовникам, стимулюючи словоблуддя. Добір мовних засобів, мовний реєстр значно знижені порівняно з блогами. Синтаксичне оформлення максимально спрощене.

Також максимально спрощується нормативно-орфографічне написання повідомлень, наближуючись до усного звучання слів:

CheekyScotsman: no wonder ya single if u blank people aus ((((((

guest-M-looking-4-f: G good mornin ☺)))

<sean> how are u ? u don't wori!!!!!!

Експресивність повідомлень передається за допомогою емотиконів, ін. графічних знаків, окличних та питальних знаків, крапок на позначення пауз.

Проведений аналіз засвідчив, що блоги та чати належать до гібридних жанрів віртуального спілкування. Зі збільшенням синхронності жанру, вагомості та пріоритетності набувають ознаки розмовності усного мовлення, до яких належать: фатичність, емоційність, нівелювання нормативності писемного спілкування, які трансформують формально писемний характер віртуального простору до усно-розмовної форми існування мови.

Література:

1. Асмус Н.Г. Лингвистические особенности виртуального коммуникативного пространства: дис. на соискание степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 / Н.Г. Асмус. – Челябинск, 2005. – 249 с.
2. Карпа І.Б. Мова та Інтернет: функціональні характеристики та ефективність інтерактивної комунікації / І.Б. Карпа // Мова і культура. – К., 2009. – Вип. 11. – Т. VII (119). – С.192-200.
3. Литневская Е.И. Письменная разговорная речь: миф или реальность? / Е.И. Литневская // Вестник Московского университета. Серия 9. Филология: научный журнал. – 2011. – № 5. – С. 67-82.
4. Лысенко С. А. Взаимодействие устной и письменной формы существования языка в интернет-коммуникации: Автореф. дис.... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 / С.А. Лысенко. – Воронеж, 2010. – 24 с.
5. Трофимова Г.Н. Языковой вкус Интернет-эпохи в России. Функционирование русского языка в Интернете: концептуально-сущностные доминанты / Г.Н. Трофимова. – М.: Изд-во Российского университета дружбы народов, 2009. – 436 с.
6. Трофимова Г.Н. К вопросу о специфике функционирования русского языка в Интернете (норма и узус) [Электронный ресурс] Г.Н. Трофимова. – Режим доступа: http://www.dialog-21.ru/Archive/2001/volume1/1_39.htm.
7. Хён Н.Х. Узус, норма и система в контексте современного русского языка: на материале Интернет-коммуникации / Н.Х. Хён // Мир русского слова. – № 3.– С. Петербург, 2013.– С. 33-43.
8. Bernie Sanders Drinks Beer, Eats Boiled Peanuts With Stephen Colbert [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.huffingtonpost.com/entry/bernie-sanders-stephen-colbert-boiled-peanuts_us_56bc4051e4b0b40245c5617e (Дата звернення 14.02.2016)
9. Crystal D. Language and the Internet / D. Crystal. – Cambridge university press, 2004. – 272 с.
10. Just Chat [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.justchat.co.uk/chat-forum-one/> (Дата звернення 14.02.2016)
11. Just Chat [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.justchat.co.uk/chat-forum-two/> (Дата звернення 14.02.2016)
12. Prepare for a raise by keeping a daily work journal [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://lifes hacker.com/prepare-for-a-raise-by-keeping-a-daily-work-journal-1758628651> (Дата звернення 14.02.2016)
13. Taylor Swift: I Didn't Know Kanye Called Me a 'Bitch' in His New Song. Kanye: She's Lying [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://jezebel.com/taylor-swift-i-didnt-know-kanye-called-me-a-bitch-in-h-1758700323> (Дата звернення 14.02.2016)
14. The eBusiness Guide [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.ebizmba.com/articles/blogs> (Дата звернення 14.02.2016)

15. The Shift Key: The Key to Effective Journal Writing [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.lifejournal.com/effective-journal-writing/> (Дата звернення 14.02.2016)
16. This car is crazy [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://englishrussia.com/2014/03/01/this-car-is-crazy/?utm_source=taboola&utm_medium=referral (Дата звернення 14.02.2016)
17. Try these tasty upgrades to your childhood meal classics [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://skillet.lifehacker.com/try-these-tasty-upgrades-to-your-childhood-meal-classic-1758638962> (Дата звернення 14.02.2016)
18. Will Smith Has The Best Response To His Son's Gender-Fluid Style [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.huffingtonpost.com/entry/will-smith-son-jaden-style_us_56bb365ee4b0c3c5504f745a (Дата звернення 14.02.2016)

Скибицкая Н.В.,

канд. филол. наук, доц.
Институт филологии КНУ
имени Тараса Шевченко

ЭЛЕМЕНТЫ РАЗГОВОРНОСТИ В ПОЛИМОДАЛЬНЫХ ТЕКСТАХ ИНТЕРНЕТ-КОММУНИКАЦИИ

Статья посвящена изучению жанров блога и чата как новых гибридных форм общения. Установлено, что им свойственны признаки разговорности: фатичность, эмоциональность, нивелирование нормативности письменного общения, которые усиливаются с увеличением синхронности жанра. Установлено основные маркеры разговорности блога и чата.

Ключевые слова: полимодальный текст, гибридные формы, невербальные и паравербальные средства, эмодиконы, гипертекст, блог, чат, пост.

Skybytska N. V.,

Cand.Phil.Sci., Associate Professor
Institute of Philology,
Taras Shevchenko National University
of Kyiv

ELEMENTS OF COLLOQUIALITY IN POLYMODAL TEXTS OF INTERNET COMMUNICATION

The article investigates the genres of blog and chat as new hybrid forms of communication. It has established that phaticity, emotivity, removal of written communication standards are typical of them. These characteristics increase with the growth of genre's synchrony. Major markers of colloquiality of blogs and chats have been singled out.

Key words: polymodal text, hybrid forms, nonverbal and paraverbal means, emoticons, hypertext, blog, chat, post.

ДИСКУРС ЗМІ У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ РОЗВІДКАХ

Ключові слова: медіа лінгвістика, дискурс ЗМІ, медіатекст, інформативна функція, маніпулятивна функція

Key words: media linguistics, media discourse, media text, informative function, manipulative function

Міцно увійшовши у наше повсякденне життя засоби масової інформації (ЗМІ) є потужним засобом впливу на людський розум. Будучи динамічною за своєю суттю, мова ЗМІ миттєво реагує на всі зміни в суспільній свідомості, відображаючи стан останньої і впливаючи на її формування. Саме в мові ЗМІ відображаються нові тенденції у підходах до вивчення мови, які простежуються в сучасній лінгвістиці. Серед таких особливе місце займають функціональні аспекти використання мови, саме вони зіграли важливу роль у вивченні мови наприкінці ХХ початку ХХІ століть [1, 152].

Медіа лінгвістика новий напрям, що з'явився в лінгвістиці, і розробляється на межі цілого ряду наук, про мову ЗМІ, багато в чому пов'язаний з новими тенденціями в сучасній лінгвістиці в цілому і, здається, має безпосереднє відношення до когнітивних процесів, що відбуваються в мові. Сам термін "медіа лінгвістика" був запропонований у роботі Т. Г. Добросклонської і вдало відбиває усі ті тенденції, що відбуваються в різносторонніх дослідженнях і дозволяють окреслити коло проблем, пов'язаних з областю мови [2, 4].

Всі сучасні типології дискурсу так чи інакше виділяють дискурс ЗМІ як самостійний тип дискурсу. Це обумовлено соціальною значимістю тієї комунікативної сфери, яку репрезентує даний тип дискурсу. Спираючись на головні функції ЗМІ в суспільстві, які виокремлюють вітчизняні і зарубіжні дослідники, можна виділити наступні функції ЗМІ: 1) інформативну, 2) соціалізуючу, 3) встановлення „порядку денного“, 4) політичну, 5) впливу на свідомість, або формування громадської думки, 6) розважальну [6, 9].

На сьогодні не існує єдиного терміну на позначення даного поняття, так між собою конкурують: мас-медіальний дискурс [3], дискурс мас-медіа [5; 9] і масово-інформаційний дискурс [4; 8]. Дані визначення часто використовуються як синонімічні. У даній роботі береться за основу визначення М. Р. Желтухіної, яка визначає його як „зв'язний, вербальний або невербальний, усний чи письмовий текст у сукупності з прагматичними, соціокультурними, психологічними й іншими факторами, виражений ЗМІ, взятий в аспекті подій, що представляє собою дію, що бере участь в соціокультурній взаємодії і відбиває механізм свідомості комунікантів. Будучи польовою структурою, дискурс ЗМІ має центр, де розташовуються прототипні жанри, і периферію, яку складають маргінальні жанри, що відрізняються неоднорідною природою в силу свого розташування на стику різних типів дискурсу. Дискурс ЗМІ но-

силь опосередкований характер, тобто між адресантом і адресатом є дистанція – просторова і / або часова“ [3, 132].

Роль ЗМІ в сучасному суспільстві важко переоцінити. Вони мають потужний вплив на стан суспільної свідомості, оскільки більшість своїх уявлень про світ людина отримує з газет, журналів і теле-, радіопередач. Відмінними рисами ЗМІ є їх публічність, тобто необмежене коло споживачів; непряма, розділена у просторі і часі взаємодія комунікантів; односпрямованість впливу від комунікатора до реципієнта, неможливість зміни їх ролей. При цьому ЗМІ створені не тільки для передачі відомостей, інформації, а й «самі є активними учасниками суспільно-політичних й економічних процесів в суспільстві, що створюють ситуації, формують настрої і думки» [7, 13]. Вони реалізують соціальний контроль мас. Невід’ємною властивістю ЗМІ є їх здатність впливати на аудиторію, здійснювати ідеологічний, політичний, економічний чи організаційний впливу на оцінки, думки і поведінку людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова О.В. Когнитивная функция языка в свете функционального подхода к его изучению // Когнитивные аспекты языковой категоризации: Сборник научных трудов / О.В. Александрова– Рязань, 2000. – С. 151-153.
2. Добросклонская Т.Г. Теория и методы медиа лингвистики (на материале английского языка): автореф. дис. ... д-ра филол. наук / Т.Г.Добросклонская; Моск. гос. ун-т. – М., 2000. – 49 с.
3. Желтухина М.Р. Тропологическая суггестивность масс-медиального дискурса: О проблеме речевого воздействия тропов в языке СМИ: Монография. / М.Р. Желтухина – М.: ИЯ РАН; Волгоград: Изд-во ВФ МУПК, 2003. – 656 с.
4. Карасик В.И. О категориях дискурса Текст. / В.И. Карасик // Языковая личность: социолингвистические и эмотивные аспекты / Сб. науч. тр. ВГПУ, СГУ. Волгоград, 1998. – С. 185-197.
5. Кочкин М. Ю. Политический скандал как лингвокультурный феномен: автореф. дисканд. филол. наук / М. Ю. Кочкин. — Волгоград, 2003. – 25 с.
6. Кучерова О. О. Плани змісту та повідомлення британського газетного новинного дискурсу (початок ХХІ століття): автореф. дис. ... ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.08 – “Журналістика” / О. О. Кучерова. – Л., 2005. – 20 с.
7. Никитина К. В. Политический дискурс СМИ и его особенности, создающие предпосылки для манипуляции общественным сознанием [Электронный ресурс] <http://www.bali.ostu.ru/umc/archiv/2006/2/Nikitina.doc>
8. Олянич, А. В. Презентационная теория дискурса Текст. / А. В. Олянич. М.: Наука, 2007. – 407 с.
9. Шейгал, Е. И. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. Москва; Волгоград, 2000. — 367 с.

Проценко У. М.

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української та іноземних мов
Львівського державного університету
фізичної культури

Романчук О. В.

Кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української та іноземних мов
Львівського державного університету
фізичної культури

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

Анотація. У статті розглянуто основні методи та підходи до вивчення англійської мови та успішне їх застосування у вищих навчальних закладах галузі фізичної культури та спорту.

Стаття висвітлює англійську мову як мову міжнародного спілкування, як один із засобів, які забезпечують інтеграцію України до політичного, економічного, наукового та освітнього простору.

Ключові слова: освіта, англійська мова, професійна компетентність, вищий навчальний заклад.

Актуальність. Важливою складовою демократичного суспільства, яке розбудовується в Україні, є орієнтація на гуманістичні цінності світової культури. Громадськість, політики, науковці та освітяни дедалі глибше усвідомлюють

потребу у побудові єдиної Європи, зокрема, наукового й освітнього простору без кордонів. Особлива увага приділяється вищій освіті, університетам, їх інтелектуальному потенціалу, який постійно зміцнюється і

використовується в загальноєвропейському інтеграційному процесі, для поширення необхідних знань з метою усвідомлення спільних цінностей [3].

Сучасний стан міжнародних зв'язків України у різноманітних сферах життєдіяльності, вихід її у європейський та світовий простір, нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії потребують певних трансформацій і у сфері освіти як важливого державного інституту, у тому числі й у галузі навчання іноземних мов. Сьогодні, як ніколи раніше, статус іноземної мови має тенденцію до постійного зростання. Серед світової спільноти вона все ширше набуває ролі засобу міжкультурного спілкування. Усе це зумовлює визначення основних стратегічних напрямків удосконалення цілей, змісту, методів, прийомів і засобів навчання іноземної мови [1].

Мета нашої статті – висвітлити важливість вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах галузі фізичної культури та спорту і визначити шляхи формування іншомовної комунікативної компетенції студентів.

Цією проблемою займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковців, як В.І. Андреева, Ю.А. Бельчиков, Е.В. Бондаревська, І.А. Зимова, М. Кенел, М. Свейн та інші.

Знання іноземних мов – це ключ до успіху в сучасному світі, де спілкування іноземними мовами та обробка величезних обсягів інформації набуває все більшого значення. Загалом людина, яка володіє мовами, – різнобічно розвинута особистість, володіє кращими здібностями до вивчення нового, вільніша та більш впевнена у спілкуванні з людьми.

Іноземні мови відіграють у житті освіченої, амбітної людини важливу роль. З їх допомогою ми розширюємо кругозір, спілкуємося з мешканцями різних країн, долаємося до чужої культури і по-новому дивимося на навколишній світ.

Англійська мова – одна з найпоширеніших мов у світі. Це мова міжнародного спілкування усіх прогресивних галузей людської діяльності, однією з яких є фізична культура та спорт. Це офіційна мова у більш ніж 60 суверенних держав, таких як Велика Британія, США, Канада, Австралія, Ірландія і Нова Зеландія, також поширена в карибських країнах, Африці та у Південно-Східній Азії [6].

Англійська мова – це офіційна мова міжнародного бізнесу та торгівлі, Інтернету і техніки, науки і мистецтв. 80% ділового мовного простору займає саме вона. Англійська мова використовується при заповненні анкет, складання резюме, у діловому та приватному листуванні. Володіння англійською мовою – вже не дивовижна навичка, а необхідність. Нині її навчають у дитячих садках, школах, вузах, не кажучи вже про численні курси та тренінги. А в деяких країнах навіть математика і деякі інші предмети шкільної програми викладають англійською мовою.

Володіння англійською мовою, мовою міжнародного спілкування, як одним із засобів, який забезпечує інтеграцію України до політичного, економічного, наукового та освітнього простору є надзвичайно важливим і необхідним на сьогоднішній день. Ураховуючи роль англійської мови з метою сприяння її вивченню, 2016 рік оголошено Роком англійської мови в Україні. Розроблено та затверджено комплекс заходів на 2016 та наступні роки, спрямованих на активізацію вивчення громадянами англійської мови для використання у сферах освіти, економіки, культури та інших сферах освіти.

Усе вище зазначене підтверджує важливість вивчення іноземної мови для формування професійної компетентності майбутніх фахівців різних галузей. Вища освіта і мовна підготовка нероздільні. І це зрозуміло. Адже сучасний світ став іншим. Його інформаційна наповненість, відкритість і взаємозв'язок потребують постійного спілкування як на професійному, так і на громадському рівнях [2,15].

На сьогоднішній день вивчення мови стало у тій або іншій формі доступним для більшості людей. Її навчають у середній школі й у вищих навчальних закладах як обов'язкову дисципліну. Базовий курс в університеті фізичної культури розділений на шість семестрів і складає 326 годин. Перші два – це корективний курс, наступні – іноземна мова професійного спрямування. Ідеальним колективом для вивчення іноземної мови на сьогоднішній день вважається група з 10-15 чоловік, оскільки саме така кількість людей може спілкуватися між собою з максимальним ефектом, інтересом і користю. Прогрес і принципові зміни методів вивчення мови, безсумнівно, пов'язані з новаціями в області психології особистості й групи. Зараз відчуваються помітні зміни у свідомості людей і розвиток нового мислення, з'являється, проголо-

шена А. Маслоу [4, 54], потреба в його актуалізації й самореалізації. Психологічний фактор вивчення іноземних мов висувається на лідируючі позиції. Автентичність спілкування, зважені вимоги й претензії, взаємовигода, повага волі інших людей – от набір неписаних правил побудови конструктивних відносин у системі «викладач-студент». При підготовці та організації занять викладач не обмежений у виборі методів і прийомів навчання – від ігор і тренінгів до синхронного перекладу, у виборі підручників і навчальних посібників – від широкого спектру вітчизняних видань до продукції Оксфорда, Кембриджу, Лондона, Нью-Йорка й Сіднея. Він може підбирати, творити, комбінувати, видозмінювати.

Я. Річардс виділяє основні методики та підходи до вивчення англійської мови. Саме вони успішно застосовуються у вищих навчальних закладах галузі фізичної культури та спорту: **1. Фундаментальна методика.** Це найстаріша традиційна методика, на яку серйозно опираються у мовних вузах. Студенти не тільки оперують найрізноманітнішими лексичними рівнями, але й вчать дивитися на світ очима «native speaker» – носія мови. **2. Класичний підхід до вивчення іноземної мови.** В основі класичного підходу лежить розуміння мови як реального й повноцінного засобу спілкування, й найчастіше припускає вивчення мови «з нуля». У завдання викладача входять традиційні, але важливі аспекти постановки вимови, формування граматичної бази, ліквідації психологічного і мовного бар'єру. **3. Лінгвосоціокультурний метод** включає два аспекти спілкування – мовний й міжкультурний. Для студента вишу важливою є «лінгвосоціокультурна компетенція» – здатність «препарувати» мову під мікроскопом культури. Основна мета методу – полегшення розуміння співрозмовника, формування сприйняття на інтуїтивному рівні. **4. Комунікативний підхід.** Основна мета цієї методики – навчити студента спочатку вільно говорити мовою, а потім думати на ній. Механічні відтворюючі вправи уже відсутні, їхнє місце займають ігрові ситуації, робота з партнером, завдання на пошук помилок, порівняння й зіставлення. Увесь комплекс прийомів допомагає створити англomовне середовище, у якому повинні «функціонувати» студенти: читати, спілкуватися, брати участь у рольових іграх, викладати свої думки, робити висновки. **5. Інтенсивна методика** спрямована на формування «виразного мовного поведження» й забезпечує можливість необмеженого спілкування й максимальної реалізації потенціалу кожного студента. **6. Емоційно-змістовий метод** полягає у вільному мовному спілкуванні викладача зі студентами з першого заняття. Суть методу полягає у тому, що фрази й конструкції запам'ятовуються природно [5, 98].

Зазначимо, що найуживанішими у вищих навчальних закладах галузі фізичної культури та спорту є лінгвосоціокультурний метод та комунікативний підхід.

Формування іншомовної компетентності для студентів вищих навчальних закладів галузі фізичної культури та спорту залежить від змісту навчання та його тематичної наповненості. Наприклад, для студентів напряму підготовки «фізичне виховання» базовими темами є «Фізичне виховання у системі освіти», «Проблеми та перспективи розвитку фізичної культури», «Професійна діяльність вчителя фізичної культури», для студентів напряму підготовки «спорт» – «Олімпійські ігри», «Види змагань», «Тенденції та перспективи розвитку Олімпізму», «Професійна діяльність тренера». Ця тематика сприяє формуванню професійної компетенції, оволодінню термінологічним апаратом галузі, формує міжпредметні зв'язки з фаховими дисци-

плінами, сприяє оволодінню студентами мовним компонентом комунікативної компетенції. Таке навчання допомагає досягти важливої мети – перетворити англійську мову на засіб професійного спілкування.

Висновок. Таким чином, формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів вищих навчальних закладів галузі фізичної культури та спорту можна вважати обов'язковою складовою загальної фахової підготовки. Для забезпечення ефективності процесу формування іншомовної комунікативної компетентності потрібно розробляти нові методологічні підходи та використовувати уже існуючі методики професійної підготовки майбутніх фахівців, визначати найоптимальніші умови їх реалізації.

Використана література

1. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти / О. Коваленко // Іноземні мови в навчальних закладах. – Педагогічна преса, 2003.
2. Ковтун В. Знання іноземної мови – одна з умов гармонійного розвитку особистості // Освіта. – 2003. – № 33. – С. 15., 15].
3. Крючков Г. Болонський процес як гармонізація Європейської системи вищої освіти / Г. Крючков // Іноземні мови в навчальних закладах. – Педагогічна преса, 2004.
4. Maslow A. H. *Motivation and Personality*, 2nd. ed., New York, Harper & Row., 1970 – 230p.
5. Richards J.C., Rodgers T.C. *Approaches and Methods in Language Teaching: a Description and Analysis*. – Cambridge: Cambridge University Press, 1991. – 171p.
6. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Англійська_мова]

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СИМВОЛІКА ВЕСІЛЬНОГО ОБРЯДОВОГО ОДЯГУ В УКРАЇНІ, АНГЛІЇ ТА ФРАНЦІЇ

У статті описується і зіставляється культурно-маркований весільний обрядовий одяг для семантичної реконструкції весільної обрядовості в Україні, Англії та Франції, та виявлення їх перехресних символічних зв'язків.

Ключові слова: весільний обряд, концепт, символіка, обрядове вбрання.

The article deals with the description and comparison of culturally marked wedding ritual clothes for the semantic reconstruction of the wedding rituals in Ukraine, England and France as well as for the revelation of their intersective symbolic connections.

Key words: wedding ritual, concept, symbolism, ritual clothes.

Одним із важливих джерел актуалізації культури та самосвідомості народу є весільний обряд. Вчені відзначають його кумулятивну роль у процесі оформлення "історичної" пам'яті, основу якої складають емпіричні знання про об'єктивну дійсність, а також культурний і власне мовний досвід того чи іншого народу. Він показово відображає національно-культурне бачення світу, стиль життя, побут, традиції.

Цілісний етноконотований образ неможливо вибудувати без аналізу відповідних концептів. Національні традиції, звичаї, вірування, особливості світосприймання тощо втілюються у фонових знаннях носіїв кожної мови, які складають базисні дані про довкілля. Саме тому вивчення таких образних еталонів сьогодні є однією з найактуальніших проблем мовознавства.

Метою статті є виявлення і зіставлення символіки українського, англійського та французького весільного обрядового вбрання. Широке залучення лексикографічного та етнографічного матеріалів сприятиме не тільки констатації спільних рис весільного обряду, а й акцентуванню індивідуальних рис.

У багатьох регіонах України, Англії та Франції ознакою молодого та молодої є вінок (англ. *garland* фр. *couronne*). Англійська лексема *garland* потрапила у староанглійську мову із старофранцузької "*garlande*". А французька лексема *couronne* утворилася від латинського слова "*corona*", значення якого – "корона". Його семантика закорінена у давніх трактуваннях вінка як магічного знака, оберега, символу сонця. Згадаймо, що начільну пов'язку-стрічку, чільце як оберіг і символ сонячного диска носили на голові від найдавніших часів. В Єгипті обручик-вінок символізував сонце і захищав від злих духів. В Англії існує традиція одягання молодою трьох колець: обручка – на пальці, вінок – на голові та кругла брошка біля серця.

Про значення вінка як важливого весільного атрибута свідчить і той факт, що з ним пов'язана назва весільного обряду у східних і південних слов'ян – *вінчання*. Ця лексема є також стрижневою в українських фразеологізмах на зразок: *піти до вінця / стати під вінець* [13, 95]. Та ж лексема породжує фразеологізми: *забрати / зірвати / зняти вінок, позбутися вінка* [13, 95]. Ритуал публічної заміни вінка на очі-

пок символізує перехід дівчини в інший соціальний статус:

Що ж бо то за звичай

Дівочьке обличчя:

Рано у віночку,

Ввечері в серпаночку [6, 59].

Походження іншого весільного атрибута – *фати* – поки що чітко не з'ясоване, але відомо, що одягання вуалі випереджає одягання весільної сукні на цілі століття. У одній гіпотезі йдеться про те, що фата є пережитком тих часів, коли молодий накидував покривало на голову молодої під час її викрадання. Інша думка: коли майбутній чоловік викупував свою дружину у її батьків, молода на весільній церемонії мала фату як символ покірності і обіцянки коритися своєму чоловікові. Тільки після церемонії фата підіймалася, щоб наречений побачив молоду і вже не зміг змінити свого рішення. У давнину весільна фата символізувала незайманість нареченої, її непорочність і скромність. Крім того, вірили, що фата захищала молоду від злих духів у день її весілля. У наші дні вона швидше служить весільним аксесуаром до традиційної весільної сукні. *Весільна фата* має свої еквіваленти в інших мовах: *wedding veil* – в англійській та *voile de mariage* – у французькій. Прийшло це слово в англійську мову із давньофранцузької “*voil(e)*”, яке, в свою чергу, взяте із латини.

У східних слов'ян заміжній жінці голову покривали хусткою або наміткою (пор. укр. *зав'язати косу / хустку, зав'язати голову* [13, 257], рос. діалектне *косой трепать* „бути неодруженою”, *косу отымать* „видати заміж”). У всіх слов'янських народів непокрита голова трактується як ознака дівочої честі і краси. Обряд покриття голови молодої символізував її розставання з красою, молодістю, свободою:

Вчора була у віночку,

А сьогодні в серпаночку [6, 59].

Інколи етимологія слова може породжувати текст, а текст цілий ритуал. Наприклад, в основі свята Покрова Пресвятої Богородиці лежить ідея покровительства Богородиці, яка, за легендою, простягла своє біле покривало (омофор) над християнами зі словами молитви про спасіння світу від бід та страждань. У народі свято зветься Покровом, і його назва персоніфікується, ототожнюючись із Пресвятою Богородицею. Кажуть: „*Прийде Покрова – дівці голову покриє*” або ще: „*Покрівонько, Покрівонько, покрий мені голівоньку*”. Тим самим Покрову, за народними звичаями, вважають покровителькою весілля (за традицією, голову покривали заміжній жінці). Звідси і дівочий ритуал молитися, приказуючи: „*Свята Мати, Покровонько, покрий мою головоньку, як не хусткою, то онучею, бо дівкою вже надокучило (... хоч ганчіркою, аби не зосталася дівкою,... аби я була жінкою)*”.

У Франції наречена вдягала головний убір (*coiffe, bonnet à bride*), прикріплюючи до нього цвіт флердоранжа. При цьому форма та оздоблення убору часто була вказівкою на регіональне походження нареченої або ознакою її соціального становища. Скажімо, жительки міст носили *chapeau*, а сільські жінки одягали *coiffe*. Вимогу покривати голову вони пояснювали так: „*Toute femme qui prie ou prophétise la tête découverte fait affront à son chef*” [10, 1547].

Шапка молодого відрізнялася від головних уборів інших хлопців-весілян прикріпленим до неї знаком-атрибутом у вигляді стрічки, кокарди, квітки, вінка, пір'я. Ці знаки на головних уборах є самобутніми в різних частинах України, Англії

та Франції. Найчастіше пришивали квітку:

*Прошу, зятечку, прошу,
Дай шапочку хорошу,
Най пришию квіточку
З зеленого барвіночку [14, 74].*

Головний обрядовий убір дівчат та парубків вважався ознакою зрілості, готовності зайняти відповідне становище в соціальній структурі суспільства.

На англійському весіллі важливим обрядовим атрибутом виступає підв'язка (garter). Вона утворює ідіоматичний вираз: to toss a garter [12, 2047], який має французький відповідник: lancer une jarretière. Англійський фольклор відображає звичай пов'язаний із підв'язкою:

*Something old, something new,
Something borrowed, something blue,
And a silver sixpence in your shoe [14, 126].*

Цей вірш виник за часів правління королеви Вікторії, незважаючи на те, що цей звичай існував і раніше. “Щось stare” символізує сім'ю і друзів молоді, які будуть поруч і надалі. Вдало одружена жінка передає свою підв'язку нареченій для її щасливого шлюбу. Вона репрезентує „щось stare”. “Щось нове” є символом щастя і заможності. “Щось позичене” молодій дає її сім'я. Цю річ необхідно повернути. *Монета* у взутті молоді символізує багате подружнє майбутнє. Звичай одягати “щось голубе” запозичений із Ізраїлю, де молода влітає у волосся голубу стрічку як символ вірності.

У давнину також велика увага приділялася кольору убрання нареченої. Білий колір – символ чистоти і цноти. Він символізує добродетель, радість і асоціюється з денним світлом, не дарма саме у білому зображали ангелів, святих та праведників. Але наречена не завжди одягала сукню білого кольору. До 19 ст. весільним убранням нареченої був найкращий одяг, який вона могла носити і пізніше. Колір дівчина обирала на свій смак. Однією з перших білу сукню одягла Анна, одружуючись із Луїзом XII, королем Франції у 1490. Королева Вікторія започаткувала нову традицію, одягнувши замість сукні срібного кольору (традиційного кольору нареченої із королівської сім'ї) – білу. У Англії й досі існує рима:

*Married in White, you have chosen right.
Married in Grey, you will go far away.
Married in Black, you will wish yourself back.
Married in Red, you will wish yourself dead.
Married in Green, ashamed to be seen.
Married in Blue, you will always be true.
Married in Pearl, you will live in a whirl.
Married in Yellow, ashamed of your fellow.
Married in Brown, you will live in the town.
Married in Pink, your spirit will sink [15, 263].*

Наведемо ще один варіант запропонованого вірша:

*Marry in white, everything right;
Marry in blue, lover be true;
Marry in pink, spirits will sink;*

*Marry in gray, live far away;
Marry in brown, live out of town;
Marry in green, ashamed to be seen;
Marry in yellow, ashamed of your fellow;
Marry in black, wish you were back;
Marry in red, wish you were dead;
Marry in tan, he'll be a good man;
Marry in pearl, you'll live in a whirl* [9, 95].

В інших строфі подаються такі поради стосовно вибору весільної сукні:
*Yellow's forsaken, and green's forsworn,
But blue and red ought to be worn* [8, 86].

В Англії, як в Україні, так і у Франції улюбленим кольором весільної сукні є білий, який символізує чистоту та цноту: *marry in white, everything right* або *married in white, you have chosen right*.

На англійському весіллі також намагаються мати річ блакитного кольору:
*Something old, something new,
Something borrowed, something blue,
And a silver sixpence in your shoe* [11, 48].

Цей колір символізує кохання та вірність, оберігає від лиха та чар: *marry in blue, lover be true; married in blue, you will always be true*.

Цей же колір на весіллі слов'янських народів має дещо інше значення: він вважається символом смутку.

*Нащо ж тобі, дитя моє, сей синенький цвіт,
Що вже тобі, дитя моє, зав'язаний світ?* [7, 41]

Весільний одяг зеленого кольору в Англії вважалася нещасливим, якщо молода не була ірландського походження. Давня англійська фраза *a woman has a green gown* вживалася для позначення неперемінливої у знайомствах і стосунках дівчини, оскільки натякала на зелену траву на полях. Ще одна приказка підтверджує сказане: *marry in green, ashamed to be seen* [15, 154]. В Україні зелений колір був символом статку:

*Ісправ мені, мій паноченьку, дорогий наряд.
Що зеленую да сподницю по землицю,
Щирозлотий поясок на станочок,
Червонії чоботоньки на ніженьки* [6, 126].

В Україні та Франції прив'язана до шлюбних обрядів символіка кольорів дещо інша. Скажімо, пріоритетним був червоний колір, якому приписували оберегові та зцілювальні властивості, здатність протистояти чаклунству, незважаючи на те, що англійське прислів'я висловлювало іншу думку: *marry in red, wish you were dead* або *married in red, you will wish yourself dead*.

В Україні та Франції речі червоного кольору використовували проти зурочень. Молода на весіллі завжди мала червоні прикраси: перстень з рубіном, коралові буси, червоні стрічки тощо. Підтвердження цьому знаходимо в українській народній творчості: *розпустить мені косу по червонім поясу* [6, 182]; *золотий перстень на руці, червоний чобіт на нозі* [6, 185]; *хата калиною да й обтиканая, і лавки і прилавки з червоної китайки* [6, 139]; *червоний черчик мотала, з червоною рожею мішала* [6, 146].

Отже, одяг є важливим джерелом реконструкції символіки весільного обряду. Задіяний у весільному обряді, він має сакральне значення в українському, англійському та французькому дискурсивному мовленні, а його обрядова символізація вплинула на лексичну сполучуваність і лягла в основу фразеологізації значення окремих виразів, у яких яскраво відображені весільні народні звичаї та традиції.

Література

1. Ажнюк Б.М. Англійська фразеологія у культурно – етнічному висвітленні. – К.: Наукова думка. 1989. – 130с.
  2. Аксёнова Л.В., Гридина В.Т. Всё о свадьбе. – Д.: Сталкер. 2001. – 320с.
  3. Байбурин А.К. Ритуал: свое и чужое // Фольклор и этнография. Проблемы реконструкции фактов традиционной культуры. – Л.: Наука, 1990. – С.3-17.
  4. Балушок В. Елементи давньослов'янських ініціацій в українському весіллі // Народна творчість та етнографія. – 1994. – № 1. – С.31-36.
  5. Борисенко В.К. Весільні звичаї та обряди на Україні. – К.: Наукова думка, 1988. – 189с.
  7. Весілля: У 2 кн. / Упорядкування текстів М.М. Шубравської. – К.: Наукова думка, 1970. – Кн. – 451с.
  8. Весільні пісні. / Упор. М.М.Шубравська – К.: Дніпро, 1998. – 475с.
  9. Frances C.-T. The Dangerous Bride. – London: Routledge, 1992. – 164 p.
  10. Jones L. Happy Is the Bride the Sun Shines On. Wedding Beliefs, Customs, and Traditions. – New York: Contemporary Books, 1995. –178 p.
  11. Laffont R. S.A., et Sté des Ecylopedies Quid. – Paris: Frémy, 1998. – 1998p.
  12. Spangenberg L.M. Timeless Traditions. A Couple's Guide to Wedding Customs Around the World. – London: Universe Publishing, 2001. – 240 p.
- Джерела ілюстративного матеріалу**
13. Англо–русский фразеологический словарь / Сост. А.В. Кунин. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, – 1955. – 1456с.
  14. Фразеологічний словник / Укл. Н. О. Батюк. – К.: Радянська школа, 1966. – 344с.
  15. Baker M. Wedding customs and Folklore. Totowa, N.J.: Rowman and Littlefield, 1977. – 254p.
  16. Rondes et Chansons de France. – Paris: Editions Lito-Paris, 1998. – 71p.

Zhovniruk Z.

Ph.D., associate professor

Isayeva H.

Ph.D., associate professor

Ivan Franko National University in Lviv,
Ukraine

STUDENTS' BENEFITS FROM IMPLEMENTING A NEW CONCEPT OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES?

Key words and phrases: Common European Framework of References for Languages: Learning, Teaching and Assessment, professional communication, European Union, the process of learning, effective international communication, mutual understanding, can do formula, levels: breakthrough, waystage, threshold, vantage, proficiency, mastery, communicative language competence, advantage

It is a natural desire for Ukraine which is situated in the centre of Europe to be a member of European Union, and one of the important tools for Ukrainian European integration is mastering by its citizens the European languages, primarily, English, German, French and Spanish. Having these high goals in view, our President has pronounced the year 2016 as the year of the English language in Ukraine. Therefore, the teachers of foreign languages feel an increased responsibility for preparation of specialists in all professional spheres with high level of foreign language competence.

Dean of the Foreign Languages Faculty at Ivan Franko National University in Lviv has initiated the implementation of a new Concept of teaching foreign languages for students mastering sciences and humanities at the University [1]. The concept uses basic principles of Common European Framework of References for Languages: Learning, Teaching and Assessment [2], Programme of Professional Communication in English and Framework Programme for Professional Communication in German. Both programmes were developed in cooperation with the British Council and Goethe Institute in Ukraine and recommended for higher educational establishments by the Ministry of Education and Science of Ukraine. According to Common European Framework of References for Languages, further intensification of the process of learning and teaching languages in the member countries of European Union is necessary for a more effective international communication, greater mobility, understanding the cultural differences, better access to information, and more intensive personal interaction. All these factors contribute to mutual understanding between people in general.

The Concept is based on recommended by *Common European Framework of References for Languages* (further CEFRL) levels of language acquisition, which may be distinguished with the help of the **can do** formula (a set of competences and skills which the student has acquired in the process of language study): A1 – Breakthrough (introductory level), A2 – Waystage (elementary level), B1 – Threshold (border level), B2 – Vantage (independent user), C1 – Effective operational proficiency), C2 – Mastery (global mastery of language) [4]. These levels actually are an interpretation of a classical division into basic, intermediate

and advanced levels. Learning a foreign language implies developing communicative language competence, i.e. the sum of knowledge and formed on its basis abilities which enable a person to act using specific linguistic means. Below we give only some of the competences (what the students can do) recommended by CEFRL [2, p.24] for each level:

Elementary user:	A1 can understand and use everyday phrases and sentences A2 can communicate in simple situations
Independent user:	B1 can cope with the majority of situations during a stay in the foreign country the language of which he studies B2 can fluently communicate with native speakers of the language he studies
Experienced user:	C1 can effectively use the language in the situations of everyday, educational and professional communication C2 can spontaneously communicate differentiating between the subtlest nuances of the meaning in very complicated situations

Thus, the Concept of teaching foreign languages at our University aims at establishing the parameters of teaching and learning a foreign language according to international standards. Its practical aim is to develop a professionally oriented intercultural communicative competence: at B2 level for students doing their bachelor programme and at C1 level for those working for their master's degree. In view of the fact that teaching a foreign language at Ukrainian higher educational establishments begins from level B1 (the state standard of basic and comprehensive secondary education) and terminates by a qualification exam at B2 level for the bachelor programme, the concept implies obligatory study of a foreign language during the first and second years (140 hours for each year, respectively), and arbitrary study of professional foreign language during the 3rd and 4th years of study. The students are tested at the end of each of the three first semesters, and at the end of the obligatory course they pass the exam. Their knowledge is assessed according to a 100-point scale. The mark, number of hours and level are registered in the student's test book.

We started implementing this concept in 2015-2016 academic year. At the beginning of the first term the Oxford Placement Test [3] was administered for those first-year student who studied English at school. This test provides teachers with a reliable and efficient means of placing students at the start of a course in English. It consists of two pads containing enough copies of listening and grammar tests, each of 100 items. The first section is a test of reading and listening skills, in which the learner's performance is dependent on knowledge of the sound and writing system of English and on the ability to make use of this knowledge at a task speed well within the competence of a native speaker of English. The second section is a test of grammatical structure and involves a carefully selected range of those structures consistently found in course books and examinations at elementary, intermediate and advanced levels.

According to the results of the written test and oral conversation, the students of nine science faculties (1185 students were tested in English and 58 in German) were placed in 81 English groups and 7 German groups. The following English groups were formed: A2 level – 27 groups, B1 level – 31 group, B2 – 23 groups. The German groups are: A1 level – 5 groups, A2 level -2 groups.

Our students are provided with relevant English and German course books (student books and work books) for each of the levels: *Objective Key* for A2 level, *Complete PET*

for B1 level, *Complete First* for B2 level. German books are: *Schritte 1 international*, *Schritte 2 international*. *Schritte 3 international* for corresponding levels. All of these course books aim at preparing the students according to high international standards. For example, *Complete First* is a stimulating and thorough preparation course for students wishing to take the revised Cambridge English: First exam from 2015. It teaches the reading, writing, listening and speaking skills which are necessary for the exam, how to approach each exam task, as well as essential grammar and vocabulary. The book develops the skills the students need to reach an upper-intermediate B2 level in the Common European Frame of Reference. It is official Cambridge English preparation material for the exam.

All these teaching materials train students to communicate either in a written or an oral form on different aspects (e.g., *places*: house, hotel, shop, railway station; *institutions*: family, different societies, club, school; *persons*: parents, teachers, employers and employees, colleagues; *objects*: furniture, books, food, different devices; *events*: holidays, competitions, conflicts, incidents, meetings; *types of activity*: reading, preparing food, shopping, hobbies, games and sports, *texts*: newspapers, advertisements, business letters, contracts etc.) of the four main spheres which they may encounter in future in the countries the languages of which they study:

personal sphere:	about myself, my family, my home, family holidays, hobbies, entertainment etc;
public sphere:	shops, hospitals, health service, sport, theatre, cinema, hotel, public events etc;
educational sphere:	schools, colleges, universities, libraries, laboratories, seminars, discussions etc;
professional sphere:	offices, firms, services, interviews, writing business letters, applying for job etc.

It is worth mentioning that the Concept gives students greater advantages in acquiring the communicative language competence as compared with the previous model of teaching and learning a foreign language at our university:

- the process of foreign language study is flexible and variable
- it is oriented on the country's modern vectors and students' professional needs
- the number of academic hours for language acquisition has been considerably increased
- the students are prepared according to international standards
- they are supplied with adequate books for levels A2, B1, B2.
- at the end of the course of foreign language (the second year of study) they will be ready to pass the qualification exam and obtain the international certificate.

Thus, communicatively oriented process of language acquisition forms the student's communicative competence in all important spheres of human life, what is of primary importance for their integration into European community.

REFERENCES

1. Сулим В.Т. Концепція викладання іноземних мов за професійним спрямуванням у Львівському національному університеті імені Івана Франка. – Львів, ЛНУ, 2015.
2. Common European Frame of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment. – Published by arrangement with the Council of Europe. – Translated into

Ukrainian by O.Sherstiuk: Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання.- В-во Ленвіт, 2003.

3. Dave Allan. Placement Test. – Oxford University Press, 1977.
4. Trim J.I.M. Some Possible Lines of Development of an Overall Structure for European Union Credit Scheme for Foreign Language Learning by Adults. – Council of Europe, 1978

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ РЕКЛАМИ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ТА ДІЄТИЧНИХ ДОБАВОК США

У статті розглянуто основні метазнаки, що стосуються дослідження реклами. Проаналізовано особливості реклами лікарських препаратів та дієтичних добавок у США для визначення їх стилістичних характеристик.

Ключові слова: реклама, медичний дискурс, прецизійна лексика

Keywords: advertisement, medical discourse, precision lexicon

У світі невинних відкриттів та виробництва реклама стала невід'ємною частиною навколишнього середовища, глибоко проникаючи у свідомість та підсвідомість людей, стала ключовим джерелом прибутків компаній та держав. Реклама присутня скрізь: на телебаченні, радіо, у газетах та журналах, у транспорті, на вуличних білбордах та банерах. Реклама впливає на нас, подобається нам це чи ні. Саме тому за останні десятиліття збільшилась кількість досліджень реклами як явища економічного, маркетингового, юридичного, соціологічного, психологічного, мовного тощо.

Реклама лікарських препаратів у США у той чи іншій формі існує вже не перше сторіччя, а стрімке зростання інформаційно-комунікативних технологій зробило її надзвичайно прибутковою сферою, а також **актуальною** темою для досліджень різнорівневих особливостей текстів сучасних реклам медичного дискурсу.

Мета роботи – з'ясувати особливості та загальну направленість реклами лікарських препаратів та дієтичних добавок у США

Словник іншомовних слів тлумачить термін наступним чином: реклама – (фр. *réclame* від лат. *reclamare* «голосно кричати чи повідомляти») – 1) інформація про товари, різноманітні види послуг тощо, покликана стимулювати попит на ці товари, послуги; мистецтво такої інформації; 2) розповсюдження інформації про когось або про щось з метою створення популярності [8, 794]. Слово *реклама* у сучасній лінгвокультурі поєднує значення продукт і діяльність, котрим позначають 1) текст рекламного повідомлення; 2) окремий рекламний жанр чи піджанр; 3) рекламну діяльність [9, 1].

Домінантною характеристикою рекламного тексту як особливого різновиду тексту соціальної комунікації слід вважати «адресатоцентризм» [6, 109]. Якщо для текстотворення серед ключових факторів виділяють особистість автора, його світогляд [3, 382], то в області текстотворення реклами акцент переходить на особистість реципієнта, його світогляд, оскільки рекламне текстотворення обумовлене макроціллю спонукати реципієнта придбати товар [6, 110].

Реклама є елементом маркетингу (система взаємопов'язаних видів комерційної діяльності, спрямована на просування та розподіл товарів, їх ціноутворення тощо) та елементом системи суспільної комунікації, якому властива прагматична функція (при передачі інформації вплинути на споживача та досягти потрібного комунікативного ефекту) світогляд [5, 352].

Прагматична функція рекламного тексту в повній мірі досягається за допомогою виконання його комунікативного завдання, яке представлене комбінацією чотирьох видів інформації (когнітивної, емоційної, естетичної, оперативної). За допомогою когнітивної інформації реципієнту повідомляють нові достовірні данні. Надійність засвоєння цих даних досягається за допомогою впливу на емоції та пам'ять, таким чином реалізується емоційна інформація. Естетична інформація підсилює достовірність тим задоволенням, яке реципієнт отримує від тексту. Не експліцитна чи експліцитна у незначній мірі оперативна інформація спонукає реципієнтів до певних дій. Поєднання усіх чотирьох видів інформації приводить до реалізації прагматичної функції і, зрештою, до придбання рекламowanego товару [2, 116].

Реклама безпосередньо споживачам (англ. *direct-to-consumer advertising* "DTCA") рецептурних лікарських засобів у США з'явилась наприкінці XX ст. і представила нові можливості для урівноманітнення ринку та підвищення продажу рецептурних препаратів. Дане маркетингове явище досить унікальне, оскільки серед інших розвинених країн це дозволено лише в США та Новій Зеландії.

Інформація, яку повідомляє реклама не обговорює все, що стосується продукту. Вона є неповною, оскільки не вистачає місця або ефірного часу, щоб вдаватися у подробиці. Повідомлення містить лише ту інформацію, котру адресант вважає важливою для споживачів, обов'язково назву продукту і які переваги має продукт. Однак, реклама рецептурних препаратів у США чітко регульована і потребує зазначення окрім переваг лікарського засобу основних ризиків, пов'язаних із вживанням даного препарату, короткого опису листка-вкладишу (англ. *brief summary of medication guide*) [1]. Тому реклама рецептурних препаратів триває довше і займає більше місця в друкованих виданнях.

Н. Д. Голєв та І. С. Отрубейнікова у своєму дослідженні російських реклам лікарських препаратів назвали такі рекламні тексти «псевдонауковими». Властиві їм риси наукового тексту, які лише імітують науковий стиль, спекулюючи довірою реципієнтів до науки, використовуються лише для інтенсифікації сугестивної функції [4, 117].

Об'єм когнітивної інформації, що несе реклама, незначний: назва фірми, виробника, точна назва товару, його характеристики, контактні данні. Носієм такої інформації є нейтральна лексика, а також цифри [7, 84]. За допомогою великої кількості прецизійної інформації, цифр, чисел, дат в рекламних текстах досягається підкреслена правдивість, фактологічність та об'єктивність [4, 118]. Наведемо декілька прикладів реклам медичного дискурсу.

Масло перцевої м'яти в Америці відомо під торговою маркою *IBgard*, котрий називає себе *medical food* (продукт лікувального харчування) та застосовується для контролю над синдромом подразненого кишечника. Рекламний текст посилається до статистичних даних: *Angry gut? You might have Irritable Bowel Syndrome (IBS). If so, you are not alone. 1 in 6 Americans have it* (12, 131).

Life Extension Vitamin Supplies and Life Extension Institute, Inc., репрезентуючи свою продукцію для схуднення *Life Extension AMPK Activator*, також наводить статистичні дані, котрі вказують, що проблема зайвої ваги не є поодиноким і про це не соромно говорити: *...In fact, 66% of Americans struggle with being overweight...* (15, 117).

Апелюючи до цілодобового захисту, копірайтери реклами *Ester-C* також використовують широковідоме цифрове позначення 24/7 як елемент номінації з

яскравим семантичним наповненням та прагматичною інтенцією: *In The World Of Vitamin Cs Only one gives you 24-hour immune support... Patented formula with 24/7 immune support* (14, 11).

Захист протягом усього року гарантує імунобіотик *Immunables: Support your child's immune system* with new immunables a year-round immunobiotic with researched dual probiotic strains* (14, 43).

Herbal Tea Blend Flor Essence позиціонує себе як детоксикаційний продукт № 1 в США: *The #1 Detox Product in the U.S. ... Well, we've sold millions of bottles in over 25 countries, received countless testimonials from satisfied customers worldwide, and Flor Essence has been the top selling detox tea in North America for the past 10 years* (14, 25).

Вищезазначені рекламні повідомлення, насичені прецизійною інформацією, підсилюють персуазивність та прагматичний ефект, схилиючи користувачів на користь рекламованого товару. Як зазначає Н. Д. Голєв та І. С. Отрубейнікова, у псевдонаукових текстах модус фактоподібності обумовлений їх імітацією об'єктивності, однак при науковій верифікації з'ясується необ'єктивність інформації [4, 118]. Саме тому, рекламні тексти дієтичних добавок мають примітку дрібним шрифтом: **These statements have not been evaluated by the FDA. These products are not intended to diagnose, treat, cure or prevent any disease.*

Раренко М. Б. вважає, що реклама орієнтована на максимально широку аудиторію, і тому диктує мові реклами ряд характеристик, що зумовлюють доступність тексту масовому користувачу. Автор зазначає, що у зв'язку з цим, текст не має містити спеціальної лексики, термінів, жаргонізмів, просторічних мовних одиниць [7, 83].

На стиль реклами та її текст впливає перш за все об'єкт, який рекламується. Використання спеціальної лексики властиве текстам наукового стилю, однак у текстах сучасних ЗМІ наукові терміни трапляються дуже часто, адже сфера лікарських препаратів за своєю природою не може бути позбавлена термінологічних, номенклатурних та ономастичних одиниць медичного, хімічного, біологічного дискурсів. Вони виконують номінативну, комунікативно-прагматичну функції, їх використання є об'єктивно обумовленим і доцільним. За допомогою даних мовних засобів автори рекламних текстів прагнуть посилити сугестивний ефект, створити враження надійності рекламного об'єкта.

У текстах рецептурних лікарських препаратів термінологічні одиниці представлені переважно назвами захворювань та недугів, проти яких націлений препарат, або, котрі можуть бути побічними ефектами. Наприклад:

Рецептурний препарат *Linzess: Belly pain and constipation that feel like a giant knot? You may be suffering from Irritable Bowel Syndrome with Constipation (IBS-C)* (10, 78).

Рецептурний препарат *Symbicort: If you think asthma "comes and goes" think again* (11, 103).

Рецептурний препарат *Lyrica: If you have diabetes and shooting burning pins and needles pain in your feet or hands, ask you doctor about Lyrica (pregabalin)* (13, 21).

Рецептурний препарат *Eliquis: For people with higher risk of stroke due to Atrial Fibrillation (AFib) not caused by a heart valve problem* (13, 12).

Рецептурний препарат *Prolia: "I have osteoporosis. I also play many roles in life, including active grandmother. I take Prolia to help strengthen my bones." For women with postmenopausal osteoporosis at high risk for fracture: there's Prolia* (12, 122).

Рідше термінологічні та номенклатурні одиниці представлені назвами діючих речовин або генеричними препаратами:

Рецептурний препарат *Eliquis: Now I'm going for something better than warfarin. Eliquis* (13, 12).

Безрецептурний препарат *Tylenol: If you're on aspirin heart therapy, switching your pain reliever to TYLENOL may be a good idea* (12, 3).

Рекламні тексти дієтичних добавок також характеризуються значним використанням медичних термінів, котрі не завжди є простими і зрозумілими пересічному громадянину:

Country Life is the first supplement brand in the U.S. to be certified 100% gluten-free by the Gluten-Free Certification Organization.

Herbal Tea Blend Flor Essence: The #1 Detox Product in the U.S. (14, 25).

Designer Whey: Naturally wholesome rBGH-free whey (15, 38).

Solgar Curcumin: For the first time, Solgar transforms poorly absorbed curcumin from a fat-soluble to a water-soluble phytonutrient (14, 11).

Спантеличені відповідальністю сприймати величезну кількість складної та часто заплутаної інформації, поданої через ускладнену вербалізацію, споживачі повинні серйозно замислюватись над ризиками, пов'язаними з прийняттям рішень переважно спираючись на рекламу. Оскільки більшість споживачів має обмежені знання щодо певного засобу, рекламомейкери спекулюють науковою інформацією, насиченою медичною термінологією, для актуалізації прагматичного ефекту реклами.

У проаналізованих нами рекламних текстах рецептурних, безрецептурних лікарських препаратів та харчових добавок, ми виявили, що рекламі рецептурних і безрецептурних препаратів не властива тенденція до надмірної фактологічності. Що стосується реклами дієтичних добавок, то справедливим є твердження про експлуатацію довіри споживачів до наукової інформації, котра досягається частим використанням термінологічних одиниць та прецизійної лексики.

Список використаної літератури

1. Mackey T., Cuomo R., Liang B. The rise of digital direct-to-consumer advertising?: Comparison of direct-to-consumer advertising expenditure trends from publicly available data sources and global policy implications. *BMC Health Serv Res.* 2015; 15: 236. doi: 10.1186/s12913-015-0885-1 Режим доступу: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4472256/#CR1> (Дата звернення 28.02.2016)
2. Алексеева И. С. Текст и перевод. Вопросы теории. – М.: Междунар. отношения, 2008. – 184 с.
3. Болотнова Н. С. Филологический анализ текста: учеб. пособие. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Флинта: Наука, 2007. – 520 с.
4. Голев Н. Д. Суггестивные свойства псевдонаучных текстов, рекламирующих лекарственные препараты и БАДы / Н. Д. Голев, И. С. Отрубейникова // *Вестник КемГУ.* – 2008. – N 2(34). – С. 117-120.
5. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 423 с.

6. Орлова О. В. К вопросу о специфике рекламного текста как объекта лингвистического анализа / О. В. Орлова // Вестник ТГПУ. Серия: Гуманитарные науки (Филология). – 2007. – Вып. 2 (65). – С. 108-110.
7. Раренко М. Б. Об особенностях перевода рекламы / М. Б. Раренко // Рекламная коммуникация: Лингвокультурный аспект: Сб. обзоров. – М., 2011. – С.83 – 103.
8. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л. І. Пустовіт. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
9. Тюрина С. Ю. О понятиях рекламный дискурс и рекламный текст / С. Ю. Тюрина // Вестник ИГЭУ. – 2009. – Вып. 1. – С. 151-155.

Список ілюстративних джерел

10. Better Homes and Gardens. – 2015. – № 10. – 174 p.
11. Better Homes and Gardens. – 2015. – № 2. – 130 p.
12. Family Circle. – 2015. – № 9. – 158 p.
13. National Geographic. – 2015. – № 9. – 138 p.
14. Vegetarian Times. – 2015. – № 9. – 84 p.
15. Women's Health. – 2015. – № 9. – 164 p.

Гутиряк Оксана Ігорівна

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовної та міжкультурної комунікації
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

Павлішак Оксана Романівна

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри мовної та міжкультурної комунікації
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

ЯДРО ТА ПЕРИФЕРІЯ ЯК КОМПОНЕНТИ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ ТЕРМІНОЛОГІЇ(НА ПРИКЛАДІ ТЕРМІНОЛОГІЇ БІЗНЕСУ)

Будь-яка термінологія є семантично структурованою. Центр семантичної структури термінології становить її ядро. Воно складається з найважливіших термінів, які виражають фундаментальні поняття відповідної галузі знання.

Один з методів виділення ядра термінології, який дозволяє частково формалізувати процедуру, ґрунтується на концепції сіткового моделювання лексики [1, 2]. Критерієм входження терміну до ядра є його коефіцієнт системної вартості, який визначається, головним чином, кількістю семантичних компонентів терміну та кількістю його семантичних дериватів.

Семантичний компонент – це лексична одиниця (слово чи усталене словосполучення), значення якої міститься у значенні даної лексеми в якості безпосередньої або опосередкованої семантичної складової, семантичний дериват – це лексема, значення якої є похідним (у синхронному аспекті) від значення даної лексеми, тобто слово чи усталене словосполучення, значення якого містить значення даної лексеми як безпосередню чи опосередковану семантичну складову.

Семантичні компоненти та деривати виявляються шляхом аналізу системи тлумачень термінологій. Лексичне значення будь-якої лексеми, полісемічної чи моносемічної, загальнолітературного слова чи терміну, трактується як ієрархічна структура, до складу якої входять безпосередні та опосередковані семантичні складові. Семантична складова – це така частка значення певного слова чи словосполучення, яка сама є лексичним значенням іншого слова чи усталеного словосполучення. Репрезентантом значення вважається його тлумачення у словнику. Отже, семантичну складову можна операційно визначити так 1) значення лексеми, яка міститься у тлумаченні певного значення, є семантичною складовою (безпосередньою або умовно безпосередньою) останнього, 2) значення лексеми, яка міститься у тлумаченні семантичної складової певного значення, є семантичною складовою (опосередкованою) останнього. Розрізнення безпосередніх та опосередкованих семантичних складових для поставленої мети не є релевантним.

Наприклад, термін *customs* має тлумачення: “*duty levied upon imports from foreign countries*”. Отже, до його семантичних компонентів слід зарахувати *duty, levy, import, foreign, country*. У свою чергу, термін *duty* тлумачиться як “*payment to public revenue*

Таблиця 1.

Розподіл термінів бізнесу за системною вартістю

Клас	Системна вартість (від – до)		Частота	Відносна частота	Накопичена частота	Накопичена відносна частота
1	0	50	1230	0,951	1230	0,951
2	50	100	27	0,021	1257	0,972
3	100	150	9	0,007	1266	0,979
4	150	200	8	0,006	1274	0,985
5	200	250	6	0,005	1280	0,990
6	250	300	4	0,003	1284	0,993
7	300	350	1	0,001	1285	0,994
8	350	400	0	0,000	1285	0,994
9	400	450	0	0,000	1285	0,994
10	450	500	1	0,001	1286	0,995
11	500	550	1	0,001	1287	0,995
12	550	600	1	0,001	1288	0,996
13	600	650	0	0,000	1288	0,996
14	650	700	0	0,000	1288	0,996
15	700	750	0	0,000	1288	0,996
16	750	800	0	0,000	1288	0,996
17	800	850	0	0,000	1288	0,996
18	850	900	2	0,0002	1290	0,998
19	900	950	1	0,0001	1291	0,998
20	950	1000	0	0,000	1291	0,998
21	1000	1050	2	0,002	1293	1,000

levied on import, export, manufacture or sale of goods”, a levy – як “collecting of assessment”. Тому семантичними компонентами *customs* є також *payment, public, revenue, import, export, manufacture, sale, goods* (опосередковані через *duty*) *assessment, collecting* (опосередковані через *levy*). Семантичний аналіз термінів *assessment, payment, import, export, sale* тощо дасть змогу виявити додаткові семантичні компоненти терміну *customs*.

Найпростіша формула для підрахунку системної вартості: $Z = c3 + d3$, де $c3$ – кількість семантичних компонента терміну, $d3$ – кількість його семантичних дериватів.

Максимального значення коефіцієнт системної вартості набуває, якщо термін у даній терміносистемі має розгалужені та інтенсивні семантичні зв'язки з найбільшою кількісно термінів – членів цієї системи. Найменше значення системної вартості одержує “сторонній” термін, тобто неасимільований запозичений з іншої галузі термін, який у даній термінології виявився ізольованим, без жодних семантичних зв'язків з рештою термінів – членів цієї термінології.

Для зіставлення терміносистем річного обсягу зручно користуватися коефіцієнтом відносної системної вартості $z = Z/Z_{max}$ де Z_{max} – максимальна системна вартість терміну в певній терміносистемі. Очевидно, що відносна системна вартість змінюється від нуля до одиниці

За наведеною формулою було обчислено системну вартість 1300 термінів бізнесу, відібраних з фахових словників та текстів. Кількість семантичних дериватів та компонентів кожного терміну обчислено за допомогою програмного комплексу "Сітан" [2].

Якщо розподілити досліджувані терміни у групи за їхньою системною вартістю, виявляється, що із збільшенням середньої системної вартості термінів різко зменшується кількість термінів у групі (табл. 1.). Друге спостереження стосується співвідношення кількості термінів-слів та термінів-словосполучень в залежності від системної вартості. В середньому чим більша системна вартість групи термінів, тим менше вона містить словосполучень.

При цьому виявилось, що критичним є значення системної вартості, яке дорівнює 5% від максимальної (відносна системна вартість 0,05). У нашому випадку це 50 семантичних дериватів і компонентів. Саме починаючи від цього значення різко зменшується кількість термінів у групі: у діапазоні системної вартості від 0,05 до 1,00 налічується всього 5% від загальної кількості термінів, а в діапазоні від нуля до 0,05 вміщується 95 % термінів. Крім того, починаючи від цього значення різко збільшується середня довжина терміну: ті з них, які мають системну вартість 5 % від максимальної та більше, складаються в середньому із 1,3 слова, а ті, які мають нижчу системну вартість, налічують в середньому по 1,9 слова.

Таким чином, 5-відсотковий рівень системної вартості можна прийняти за межу між ядром термінології та її периферією. Згідно з цим критерієм до ядра термінології бізнесу увійшло 62 терміни (приблизно 4,8% від загальної кількості) з системною вартістю 50 і більше семантичних компонентів та дериватів.

До ядра увійшли такі терміни (у дужках вказано відносну системну вартість): *currency 2 "грошовий знак" (1,00), money (0,99), product (0,92), needs (0,87), goods (0,87), sale (0,58), purchase (0,53), cost (0,46), expenses (0,30), market (0,28), consumption (0,27), buying (0,26), income (0,26), treaty (0,24), loan (0,23), capital (0,22), realization (0,22), consumer 1 "споживач" (0,22), price (0,19), profit (0,19), circulation (0,17), business 2 "підприємництво" (0,17), account (0,17), bank (0,17), firm (0,16), issue (0,16), production 2 "продукція" (0,15), agreement 2 "торговельна угода" (0,15), demand (0,15), buyer (0,13), marketing (0,13), consumer 2 "покупець" (0,12), market research (0,11), consumer demand (0,11), debt (0,11), market forecast (0,10), lender (0,09), banking (0,09), loaner (0,09), trade (0,08), debt obligation (0,08), purchase and sale (0,07), foreign currency 2 "іноземний грошовий знак" (0,07), bill (0,07), export (0,06), company (0,06), contract 1 "угода" (0,06), dividend (0,06), stock (0,06), margin (0,06), advertisement (0,06), credit (0,06), customer (0,06), budget (0,05) etc.*

Для зіставлення варто навести найближчі до ядра 62 терміни (тобто терміни, які мають найбільшу системну вартість серед неядерних): *import, point, tax, rate of exchange, inflation, market testing, functional discount, current account, interest rate, physical depreciation, assets 1 "засоби банку", contact 2 "документ", temporal discount, cheque, hypothecary credit, balance, discount rate, upward plan development, provisional discount, undistributed profit tax, deposit, real assets, competition, banker's bill, hypothecary bank, par value, capital assets, marketing tactics, sales strategy, purchasing power, vertical audit, market orientation, stock broker, marketing management, market value, production capital fund, price limit 2 "обумовлена ціна для брокера" business analysis, money market certificate, price marketing, conversion, forward transaction, product strategy, aggregation, marketing*

Таблиця 2.

Системна вартість і довжина ядерних та периферійних термінів

Група термінів	Системна вартість				Кількість слів у складі терміну			
	Міні-мальна	Максимальна	Середня	95% довірчий інтервал	Мінімальна	Максимальна	Середня	95% довірчий інтервал
Ядро	52	1026	216	154-278	1	3	1,3	1,2-1,5
Решта	36	48	41	40-42	1	4	1,9	1,7-2,1

strategy development, corporative vertical marketing system, interest, etc.

Різниця між ядерними та поза ядерними (периферійними) термінами як щодо їхньої системної вартості, так і щодо довжини красномовна (табл.2). За статистичними оцінками довірча ймовірність різниці між середніми становить не менше, ніж 99,999%.

Можна вважати, що виділене таким чином ядро відбиває об'єктивний стан речей. Воно охоплює мінімум найважливіших термінів бізнесу.

Ядро містить як терміни, утворені в межах самої термінології бізнесу (*market research, market forecast, business*), так і терміни, запозичені з інших галузей (*budget, company, product* тощо). Наявність останніх не повинна дивувати. Адже запозичення термінів однієї галузі термінологією іншої галузі – розповсюджене явище. Це особливо характерне для термінології бізнесу, яка всмоктала і асимілювала терміни багатьох суміжних галузей. Виявом асиміляції є зміна на тлумачень, зміна системи семантичних зв'язків, у які вступають запозичені терміни. Асимільовані терміни, які увійшли до складу ядра термінології бізнесу, відіграють, зокрема, роль семантичних колекторів, які об'єднують цю термінологію і без яких вона розпалася б на окремі не зв'язані між собою фрагменти.

Цікаво, що у ядро увійшли такі терміни як *needs, consumption, consumer, demand* тощо, при чому *needs* “потреби (споживача)” займає одне з чільних місць. Подібний розподіл термінів за системною вартістю відповідає загальній концепції теорії та практики бізнесу, згідно з якою одним з наріжних каменів бізнесу є увага до потреб споживача [3, 6].

Розподіл термінів за системною вартістю є ще одним підтвердженням законів переваги та простоти: група найбільш функційно навантажених мовних одиниць складає лите 5–10 % від усього інвентару, при чому ці одиниці є найпростішими (в середньому) [4]. Але закони переваги та простоти було відкрито у зв'язку з дослідженням частотних характеристик мовних одиниць. Тому вони до цього часу стосувалися лише одного аспекту функційної навантаженості слів, а саме, частоти їх вживання. Натомість одержані результати дозволяють поширити дію цих законів на суто семантичну навантаженість мовних одиниць.

Література:

1. Скороходько Э.Ф. Семантические сети и авгоматическая обработка текста / Э.Ф. Скороходько. – К.: Наук. думка, 1983. – 218 с.

2. Скороходько Э.Ф. Сетевое моделирование лексики / Э.Ф. Скороходько// Использование ЗВМ в лингвистических исследованиях. – К.: Наук. думка, 1990. –С. 129–166.
3. Bovee Courtland L. And Thill John V. Marketing. New York – London – Montreal – Sydney – Toronto / Bovee Courtland L.,Thill John V. –McGraw-Hill, Inc., 1992. – 762 p.
4. Перебийніс В.С. Кількісні та якісні характеристики системи фонем сучасної української літературної мови / В.С. Перебийніс. – К.: Наук. думка, 1970. – 272 с.
5. Oxford Dictionary of Business and Management (6 ed.) edited by Jonathan Law.– Oxford: Oxford University Press, 2016.

Шевченко І.В.
кандидат педагогічних наук,
МНУ ім. В.О.Сухомлинського

Медведева Є.В.
студентка
МНУ ім. В.О. Сухомлинського

ОСОБЛИВОСТІ ФОНЕТИЧНОГО ЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПЕРІОДУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Стаття присвячена особливостям фонетичного ладу англійської мови періоду середньовіччя. Увага звертається на вплив французької мови на формування та розвиток сучасної англійської мови.

Ключові слова: фонетичний ряд, норманське вторгнення, період середньовіччя, французькі запозичення.

Keywords: phonetic structure, the Norman Conquest, the period of Middle Ages, French borrowings.

Постановка проблеми. Англійська мова зазнала серйозних змін у період середньовіччя. Середньоанглійський період обіймає термін від початку XII ст. до XV ст., що в історії має назву “період скорочених закінчень”.

Даний період позначився норманським вторгненням до Англії та пануванням на її теренах трьох мов, а саме: англійської, французької та латинської, що призвело до значних змін у лексичній, граматичній та фонетичній системах англійської мови.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми фонетичного ладу англійської мови середньоанглійського періоду приділяли увагу багато вчених, а саме В.Аракін, К. Бруннер, І.Іванов, Б. Ільш, А. Смирницький.

Мета статті. Мета статті полягає у дослідженні фонетичного ладу англійської мови середньоанглійського періоду та запозичень з французької мови, висвітленні історичних передумов змін у фонетиці англійської мови середньоанглійського періоду, аналізі особливостей фонетичних змін у системі голосних та приголосних англійської мови середньоанглійського періоду.

Виклад основного матеріалу. Норманський діалект французької мови стає офіційною мовою Англії. Але народ зберігає рідну мову. Понад два століття в Англії існує двомовність, внаслідок чого лексика англійської мови в значній мірі поповнюється запозиченнями з французької. На початку XVII ст. англійська мова витісняє французьку з основних сфер державного та політичного життя і стає панівною в країні. В цей час в Англії ще існують діалекти староанглійської мови, риси яких відбиті в писемних пам'ятках, особливо з XIII ст.

Захоплення територій відіграло значну роль і у формуванні вагомого лексичного шару країни, що відзначився введенням норманізмів. Ці слова входили до нормано-французького діалекту. Вище зазначений діалект не сприймався до загального вжитку, проте залишався у церквах, серед представників влади та вищих класів.

Але завойовники були занадто нечисленні, щоб нав'язати країні свою мову в незміненому вигляді. Поступово середні та дрібні землевласники, які належали в порівняно більшому ступені до корінного населення країни, англо-саксам, набувають більшого значення. Замість панування нормано-французької мови поступово складається своєрідний “мовний компроміс”, результатом якого стає мова, що наближається до тієї, яку ми називаємо англійською [3].

Серед найбільш значущих змін у «новій мові» були:

- утворення нейтральних голосних у ненаголошених складах;
- подовження коротких голосних у відкритих складах;
- скорочення довгих голосних у закритому складі перед групою приголосних;
- звуження голосних;
- виникнення короткого [a];
- виникнення нових дифтонгів;
- утворення нейтральних голосних у ненаголошених складах [1].

У період середньовіччя існувало два основних діалекти французької мови: нормандський діалект, що існував на території герцогства Нормандія в X-XI століттях, і центрально-французький у центральній частині Франції Іль-де-Франс, що згодом став ядром об'єднаної французької держави. Саме від них походять запозичення із французької мови. Характерною рисою нормандського, а згодом й англо-

норманського діалекту було збереження початкового [k'] перед [a], у той час як у центрально-французькому діалекті початковий [k'] у зазначеному положенні переходив в [tʃ], що зображувалося диграфом *ch*.

Наприклад: *calendar* – календар < сер-англ. *calender* < англ.-норм. *calender*. Наведений приклад походить від латинського слова *calendarium* – звітна відомість, назва, що формується від іменника *calendae* – перший день місяця в римлян, коли були потрібні звіти про виконані роботи.

Іншим прикладом може слугувати слово *captain* – капітан < фр.-норм. *capitaine* < *caput* – голова, основою якого є слово *capit*.

Також, прикладом може слугувати слово *car* – візок < сер-англ. *carge* < фр.-норм. *car* < лат. *carrus*. Це слово було засвоєно римськими військами від кельтів під час галльської війни, коли римляни вперше побачили візок на чотирьох колесах, що до того часу був їм невідомим [2].

Іншою відмінною рисою обох діалектів є збереження в нормандському й англо-норманському діалектах початкового звуку [w] у словах, запозичених у французьку мову ще у V-I століттях.

Наприклад: *wages* – платня, зарплата < порівн.- а *wage* < нар.- лат. *wadium* < герм. *wadjo* – застава [3].

Від англійської мови нормандський діалект відрізнявся системою розвитку голосних. А саме, перехід латинського короткого [o] в [u] перед носовими приголосними, котрий потім, так само як і короткий [u], подовжується у відкритому складі й перед *n* + приголосний. Такий довгий [u:] у словах, запозичених в англійську мову в середньоанглійський період, одержує графічне вираження через буквосполучення *ou*.

Наприклад: *to count* – вважати < сер-англ. *counten* < фр.-норм. *cunter* < лат. *computare* – лічити;

mountain – гора < ср.-а. *montaine* < фр.-норм. *montaine* < нар.-лат. *montana* – гора;

round – круглий < сер-англ. *round* < фр.-норм. *rund* < лат. *rotundus* – круглий [5].

Серед інших особливостей також виокремлюють різницю у наголосі у словах. Слова, у яких наголос у сучасній англійській мові падає на склад зі середньоанглійським довгим [u:], складають цілу групу іменників, в яких наголос спочатку падав на склад з довгим [u:] у нормандському діалекті й в англійській мові в середньоанглійський період. Пізніше ж наголос був перенесений на перший склад цих слів, внаслідок чого довгий [u:] скоротився й перейшов у нейтральний голосний [ə]. Закінченням основи цих іменників було сполучення голосних *-or* з довгим закритим [o:], що у нормандському діалекті перетворювалося в [i:] із графічним оформленням *ou* [4, 111].

До цієї групи можна віднести наступні іменники: *colour* – колір < сер-англ. *culour* < фр.-норм. *colour* < нар.-лат. *colorem* < клас, лат. *color* – колір, фарбування.

У цей період спостерігалось перетворення дієслів у іменні частини мови, як наприклад від дієслова *to convoy* було в XVI столітті утворено іменник *convoy* – супровід, конвой. Нарешті, нормандський діалект мав ще одну відмінність від центрально-французького відносно розвитку голосних. Нормандський дифтонг [ie] у першій половині XII столітті стягся в довгий закритий [e:]. Орфографія цих слів зберегла колишнє написання *ie* [3].

Не винятком стало й те, що у період середньовіччя було запозичено багато слів із норманської мови, точніше англо-норманського діалекту, у якому був довгий закритий [e:] зазначеного вищого походження. Цей [e:] збігся зі споконвічним англійським довгим закритим [e:], що змінився в довгий [i:] в XV столітті.

Вплив норманських племен мав відбиток не лише в історії Англії, а також й в мовних питаннях, а саме у фонетиці. У XII-XV століттях словниковий склад мови мав значні поповнення з французької мови. Серед їх числа були двоскладові й багатоскладові слова. По мірі того, як запозичені французькі слова піддавалися асиміляції в англійській мові, вони підкорялися законам наголосу та вимові, властивим англійській мові.

Значні зміни відбулись також і у системі приголосних. Найбільш важлива зміна в системі приголосних у порівнянні з давньоанглійським періодом – це розвиток фрикатива [f] та африкатів [tʃ], та [dʒ]. Також є варіанти зі збереженими k переважно у північних діалектах й у північній частині центральних районів. Цілком ймовірно, що ці варіанти у значній мірі викликані скандинавським впливом.

Наприклад: *kirk* – церква, *mikel* – великий, *birk* – береза, *ik* – я. Збереження приголосного *k* у дієсловах *seken* – шукати, *penken* – думати, *rekken* – піклуватися, *wirken* – діяти може також бути пояснене впливом коротких форм 2 й 3-ї осіб однини теперішнього часу, у яких *k* стояло перед приголосним. Давньоанглійський довгий приголосний *sz* перейшов в африкат [dʒ], наприклад: *bʒusc* > *bridge* ‘міст’, *ecz* > *edge* ‘край’, ‘лезо’ [2].

Висновки. Важливість історичних подій та їх вплив на становлення фонетики англійської мови має велике значення. Норманські племена відіграли важливу роль у формуванні фонетичного та лексичного ладу англійської мови. Поповнення словникового запасу запозиченими словами з французької мови також має свій вплив. Ці зміни припадають на XII-XV століття. Запозичені слова із плином часу піддавались асиміляції та законам наголосу саме англійської мови.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Иванова И. История английского языка /И. П. Иванова, Л.П. Чахоян – М., 1976. – 276 с.
2. Аракин В. История английского языка: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2103 «Иностр. яз.»/ В.Д.Аракин. – М.: Просвещение, 1985.— 256 с.
3. Алексеева А. Древнеанглийский язык /А.Л. Алексеева – М., 1971. – 234 с.
4. Бруннер К. История английского языка / Под ред. Б.А.Ильиша./ К.С.Брунер – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 720 с.
5. Верба Л.Г. Історія англійської мови: посібник для студентів та викладачів вищих навч. закладів / Верба Л.Г. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 304 р.

Стасюк Н.В.

Здобувач Національного педагогічного
університету імені М. Драгоманова

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ЗАКЛИКУ НА МОРФОЛОГІЧНОМУ РІВНІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Ключові слова: мовленнєвий акт, мовний засіб, політичний заклик, морфологічний рівень, адресант, адресат, граматична категорія.

Особливістю лінгвістики в останніх десятиліттях стало уявлення про активність суб'єкта мовленнєвої діяльності (адресанта), що дозволило виокремити у мовленнєвій дії, окрім комунікативної, інформаційної складової, ще й прагматичний аспект, тобто певну програму впливу на слухача. Сутність прагматичного змісту політичного заклику як форми агітаційного впливу полягає, з одного боку, у відношенні адресанта до аналізованої суспільно-політичної ситуації, а з іншого – у механізмах мовленнєвого впливу на об'єкт агітації – адресата. Звідси випливає, що прагматичний зміст мовленнєвого акту заклику реалізовує впливовий потенціал мовця. Цей процес оформлюється засобами різних рівнів мови, серед яких особливе місце посідає морфологічний, де досліджують «структуру слова, його форми, частини мови та властиві їм способи й прийоми словозміни» [1, 143].

На морфологічному рівні мови типовим засобом вираження заклику і, таким чином, вираження наміру мовця, донесення потрібної інформації до адресата та спонукання останнього до виконання певних дій з метою отримання бажаного результату є використання імператива: «*Не гай часу, приєднуйся до успішних – будь з нами!!!*» (Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Молодіжний Європейський рух»). Крім того, форми інфінітива також можуть використовуватись у імперативному значенні: « <...> *зберегти громадянський мир, стабільність розвитку. Продовжити курс на модернізацію країни. <...> зберегти і зміцнити віру суспільства в успіх, забезпечити підтримку державної політики та довіру до влади, відродити ідеали реального, практичного гуманізму в нашому повсякденному житті*» (В. Яну-

кович). А використання дійсного способу замість наказового пом'якшує категоричність мовлення, репрезентуючи імпліцитний спосіб вираження інтенції заклику: *«Продовжимо розпочате!»* (Передвиборна програма кандидата на посаду міського голови Івано-Франківська Віктора Анушкевичуса). Такі приклади політичних закликів українських політиків свідчать про те, що для впливу на адресата останні широко використовують граматичну категорію способу.

Для заклику в українському політичному дискурсі характерна нормативність морфологічних засобів. Тут часто використовуються іменники, що вживаються лише в однині: *«Мир. Стабільність. Відродження»* (Із передвиборчої агітації політичної партії *«Опозиційний блок»*, 2014). У цьому непрямому заклику до дій, що спрямовані на пропаганду винятковості та переваги адресанта, всі слова є іменниками, що вживаються тільки в однині.

Особлива роль у політичних закликах відведена вживанню власних назв, особливо переходу загальних у власні. Як-от у закличному мовленнєвому акті із передвиборчої програми політичної партії *«Конгрес українських націоналістів»*: *«Здобудеш Українську Державу, або загинеш у боротьбі за Неї!»* слова *Українську, Державу, Неї* написано з великої літери для того, щоб надати їм особливу вагу, підсилити значення з метою переконати адресата в тому, що держава для них – на першому місці.

До граматичних показників заклику можна віднести: наявність експліцитної перформативної формули заклику: *«Закликаємо не допустити розколу українського суспільства, зародження в ньому ворожнечі й нетерпимості, зневаги до конституційних основ державності та демократії»* (Із звернення депутатів Кіровоградської обласної ради до Президента України, центральних органів влади, політсил та громадськості); вживання дієслів у фіксованих граматичних формах: *«Давайте почнемо говорити з Україною!»* (Л. Кравчук); використання форми *геть*: *«Тулуба геть!»* (Із лозунгів мітингувальників біля Черкаської обласної державної адміністрації (ОДА); уведення часток *хай, нехай, так*: *«Нехай будуть сповнені рішучості встати на захист своїх прав і своєї України!»* (Ю. Тимошенко), *«Так – демократії в Україні!»* (Із лозунгів маніфестації *«Молодь Європи – за демократію в Україні»*); вживання прислівника *досить* та частки *годі* у семантичному значенні – припинення чого-небудь: *«Нам досить слухати провокаторів-жидів!»* (Із листівки Рівненського обласного представництва Блоку Віктора Ющенка *«Наша Україна»*) *«Годі, більше не будемо терпіти – ми повстали на боротьбу і тому не вступимося до нашої цілковитої перемоги»* (О. Тягнибок); використання номіналізацій та форм, близьких за своїми семантичними властивостями до номіналізацій: *«Уперед, до соціалізму!»* (Із передвиборної програми Комуністичної партії України); вживання інфінітивних та називних речень: *«Не припиняти боротьби!»* (Ю. Михальчишин), *«Науковцям – достойну оплату, закордонні стажування, безкоштовний Інтернет, гранти, а столичній науці – дійсно світовий престиж!»* (Із передвиборної програми кандидата на посаду Київського міського голови В. Дейниченка), а також заперечних часток *не і ні* у поєднанні з імперативною інтонацією: *«Ні – політичним репресіям!»* (Р. Навроцький), *«Не дозволимо в Україні збудувати кладовище свободи!»* (Ю. Тимошенко).

На морфологічному рівні у МАЗ часто використовують форми вираження, які є модальними предикатами із семантикою зобов'язаності, необхідності (*необхідно, потрібно, треба, варто, повинно, пора* (у значенні – *час вже, і ін.*), *досить*),

модальні дієслова *мусити, давати* (яке згадувалось вище). Частотне використання таких форм вираження, модальних дієслів у політичному заклику пояснюється їхньою спроможністю подавати висловлювання як обґрунтоване, необхідне, можливе і регулювати модальність усього висловлення, готуючи свідомість адресата і сигналізуючи про наміри, побажання, вимоги політика [25, с. 9]. Наприклад, «*Ми мусимо прокидатись від літньої спеки, апатії, менше думати про своє, особисте, а трішки подбати і за Україну, за її майбутнє, за наших діток*» (С. Ніколаєнко).

Усі проаналізовані мовні засоби вираження політичного заклику на морфологічному рівні дають підстави зробити висновок, що вони відіграють важливу роль у впливі на адресата з метою спонукати його до певної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пономарів О. Стилїстика сучасної української мови: [підручник]. – [3-тє вид., перероб. і доповн.]. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 248 с.

Кучер Зо́я Іванівна

Кандидат філологічних наук, доцент,
кафедра романо-германської філології та перекладу,
Черкаський державний технологічний університет

Сидоренко Людмила Миколаївна

Кандидат філологічних наук, доцент,
кафедра української мови та загального мовознавства,
Черкаський державний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КОМПАРАТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Одним із найбільш цікавих питань як в теорії, так і в практиці перекладу є проблема відтворення фразеологічних одиниць, особливо образних, які широко використовують у художній літературі. Це пояснюється тим, що багато з них є яскравими, емоційно насиченими зворотами, що належать до певного мовного стилю і часто мають чітко виражений індивідуально-авторський та національний характер. Багатомовним німецьким фразеологічним одиницям властиві багатозначність і стилістична різноплановість, що ускладнює їх переклад іншими мовами.

Зважаючи на викладене вище, зауважимо, що проблема перекладу фразеологічних одиниць привертає увагу вчених-лінгвістів (Я. А. Баран, О. В. Кунін, К. І. Мізін, О. С. Юрченко, В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк), але є недостатньо вивченою, що й зумовило вибір зазначеної теми та пояснює актуальність нашого дослідження.

Основною метою запропонованої статті є виявлення особливостей передачі компаративних фразеологізмів німецької мови в процесі перекладу художнього тексту.

Під час перекладу фразеологізму з німецької мови перекладачеві необхідно адекватно відтворити його зміст і образність, знайти аналогічний вислів в українській мові й не втратити при цьому стилістичного забарвлення фразеологічної одиниці, яка конкретизується в певному контексті. За відсутності в українській мові ідентичного образу перекладач змушений вдаватися до пошуку «приблизного відповідника». Український дослідник

Я. А. Баран [1] поділяє німецькі фразеологічні одиниці на такі, що мають еквіваленти в українській мові та на безеквівалентні фразеологічні одиниці.

Для досягнення максимальної адекватності під час перекладу компаративних фразеологізмів з німецької мови на українську перекладач повинен використовувати різні способи перекладу, як фразеологічні, так і нефразеологічні.

Фразеологічний спосіб перекладу полягає в тому, що в процесі відтворення тексту оригіналу іншою мовою застосовують сталий фразеологізм, тобто наявний в українській мові адекватний фразеологічний зворот, що збігається з німецьким за змістом і за образною основою. Таким способом перекладач намагається передати дійсність якомога ближче до оригіналу. Внаслідок цього у реципієнта мови перекладу виникає таке саме сприйняття дійсності, яке має реципієнт мови оригіналу. Переклад здійснюється за допомогою абсолютного, повного або ж часткового еквівалента.

Нефразеологічний спосіб перекладу полягає в тому, що перекладач застосує різні прийоми перекладацьких трансформацій, які актуалізуються на всіх мовних рівнях, а саме описовий переклад (експлікація), дослівний переклад, калькування, словослове узгодження.

Порівняльний аналіз новели Франца Кафки «Перевтілення» та її перекладу Є. Поповича уможливив виявлення основних особливостей перекладу компаративних фразеологічних одиниць, які переважно належать до індивідуально-авторських.

1. *Der Mensch muß seinen Schlaf haben. Andere Reisende leben wie Haremsfrauen* [3, 8]. – *Людині треба висиплятися. Інші комівояжери живуть, як жінки в гаремі* [4, 9].

Компаративний фразеологізм *wie Haremsfrauen leben* має словниковий відповідник *жити, як жінки в гаремі*. Норма української мови та контекст уможливають використання повного словникового відповідника.

2. *Im Vorzimmer aber streckte er die rechte Hand weit von sich zur Treppe hin, als warte dort auf ihn eine geradezu überirdische Erlösung* [3, 13]. – *А в передпокої він протягнув праву руку до сходів, немов там його чекало якесь неземне блаженство* [4, 14].

В українській мові порівняння *als warte dort auf ihn eine geradezu überirdische Erlösung* не має сталого відповідника та належить, на нашу думку, до індивідуально-авторських модифікацій, тому перекладач застосує прийом смислового узгодження, замінюючи словниковий відповідник іменника *Erlösung* (порятунок, звільнення) емоційно забарвленою лексичною одиницею *блаженство*, що свідчить про використання прийому стилістичної спеціалізації.

3. *Unerbittlich drängte der Vater und stieß Zischlaute aus, wie ein Wilder* [3, 15]. – *Батько неблаганно наступав, викрикуючи, як дикун, шиплячі звуки* [4, 16].

Фразеологічна одиниця *wie ein Wilder* має словниковий відповідник *як дикун*, який було використано під час перекладу.

4. *Gregor wollte sich weiterschleppen, als könne der überraschende unglaubliche Schmerz mit dem Ortswechsel vergehen; doch fühlte er sich wie festgenagelt und streckte sich in vollständiger Verwirrung aller Sinne* [3, 22]. – *Грегор хотів лізти далі, ніби сподівався, що, коли він зрушить з місця, минеться страшний біль, та дарма: тіло його було наче пришилене до підлоги, і він зомлів* [4, 24].

Компаративний фразеологізм *sich wie festgenagelt fühlen* має словниковий відповідник: *завмерти на місці*. Але перекладач використав спосіб експлікації, що дає можливість адекватно відтворити ситуацію, зображену в тексті оригіналу та емоційно вплинути на читача.

5. *Die schwere Verwundung Gregors, an der er über einen Monat litt, schien selbst den Vater daran erinnert zu haben, daß Gregor trotz seiner gegenwärtigen traurigen und ekelhaften Gestalt ein Familienmitglied war, das man nicht wie einen Feind behandeln durfte, sondern dem gegenüber es das Gebot der Familienpflicht war, den Widerwillen hinunterzuschlucken und zu dulden, nichts als zu dulden* [3, 26]. – *Тяжке поранення, від якого Грегор страждав більше місяця нагадало, здається, навіть батькові, що, незважаючи на свій теперішній жалюгідний та гидкий вигляд, Грегор усе-таки член сім'ї, що з ним не можна поводитися, як з ворогом, а потрібно в ім'я сімейного обов'язку притлумитись відразу й терпіти, лише терпіти* [4, 28].

Фразеологічна одиниця *behandeln wie einen Feind* має такі словникові відповідники: *ставитись, як до ворога, погано ставитись до кого-небудь*. Спираю-

чись на вимоги норми та узусу української мови, перекладач використав повний (абсолютний) еквівалент, який адекватно відтворює емоційне забарвлення оригіналу.

6. *Und wenn nun auch Gregor durch seine Wunde an Beweglichkeit wahrscheinlich für immer verloren hatte und vorläufig zur Durchquerung seines Zimmers wie ein alter Invalide lange, lange Minuten brauchte – an das Kriechen in der Höhe war nicht zu denken –, so bekam er für diese Verschlimmerung seines Zustandes einen seiner Meinung nach vollständig genügenden Ersatz dadurch, daß immer gegen Abend die Wohnzimmertür, ...[3, 31].* – І якщо через свою рану Грегор назавжди, очевидно, утратив колишню рухливість і зараз, щоб перетнути кімнату, йому, як старому інваліду, потрібно було декілька довгих-предовгих хвилин – про те, щоб повзати вгору, не слід було й думати, – то за це погіршення свого стану він був, на його думку, повністю винагороджений тим, що під вечір завжди відчинялися двері вітальні, двері, за котрими він починав стежити години за дві до цього, і, лежачи в темноті своєї кімнати, непомітний із вітальні, ...[4, 33].

Фразеологічна одиниця *wie ein alter Invalide* не має словникового відповідника. Згідно з лексичними нормами української мови перекладач використовує дослівний переклад, що надає можливість рівноцінно відтворити прагматичне значення оригінальної ситуації.

7. *Mit einer Art Eigensinn weigerte sich der Vater, auch zu Hause seine Dieneruniform abzulegen; und während der Schlafrock nutzlos am Kleiderhaken hing, schlummerte der Vater vollständig angezogen auf seinem Platz, als sei er immer zu seinem Dienste bereit und warte auch hier auf die Stimme des Vorgesetzten [3, 45].* – І якоюсь упертістю батько відмовлявся знімати й удома форму розсылного; і в той час, як його халат без користі висів на гачку, батько дрімав на своєму місці зовсім одягнений, немов завжди був готовий до служби й навіть тут тільки й чекав на поклик свого начальника [4, 47].

Фразеологізм *als sei er immer zu seinem Dienste bereit* має сталий словниковий відповідник *бути готовим до чого-небудь*. Проте автор модифікує первісний образ порівняльного сталого виразу, ускладнюючи його лексичними одиницями, внаслідок чого перекладач має відмовитися від використання повного відповідника та застосувати прийом лексичного додавання та дослівний переклад.

8. *Und auf die beiden Frauen gestützt, erhob er sich, umständlich, als sei er für sich selbst die größte Last, ließ sich von den Frauen bis zur Türe führen, winkte ihnen dort ab und ging nun selbständig weiter, während die Mutter ihr Nähzeug, die Schwester ihre Feder eiligst hinwarfen, um hinter dem Vater zu laufen und ihm weiter behilflich zu sein [3, 49].* – І, спираючись на обох жінок, повільно, немов не міг справитися з вагою власного тіла, піднімався, дозволяв їм довести себе до дверей, а, дійшовши до них, кивав їм, щоб вони пішли, і йшов уже самостійно далі, проте мати спішно кидала шиття, а сестра – перо, щоб побігти за батьком і допомогти йому влаштуватися в постелі [4, 51].

Індивідуально-авторське порівняння *als für sich selbst die größte Last sein* не має словникового відповідника. Для адекватного відтворення ситуації, змальованої в тексті оригіналу, перекладач використав описовий переклад.

9. *Dieser stand zuerst still da und sah zu Boden, als ob sich die Dinge in seinem Kopf zu einer neuen Ordnung zusammenstellten [3, 53].* – Той декілька секунд помовчав, дивлячись у підлогу, немов у нього в голові все переверталося [4, 55].

В українській мові індивідуально-авторське порівняння *als ob sich die Dinge in seinem Kopf zu einer neuen Ordnung zusammenstellten* не має сталого відповідника.

Для адекватного відтворення змісту перекладач використовує спосіб смислового узгодження, що свідчить про застосування нефразеологічного способу перекладу. Внаслідок цього речення перекладу стає більш емоційно забарвленим, що дає підстави говорити про наявність в цьому прикладі прийому стилістичної спеціалізації.

10. «*Dann gehen wir also*», sagte er dann und sah zu Herrn Samsa auf, als verlange er in einer plötzlich ihn überkommenden Demut sogar für diesen Entschluß eine neue Genehmigung [3, 59]. – Ну що ж, тоді ми підемо, – сказав він згодом і подивився на пана Замзу так, немов, раптово змирившись, чекав на його згоду навіть і в цьому разі [4, 61].

Фразеологічна одиниця *als verlange er in einer plötzlich ihn überkommenden Demut* належить також до індивідуально-авторських утворень та не має сталого словникового відповідника в українській мові. Перекладач використав спосіб експлікації, що дає можливість рівноцінно відтворити ситуацію, зображену в тексті оригіналу.

11. *Seine beiden Freunde hatten schon ein Weilchen lang mit ganz ruhigen Händen aufgehört und hüpften ihm jetzt geradezu nach, wie in Angst, Herr Samsa könnte vor ihnen ins Vorzimmer eintreten und die Verbindung mit ihrem Führer stören* [3, 63]. – Обоє його товаришів, котрі, прислухаючись, уже перестали потирати руки, подалися за ним прямо-таки навприсядки, немов боялися, що пан Замза пройде в передпокій раніше, ніж вони, та відділить їх від їхнього вожака [4, 65].

В українській мові порівняння *wie in Angst* має сталий словниковий відповідник *немов у страху, немов у жаху*. Проте для адекватної передачі ситуації та задля збереження емоційного забарвлення оригінального тексту перекладач, використавши прийом смислового узгодження, застосував нефразеологічний спосіб перекладу.

12. *Die Mutter, die noch immer nicht genug Atem finden konnte, fing in die vorgehaltene Hand wie mit einem irrsinnigen Ausdruck der Augen dumpf zu husten an.* [3, 84]. – Мати, що й досі ще не віддихалась, затулила рукою рота і немов з божевільними очима почала глухо кашляти. (с.86)

Порівняльний індивідуально-авторський фразеологізм *wie mit einem irrsinnigen Ausdruck der Augen* не має сталого словникового відповідника в українській мові та перекладається за допомогою прийому смислового узгодження задля подолання розбіжностей між нормами мови оригіналу і перекладу та збереження емоційного зображення тексту оригіналу.

Отже, на основі порівняльного аналізу оригінального тексту та його перекладу було визначено основні способи відтворення компаративних фразеологічних одиниць у процесі перекладу. Необхідно зауважити, що переважна кількість зазначених фразеологізмів належить до індивідуально-авторських метафор, які виникли внаслідок лексичних та стилістичних модифікацій і не мають сталих словникових відповідників. Основне призначення оказіональних фразеологізмів полягає в тому, щоб підсилити художню образність контексту, його емоційне забарвлення. Компаративні оказіоналізми у наведених прикладах несуть додаткову екстралінгвістичну інформацію, обсяг якої вимірюється ступенем відхилення від їхнього звичайного вживання. Саме тому більшість з обраних для порівняльного аналізу фразеологізмів перекладають за допомогою нефразеологічних способів. Це пов'язано з тим, що основним завданням перекладача художнього твору є не знаходження правильного еквівалента фразеологічної одиниці мови оригіналу, а відтворення художньо-

естетичних переваг оригінального тексту, його емоційно-експресивного та стилістичного забарвлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баран Я. А. Основні питання загальної та німецької фразеології: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Я.А. Баран – Львів: Вища шк., 1980.–155 с.
2. Мізін К. І. Німецько – український фразеологічний словник (усталені порівняння) [словник] / К.І. Мізін – Вінниця: Нова книга, 2005. – 304 с.
3. F. Kafka «Die Verwandlung» [Електронний ресурс]: художня література / F. Kafka – 103с. – Режим доступу до оповідання: http://www.digbib.org/Franz_Kafka_1883/Die_Verwandlung.
4. Ф. Кафка «Перевтілення» [Електронний ресурс]: художня література / Ф.Кафка – 105с. – Режим доступу до оповідання: <http://www.ukrcenter.com/Література/Франц-Кафка/24902/Перевтілення>.

ІСТОРІЯ ПЕРЕКЛАДІВ УКРАЇНСЬКОЇ КЛАСИЧНОЇ ПРОЗИ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ ВЕРСІЯХ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Ключові слова: перекладацька традиція, популяризація і рецепція української літератури, літературні взаємини, перекладацький метод, контекст, образність, адекватність.

Keywords: translation tradition, popularization and reception of Ukrainian literature, literary relations, translation method, context, imagery, adequacy.

На початок першої половини ХХ століття припадає творчість видатних українських письменників-класиків, які утвердили реалізм і народність в українській літературі, визначили її ідейний напрям, національну своєрідність, форми і принципи взаємодії з іншими літературами. Цим українська література відіграла важливу роль у системі міжнаціональних літературних взаємин, насамперед в німецькомовному світі. У сприйнятті українського художнього слова на австрійському та німецькому ґрунті відбилися прогресивні тенденції сприймаючих літератур, які прагнули перейняти інтернаціональний досвід, примноживши таким чином власні духовні надбання. Виходячи із чималої кількості перекладних творів – опублікованих та неопублікованих, є підстави твердити, що перша половина ХХ століття була найпродуктивнішою в царині українсько-німецько-австрійських літературних зв'язків, про що неодноразово в своїх наукових розвідках говорять Ф. Погребенник, Я. Погребенник, М. Грицюта, В. Михайлюк, М. Зимомря, Я. Лопушанський та ін. **Мета** статті полягає у дослідженні історії німецькомовних перекладів української класичної прози першої половини ХХ століття, здійснених західноукраїнськими перекладачами. **Об'єктом** дослідження обрано українсько-німецько-австрійські літературні взаємини першої половини ХХ століття, **предметом** наукової розвідки слугувала перекладацька спадщина українських митців німецькою мовою.

Збагачення художньої літератури перекладною українського та німецькомовного народів в першій половині ХХ століття були не однаковою мірою інтенсивними з обох сторін, що спричинено наслідками гнобительської політики царського і австро-угорського урядів щодо української мови і літератури. Усвідомлення цього факту зумовило активну участь у поширенні художніх надбань рідного народу прогресивних українських культурних діячів, письменників, перекладачів (здебільшого це вихідці з Буковини): О. Кобилянська, О. Гузар-Павлюх, І. Попович, О. Попович, О. Роздольський, К. Кракалія, І. Будз, Г. Герасимович, К. Ганкевич та ін. Крім налагодження прямих контактних зв'язків, інтенсивною виступала оригінальна творчість іноземною мовою (О. Кобилянська, Ю. Федькович) і перекладацька діяльність. У художніх зверненнях українськомовних перекладачів домінують твори малого жанру,

різні за своїми художніми особливостями, тематикою, соціальною спрямованістю (Лесь Мартович, Марко Вовчок, В. Стефанік, Н. Кобринська, Марко Черемшина, І. Франко та ін.).

Широко в німецькомовних інтерпретаціях того часу представлена творчість М. Коцюбинського, популяризацією якого займалися І. Будз, Г. Герасимович, О. Гузар-Павлюх та ін. Г. Герасимович відразу після кількох перекладів В. Горшовського подає німецький варіант акварелі „Цвіт яблун“ під назвою „Apfelblüten“ („Ruthenische Revue“, 1905, № 15). Благородні наміри – ознайомити німецькомовних читачів з творчістю українських новелістів – мав буковинський політичний діяч, журналіст і перекладач Кость Кракалія (*1884). 1905 року на сторінках газети „Bukowiner Post“ (№ 1723 – 1725) з'являється його переклад оповідання М. Коцюбинського „Посол від чорного царя“, яке пізніше перекладач включив до своєї збірки перекладів „Ruthenische Geschichten“ [2, с. 76]. Як виявляється, доля збірки була безуспішною насамперед через те, що з дев'яти представлених у книзі авторів лише три (М. Коцюбинський, Лесь Мартович, М. Яцків) були талановитими письменниками, інші – маловідомі початківці. Крім того, переклади були виконані на посередньому художньому рівні і не могли повноцінно репрезентувати українську літературу перед німецькомовним читачем. У перекладацькій спадщині К. Кракалії знаходимо також оповідання Леся Мартовича „Мужицька смерть“ – „Eine Todesangelegenheit“ („Ukrainische Rundschau“, 1909, № 2).

З перекладами української малої прози німецькомовний читач міг ознайомитися на шпальтах журналу „Ruthenische Revue“ („Ukrainische Rundschau“). Тут опубліковано поетичні новели М. Коцюбинського „Хмари“ – „Wolken“, „Утома“ – „Müdigkeit“, „Самотній“ – „Einsamkeit“ у перекладах Ольги Гузар-Павлюх (*1885) – перекладачки, що свого часу була політичною діячкою і журналісткою, очільницею жіночого руху на Буковині.

Твори М. Коцюбинського та багатьох інших класиків пропагує також молода на той час українська поетеса, що писала й перекладала українською та німецькою мовами Ірина К.М. Будз[иновська]. З-під її перекладацького пера вийшли у світ нарис М. Коцюбинського „В путях шайтана“ – „In Schaitans Schlingen“, оповідання Ю. Федьковича „Стрілець“ – „Der Jäger“, новела Марка Черемшини „Грушка“ – „Hruschka“, низка оповідань Б. Лепкого, Г. Коваленка та ін.

На особливу увагу серед інтерпретаторів творів В. Стефаніка німецькою мовою заслуговує перекладацький доробок Осипа Роздольського (1875 – 1945) – відомого фольклориста, педагога та перекладача. Як перекладач О. Роздольський дебютував на сторінках німецького журналу „Aus fremden Zungen“ із новелами В. Стефаніка „Стратився“ – „Tod“, „Камінний хрест“ – „Der steinerne Kreuz“, „Синя книжечка“ – „Das blaue Büchlein“; в австрійському часописі „Ukrainische Rundschau“ знаходимо його німецькомовну версію оповідання Леся Мартовича „Війт“ – „Der Dorfschulze“. О. Роздольський мав намір перекласти всю новелістику В. Стефаніка і шліфував зроблене до останніх днів життя. Крім цього, він переклав також німецькою мовою декілька оповідань С. Васильченка, І. Франка, багато зусиль доклав учений для перекладу драматичних поем Лесі Українки. Збереглося навіть декілька редакцій творів Лесі Українки: „Оргія“, „В катакомбах“, „Одержима“, „Три хвилини“ та ін. [4, с. 29].

Популяризацією творчості українських класиків займалися брати Ілля та Олександр Поповичі. О. Попович (1879 – 1936) здебільшого працював з поезією Т. Шевченка, І. Франка, Ю. Федьковича. У перекладацькій спадщині І. Поповича (1883 – 1955) прозові твори: новела В. Стефаніка „Кленові листки“ – „Ahornblättchen“, оповідання Б. Лепкого „Мати“ – „Die Mutter“, І. Франка „Історія кожуха“ – „Die Geschichte eines Pelzes“.

Серед українських письменників, які прокладали шлях рідному письменству до зарубіжних країн, на чільному місці О. Кобилянська – і як автор німецькомовних творів, і як перекладач. Про перекладацьку працю О. Кобилянської говорять насамперед її листи до багатьох кореспондентів, здебільшого до її друга Осипа Маковоя. В одному з перших листів до нього авторка зазначає: „Хтіла би-м з Вами про Марко Вовчок говорити. Переложила-м вже дві новелоньки, се їде мені дуже скоро і я б хтіла, щоб могла те вже якнайскорше приладити“ [2, с. 287]. Очевидно, перекладачка мала на увазі короткий нарис про авторку цих оповідань, бо в журналі „Ruthenische Revue“ [3, с. 73], де опубліковані її німецькомовні варіанти новел Марка Вовчка, О. Кобилянська сама подає коротку статтю, у якій знайомить чужомовного читача із життєписом та творчою діяльністю письменниці. На сторінках згаданого часопису побачили світ три новели Марка Вовчка – „Сон“, „Два сини“, „Максим Гримач“. З епістолярної спадщини О. Кобилянської впливає, що до її перекладацьких здобутків належать твори О. Маковоя, які вона хотіла помістити у віснику „Fremde Zunge“, адже згадується про оповідання „Мій прадід“, „Клопоти Савчихи“, „Самота“ [2, с. 401] і новели В. Стефаніка „Стратився“ та „Виводили з села“ [2, с. 397]. У листі знову ж таки до О. Маковоя від 22 квітня 1899 р. дізнаємося про намір О. Кобилянської видати німецькомовні переклади Марка Вовчка в редакції Піерсона в Дрездені. Оскільки цей матеріал за ознакою його застарілості редакція відкинула, О. Кобилянська намагалася замінити його творчим доробком Ю. Федьковича. Проте ми не знайшли жодного її перекладу творів Ю. Федьковича. Одним із завдань О. Кобилянської, за пропозицією редактора Людвіга Якововського, з яким тісно співпрацювала перекладачка, було видання окремої збірки творів українських письменників, куди б мали увійти оповідання В. Стефаніка, І. Франка, Леся Мартовича, Н. Кобринської, Олени Пчілки, а за передмовою до збірки перекладачка звернулася до Івана Франка: „Хочу Вас просити ... щоб перша часть Вашої прегарної розвідки „Русько-українська література“ увійшла яко передне слово до зібраних новел“ [2, с. 435]. Знаючи вподобання німецькомовних читачів, перекладачка критично підходила до вибору перекладних творів українських прозаїків, які варто було включити до збірки: наприклад, вона виступала проти перекладу твору Т. Бордуляка, хоча на цьому наполягав О. Маковей. Проте доля збірки виявилася безуспішною, відтак більшість перекладених О. Кобилянською оповідань була опублікована розпорошено у віденському часописі „Ruthenische Revue“ за 1903 – 1905 роки. Отже, на сторінках згаданого часопису, який слугував важливим джерелом ознайомлення німецькомовного читача з досягненнями української літератури, у перекладі О. Кобилянської побачили світ новели Марка Вовчка „Сон“, „Два сини“, „Максим Гримач“; В. Стефаніка „Катруся“, „Лист“, „Сама-саміська“; Леся Мартовича „Мужицька смерть“; Олени Пчілки „Соловийвий спів“; Н. Кобринської „Чудовище“.

В плані українсько-німецьких літературних взаємин не залишилась поза увагою і її українськомовна творча спадщина. Деякі зразки творчості О. Кобилянської

були донесені до німецькомовного читача її чернівецькою подругою Клементиною Ганкевич. Ми віднайшли два переклади: „Покора“ – „Demut“ та „Жебрачка“ – „Die Bettlerin“. У процесі дослідження історії української класичної прози в перекладах німецькою мовою на початку ХХ століття натрапляємо на прізвище маловідомого майстра перекладів Ірени Коралевич, з іменем якої пов'язана популяризація творів Марка Черемшини. У її перекладацькому доробку німецькомовні версії новел „На Боже“ – „Gottesspende“, „Бабин хід“ – „Ein Gang der Alten“, „Святий Миколай у гарті“ – „Der heilige Nikolaus im Arrest“.

Суспільна позиція багатьох учасників-перекладачів цієї епохи, художній талант, усвідомлення своєї місії „посередника“ в міжнаціональному культурному контактуванні зумовили активне входження української літератури в інтелектуальне і художнє життя Австро-Угорщини та Німеччини.

Література:

1. Грицюта М. С. Художній світ В. Стефаніка / М.С. Грицюта; [відп. ред. Б. А. Деркач]. – К.: Наук. думка, 1982. – 160 с.
2. Кобилянська О. Твори в 5-ти томах / О.Кобилянська. – К.: Вид-во худ. літ-ри, 1963. – Т. 5: За ситуаціями. – 767 с.
3. Михайлюк В. Твори М. Коцюбинського в німецьких перекладах та критиці / В. Михайлюк // Рад. літературознавство. – 1975. – № 3. – С. 75 – 82.
4. Погребенник Ф. П. Осип Роздольський – знаний і незнаний : Фольклорист, перекладач, етнограф / Ф.П.Погребенник // Слово і час. – 1997. – № 9. – С. 28 – 30.

ЛІНГВОКОМУНІКАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ОФІЦІЙНИХ ПЕРЕГОВОРІВ В КОНТЕКСТІ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ООН (ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ)

Ключові слова: лінгвокомунікативні особливості, миротворча діяльність, офіційні переговори.

Key words: linguo-communicative features, peacemaking activity, formal negotiations.

Сучасні проблеми перекладознавства тісно пов'язані із міжкультурною комунікацією і відбивають динаміку соціального життя людини. Розвиток та глобалізація суспільства зумовлюють актуальність лінгвістичних досліджень жанрів офіційного спілкування для з'ясування умов ефективності останнього. У наш час швидкого розвитку ділових стосунків з різними державами, дослідження переговорів набуває особливої актуальності.

“Уміння спілкуватися з людьми – це товар, і я заплачу за нього більше ніж за що-небудь інше на світі” (Джон Д. Рокфеллер) [13, с. 17]. Все наше життя ми постійно спілкуємось, домовляємось про щось – ведемо переговори навіть тоді, коли й не здогадуємось про те, що робимо це. У практичній діяльності існують різноманітні форми ділового спілкування, наприклад, різні види ділових бесід, переговори, наради, збори, прес-конференції, тощо. Структурними одиницями англійських ділових переговорів, що характеризуються діалогічністю [7, с. 24], доцільно виділити прості інтеракції, які складаються з мовленнєвих актів [3, с. 26; 13, с. 5].

Ведення переговорів супроводжує будь-яку спільну діяльність. Метою переговорів є досягнення домовленості про участь сторін у діяльності, результати якої будуть використані для спільної вигоди [11, с. 7-9].

Незалежно від характеру й типу переговорів, інформаційно-комунікативна функція завжди присутня на переговорах. Функції регулювання, контролю та координації дій реалізуються, як правило, при наявності добре налагоджених відносин між партнерами, у тих випадках, коли вже існують домовленості, і переговори ведуться із приводу виконання досягнутих раніше спільних рішень. Аргументативна функція є основною функцією мовленнєвих спілкувань у діловій комунікації.

У ділових переговорах сторони часто мають протилежні цілі, у цьому випадку завдання кожного з співрозмовників у тому, щоб завершити переговори домовленістю [14, с. 2]. Проявляти твердість у головному, і бути гнучким, обговорюючи другорядні питання – мабуть, головне завдання переговорів [11, с. 10]. Поступитися в незначному й наполягти на основному, піти на компроміс в одному питанні в обмін на поступку в іншому: дуже схоже на гру в шахи, так адже переговори і є гра, у якій перемагає найбільш підготовлений і майстерний. Мистецтво ведення ділових

переговорів полягає в тому, щоб показати своєму опоненту шлях до рішення його завдання через здійснення дій, які вигідні вам. Це вимагає глибоких знань в області комунікації, компетентності в застосуванні техніки ділового спілкування, уміння управляти своїм емоційним станом [4, с. 24].

Основний спосіб викладу для ділового мовлення – опис, іншостилеві включення в її складі недопустимі.

Мовлення на офіційних переговорах може містити одиниці нейтральних і книжкових слів. Але в основі лексики ділового спілкування – терміни, до складу яких входять:

- загальнолітературні слова, що набули значень найменування осіб по дії, стану (свідок, вкладник);

- назви документів (акт, протокол, довідка);

- позначення обов'язкових елементів документа, дій офіційних осіб, службових процедур (порядок денний узгоджений);

- слова – канцеляризми, які за межами ділового стилю не уживаються (що підписався нижче);

- архаїчна малочастотна лексика загальнолітературної мови, активна в дипломатичному стилі (найменування глав держав, офіційних представників);

- складноскорочені слова при строго встановлених правилах їх скорочення (Держплан);

- уніфіковані графічні скорочення (і так далі, обл);

- емоційно-забарвлена лексика загальнонаціональної мови, яка при використанні у формулах етикеток, втрачає свою оцінність (шановний колега) [9, с. 77; 10, с. 46].

Особливості фразеологізмів ділового мовлення відбиваються в прагненні до стандарту, мова позбавлена образності і емоційності.

Морфологічні особливості складаються з частотності вжитку окремих розрядів слів. Так найчастіше вживається іменник, особливо складні. У діловому мовленні дуже активні віддієслівні іменники і як наслідок неминуча активність родового відмінка залежних іменників. Найвживаніші розряди слів в діловому мовленні – особисті форми дієслів і междомеття. З дієслів в діловому стилі найчастіше споживемо інфінітив в значенні імперативу (звільнити, зарахувати).

Для ділового спілкування також характерні:

- заміна простих приводів складними (у зв'язку);

- часте використання прийменник по;

- використання форми чоловічого роду при найменуванні жінок по професії;

- використання прописної букви в особистих і присвійних займенниках (ви, ваш).

Труднощі на переговорах частіше обумовлюються розходженням національних культур. Прийнято розрізняти культури, у яких вимовлені слова сприймаються практично без можливого схованого змісту. Це так звані культури з низьким рівнем контексту. До них відносяться американська й німецька. В інших культурах, зокрема, перській, французькій чи японській, значення контексту дуже велике. Іноді схований у словах зміст здатний змінювати сказане на протилежне [2, с. 37; 12, с. 51].

Будь-який текст і будь-яке висловлення спроможне чинити певний прагматичний вплив (іншими словами – комунікативний ефект) на читача чи слухача.

Характер такого впливу визначається трьома основними факторами. По-перше, це – зміст висловлення. По-друге, сприйняття повідомлення залежить від характеру знаків, які складають висловлення, оскільки одне і те саме висловлення може бути по-різному оформлено, і тому по-різному сприйнято. По-третє, прагматичний вплив висловлення залежить від сприймаючого його рецептора [1; 2; 4, с. 138].

Будь-яке висловлення створюється з метою одержати якийсь комунікативний ефект, тому прагматичний потенціал становить найважливішу частину змісту висловлення. Звідси можна зробити висновок, що у тексті перекладу важливу роль відіграє його прагматика. А, отже, перекладачеві необхідно піклуватися про досягнення бажаного впливу на реципієнта залежно від мети перекладу, відтворюючи прагматичний потенціал оригіналу, або видозмінюючи його.

Переклад призначається для повноправної заміни оригіналу й обґрунтованість такої заміни досягається на одному з рівнів еквівалентності. У ряді випадків еквівалентне відтворення змісту оригіналу забезпечує й передачу в перекладі прагматичного потенціалу. Однак, належність реципієнта перекладу до іншого мовного колективу, до іншої культури нерідко призводить до того, що еквівалентний переклад виявляється прагматично неадекватним. Наприклад, на переговорах, коли реципієнт перекладу дійсно належить до іншої культури, і еквівалентний переклад буде прагматично неадекватним, то перекладачеві доводиться запобігати до прагматичної адаптації перекладу, вносячи у свій текст необхідні зміни. У перекладацькій практиці найбільше часто використовуються чотири види подібної адаптації [4, с. 139-148; 5].

Перший вид прагматичної адаптації має за мету забезпечити адекватне розуміння повідомлення реципієнтами перекладу, перекладач враховує, що повідомлення, цілком зрозуміле читачам оригіналу, може бути незрозумілим читачами перекладу, внаслідок відсутності в них необхідних фонових знань. У таких випадках перекладач найчастіше вводить у текст перекладу додаткову інформацію, заповнюючи відсутні знання. Аналогічні додавання забезпечують розуміння назв всіляких реалій, пов'язаних з особливостями життя й побуту представників іншої культури. Прагматична адаптація тексту перекладу з метою зробити його гранично зрозумілим не повинна призводити до “надперекладу”, коли ледь не весь текст замінюється поясненнями.

Другий вид прагматичної адаптації має на меті домогтися правильного сприйняття змісту оригіналу, донести до реципієнта перекладу емоційний вплив вихідного тексту. Необхідність такої адаптації виникає тому, що в кожній мові існують назви якихось об'єктів і ситуацій, з якими в представників даного мовного колективу пов'язані особливі асоціації. Якщо подібні асоціації не передаються або спотворюються у перекладі, то прагматичні потенціали текстів перекладу й оригіналу не збігаються навіть при еквівалентному відтворенні змісту.

На відміну від двох попередніх, у випадку третього виду прагматичної адаптації, перекладач орієнтується на конкретного реципієнта й на конкретну ситуацію спілкування, прагнучи забезпечити бажаний вплив. Тому подібна адаптація звичайно зв'язана зі значним відхиленням від вихідного повідомлення.

Четвертий вид прагматичної адаптації можна охарактеризувати як рішення “екстраперекладацької надзадачі”. Перекладач може змінювати й навіть спотворювати оригінал, порушуючи головні принципи своєї професійної діяльності. Зрозуміло,

що подібна практика носить винятковий характер і дії перекладача не є перекладом, у звичайному змісті цього слова.

Переклад переговорів у контексті миротворчої діяльності ООН має спільну специфіку з діловими переговорами. Якщо переговори носять офіційний характер, то існують певні правила розміщення учасників, і для перекладача дуже важливо не порушити ділового етикету і в той же час знайти для себе таке місце, з якого йому буде найзручніше перекладати. При офіційному перекладі важливо не лише «що», але і «як» сказати. Тому пред'являються особливі вимоги до культури мови, стилю і коректності інтонацій у перекладі. Для перекладача недопустима ні різка жестикуляція, ні прояв якихось сильних емоцій. Переклад має бути лаконічним і чітким [8, с. 200; 6, с. 75].

Дослідження миротворчого дискурсу показали, що текст оригіналу належить до офіційно-ділового стилю, який обслуговує сферу офіційних відносин. Миротворчому контексту функціонування мовних жанрів властиві такі риси як офіційність, об'єктивність, доказовість (достовірні факти), інформативність, логічність і пов'язаний з ними неособистий характер спілкування.

Серед труднощів, з якими може зіткнутися перекладач у перекладі, особливо слід зазначити дві. Перша пов'язана з тим, що українська мова активно запозичує англійські слова – але, як це завжди буває із запозиченнями, вони мають в українській мові вужчий спектр значень, ніж в англійській. Тобто, зустрівши, наприклад, в англійському тексті слово *voucher*, не слід відразу згадувати про приватизаційні чеки, оскільки в цьому значенні слово «*ваучер*» в англійському вживається вкрай рідко, зате має безліч інших значень – гарант, поручитель, свідок, гарантійний лист, розписка і тому подібне.

А друга пов'язана із складними і заплутаними правилами читання в англійському, що утрудняє транслітерацію і транскрипцію імен власних і англійських слів, що залишаються без перекладу.

Нерідко англійські слова, які транскрибуються кирилицею по всіх правилах читання і вимови, набувають в українському тексті поганого звучання. І якщо ці слова закріплюються в українській мові, то вони нерідко адаптуються до української фонетики і української вимовної традиції. Так, наприклад, сталося із словом *component*. Його потрібно виголошувати, як «*кемпОунент*», але воно все ж увійшло до української мови у формі «*компонЕнт*».

На лексичному рівні особливістю є використання миротворчої лексики, лексики, притаманної офіційно-діловому та дипломатичному стилю, наприклад, назви посад:

Squad leader – командир відділення, *Company leader* – командир роти, *Staff commandment* – Командування штабу, *High Commissioner* – Вищий Уповноважений Комісар, *Secretary-General* – Генеральний Секретар.

Використання фразеологізмів на переговорах як виду офіційно-ділового спілкування у миротворчому контексті має свої особливості. Досить складним є переклад фразеологізмів, що походять з античної культури і отримали різне трактування і емоційну забарвленість і навіть різну форму в різних культурах. Але, як правило, вони не відрізняються високим рівнем образності та часто наближаються до кліше. В цілому, маючи справу з фразеологічними одиницями, перекладач повинен володіти не лише знаннями обох мов, але і уміти аналізувати стилістичні і культурно-

історичні аспекти вихідного тексту в зіставленні з можливостями мови і культури на яку перекладається. Основною особливістю фразеологізмів є невідповідність плану вмісту плану вираження, що додає глибину і гнучкість його значенню.

Найбільш переконливим доказом багатих можливостей одиниць фразеологізмів є те, що їх охоче не лише вживають, але творчо перетворюють письменники, журналісти та інші творчі особи. Фразеологізми та ідіоми вживають, щоб привернути увагу, посилити зміст, активізувати аудиторію, сфокусувати увагу на певному елементі змісту, або в концентрованій формі передати зміст окремих моментів переговорів.

Наприклад: *liquidise smb's assets* (розпродати майно), *call the meeting* (скликати зустріч), *drop in income* (зниження доходу), *reach the target* (досягти цілі).

Ще однією особливістю є те, що слова вживаються тільки в прямому значенні, також вживаються кліше, скорочення, штампи, терміни, абрєвіатури, (наприклад *SFOR – стабілізаційні сили* (Боснія і Герцєговіна), *MI (military intelligence) department – відділення військової розвідки*, *party to the conflict – сторона конфлікту*, *AF – Air Forces – повітряні сили*).

На граматичному рівні особливістю є вживання інфінітивів та прямий порядок слів. Також присутній антонімічний переклад: *I see no evidence that we will achieve positive results next year – Я не бачу ніякого доказу того, що ми здобудемо позитивних результатів наступного року*. Але у перекладі прямий порядок слів не завжди зберігається, і у перекладі перекладачеві доводиться перекладати таким чином, щоб переклад не втратив відтінок офіційності, точності і об'єктивності.

Будь-який текст включає ті або інші засоби, які додають виразність вислову. Вони складають особливу функцію мовних одиниць – стилістичну. Найбільш характерною стилістичною одиницею є метафора. В деяких випадках у перекладі метафори слід мати на увазі розбіжність в традиційних асоціаціях, пов'язаних з тією або іншою явюю.

Серед стилістичних засобів синтаксичного рівня можна виділити вживання:

- метафори – *in the eyes of the soldiers – в очах солдатів*.

- конкретизації (або уточнення) – *...deploy in Afganistan with its dangerous highlands and hostile people. – висаджуватися в Афганістані – країні з небезпечним високогір'ям та ворожим народом*. Відсутність мовної одиниці *країна* і її поява в мові перекладу не порушує цілісну структуру речення, оскільки лексична одиниця виявляється з контексту – зрозуміло що *Afganistan* це країна, але для наголошення на певній ознаці, у перекладі використовується уточнення.

Також особливістю є вживання емфатичних конструкцій, екскламаційних речень. Наприклад: *That's ridiculous! We had no problems with disarmament during the cease-fire. Це смішно! У нас не було ніяких проблем з обеззброєнням у період припинення вогню*.

У перекладі на переговорах перед перекладачем постає завдання збереження прагматичного навантаження. Будь-яке висловлення створюється з метою одержати певний комунікативний ефект, тому прагматичний потенціал становить найважливішу частину змісту висловлення. Прагматика перекладу має дуже важливе значення для перекладача, зокрема у перекладі на ділових переговорах, оскільки кожне висловлення справляє певний прагматичний вплив на слухача. І тому перекладачеві, а особливо на переговорах, слід враховувати це. Реципієнт перекладу може належати

до іншої культури, і тому, щоб досягти бажаного результату, перекладачеві слід використовувати один із видів прагматичної адаптації, щоб доповнити, трохи змінити переклад, настільки, щоб реципієнт перекладу зрозумів його.

Часто при усному перекладі перекладач вдається до компресії тексту перекладу, тим самим роблячи опущення деяких елементів тексту. Важливим питанням в цьому сенсі постає влучна компресія з метою передачі головної інформації у тексті. Необхідність компресії визначається тим, що умови усного (особливо синхронного) перекладу не завжди дозволяють передавати зміст оригінала так само повно, як при письмовому перекладі.

У миротворчому контексті метою переговорів є досягнення домовленості про участь сторін у діяльності, результати якої будуть використані для вирішення конфлікту. Можна виокремити такі види переговорів:

- переговори, метою яких є продовження раніше досягнутих мирних угод;
- переговори про нормалізацію взаємостосунків між конфліктуючими сторонами;
- переговори, метою яких є перегляд раніше досягнутих угод на користь однієї зі сторін;
- переговори про досягнення нових угод;
- переговори з метою досягнення опосередкованих результатів (у таких випадках сторони не намагаються досягнути остаточного рішення, а з'ясовують для себе позиції та наміри партнерів.

Як логіко-психологічне явище переговори будуються за законами логіки, мають чітку логічну структуру й ведуться з метою справити вплив на свідомість та емоції опонента.

У процесі переговорів можна виділити три основні етапи:

- підготовка до переговорів;
- процес їхнього ведення;
- аналіз результатів переговорів і виконання досягнутих домовленостей.

Переклад переговорів у контексті миротворчої діяльності ООН має спільну специфіку з діловими переговорами. Йому властиві такі риси як офіційність, об'єктивність, доказовість (достовірні факти), інформативність, логічність і пов'язаний з ними неособистий характер спілкування. Мовною специфікою переговорів є використання миротворчої лексики, фразеологізмів, кліше, професіоналізмів, абрєвіатур та власних назв.

Труднощі, які виникають у процесі ведення переговорів у контексті миротворчої діяльності, можна виокремити на всіх мовних рівнях. Лексичні труднощі становить використання термінів, абрєвіатур, діалектних слів, розмовної лексики, неологізмів та фразеологізмів, що ускладнює процес перекладу. Синтаксично-граматичні труднощі зумовлені впливом емоційного стану учасників, в наслідок чого вони роблять помилки у мові, що також ускладнює роботу перекладача. Стилїстичні труднощі виникають коли учасники використовують у спілкуванні розмовний стиль, чи специфічні культурні реалії. Прагматичні пов'язані з маніпуляцією адресанта з метою вплинути на співрозмовника, або вкладають прихований зміст у речення.

Таким чином, розглянуті особливості перекладу миротворчих переговорів дозволяють дійти висновку, що переговорам як виду спілкування у контексті

миротворчої діяльності ООН властива певна структурна та жанрова своєрідність, зумовлені необхідністю впливу на опонента з метою досягти вирішення конфлікту. Встановлення жанрової своєрідності переговорів в міжкультурному контексті миротворчої діяльності ООН вважається перспективою подальших наукових розвідок в обраному напрямку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод. – М.: Международные отношения, 1974. – 230 с.
2. Губарева О.С. Ведення переговорів та пов'язані з ними проблеми міжкультурної комунікації // Матеріали Четвертої Всеукраїнської наукової конференції “Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу”. – Харків: НТМТ, 2007. – С. 37-38.
3. Дейк Т.А. ван. Язык. Познание. Коммуникация. – Благовещенск: Благовещенск. гуманитар. колледж им. И.А. Бодуэна де Куртенэ, 2000. – 310 с.
4. Котельников В. К. Эффективное ведение переговоров. – М.: Знание, 2005. – 123 с.
5. Коултер Д. Культурные различия и управление // Проблемы теории и практики управления. – М.: Знание, 1997. – 145 с.
6. Кубрак О.В. Етика ділового та повсякденного спілкування. – Суми: Університетська книга, 2003. – 222 с.
7. Кусько К.Я. Дискурс іноземномовної комунікації: концептуальні питання теорії і практики // Дискурс іноземномовної комунікації. – Львів: Вид-во Львівськ. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2001. – С. 23-48.
8. Литвин, А.Н. Деловой этикет. – Ростов н/Д: Феникс, 2003. – 224 с.
9. Романов М. В. Справочник по этикету для бизнесменов, туристов и отправляющихся в гости за рубеж. – К.: Знание, 1992. – 144 с.
10. Серебренников Б.А. Роль человеческого фактора в языке. – М.: Язык и мышление, 1999. – 125 с.
11. Фишер Р. Эртель Д. Подготовка к переговорам. – М.: Филинь, 1996. – 174 с.
12. Шпранц-Фогаши Тарг. Противоречие.– Тюбинген: Деловой мир, 1986. – 268 с.
13. Discourse of Negotiations. – Oxford, OX, UK; Tarrytown, N.Y., U.S.A.: Pergamon, 1995. – 436 p.
14. Mancini-Griffoli, Deborah and André Picot. Humanitarian Negotiation: A Handbook for Securing Access, Assistance and Protection for Civilians in Armed Conflict. Centre for Humanitarian Dialogue, 8 December 2004. – Режим доступу: <http://www.hdcentre.org/datastore/hnn/HMNprels.pdf>

ПРОФЕСІЙНИЙ ДОСВІД ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДАЧА: РЕАЛІЇ ТА ПРОБЛЕМИ

Ключевые слова: переводчик; письменные тексты; профессиональный опыт; профессиональный успех; качество работы.

Keywords: translator; written texts; professional experience; professional success; quality of work.

Ключові слова: перекладач; письмові тексти; професійний досвід; професійний успіх; якість роботи.

Проблема професійного досвіду фахівця є однією з дискусійних. З одного боку, професійний досвід – це набуті міцні навички, пов'язані з діяльністю за професією, знання великої кількості випадків, варіантів, способів розв'язання професійних завдань в різних умовах, що значно покращує професійну компетентність фахівця, забезпечує його успіх в професійній діяльності. З іншого боку, можна спостерігати діяльність багатьох людей, які мають значний досвід за професією, однак не можуть досягнути значних успіхів. В деяких випадках такі люди навіть зізнаються, що їх досягнення з точки зору розв'язання професійних задач, а також з точки зору матеріальної оцінки їхньої праці стали меншими (а іноді і значно меншими), ніж були раніш. Великий професійний досвід не дає їм професійних успіхів.

Спостерігаються також висловлювання роботодавців, що сам собою професійний досвід фахівця ще не є умовою успішного розв'язання професійних задач. Можливі навіть ствердження, що фахівець без великого професійного досвіду може більш успішно виконати завдання, ніж фахівець з досвідом, що великий професійний досвід може навіть заважати у професійній діяльності.

Навіть враховуючи парадоксальність та незвичайність багатьох явищ сучасного життя, безвідповідальність деяких висловлювань, що публікують засоби масової інформації, а також форму деяких висловлювань, які є не стільки констатацією факту, скільки одним з прийомів для спрямування уваги до якоїсь проблеми, коли одна частина факту збільшується, а інша може замовчуватись, слід все ж зауважити, що вищезгадана ситуація з проблемами професійного досвіду викликає занепокоєння серед фахівців, які присвятили значний час діяльності за своїм фахом.

Що ж трапляється у світі професійної діяльності, коли досвід фахівця стає меншою цінністю, ніж раніш? Звичайно, крім традиційного досвіду можуть бути потрібними нові знання, а також новий рівень вмінь, оскільки конкретну роботу необхідно виконувати з новим рівнем якості, чого може не бути в попередньому досвіді фахівця.

Подібна ситуація може спостерігатись і в професії перекладача письмових текстів. Тим більш це цікаво, що професія перекладача письмових текстів меншою

мірою залежить від віку, стану здоров'я, зовнішнього вигляду, статі, можливостей виконувати інші види діяльності у робочий час. Тому проблема професійного досвіду може бути розглянута на цьому прикладі більш спеціалізовано та чітко. Тут можливо виділити дві проблеми. З одного боку, рівень роботи фахівця, який має досвід, може не задовольняти роботодавця (замовника). З іншого боку, навіть за умови успішного виконання завдання та задоволенні роботодавця (замовника) може бути не задоволеним винагородою за свою працю перекладач з досвідом, який порівнює оцінку своїх зусиль з попередніми ситуаціями. Професійний досвід перекладача може не сприяти досягненню професійного успіху у випадках, коли значно підвищуються вимоги до якості перекладу, а попередня діяльність перекладача була переважно пов'язана (з різних причин) з необхідністю виконувати переклади на більш низькому рівні (робочі переклади, інформаційні переклади тощо). В інших випадках досвід може не сприяти матеріальному успіху під час змін економічної ситуації в країні або в світі професії, що пояснюється, серед інших причин, тісним взаємозв'язком діяльності людей.

Безперечно, в першому випадку, пов'язаному з необхідністю виконувати переклади на більш низькому рівні, робота з таким рівнем якості може значною мірою домінувати у діяльності перекладача, зосереджувати майже всю його увагу, що не сприяє формуванню іншого досвіду. І дійсно, в реальній ситуації потрібно виконувати велику кількість перекладів з невисокими вимогами до якості, що не сприяє розвитку кваліфікації перекладача. Тому перекладачі з таким професійним досвідом можуть мати недостатню кваліфікацію з точки зору виконання перекладів високого рівня.

Для виконання перекладів високого рівня перекладачу, як правило, необхідним є не тільки наявність професійного досвіду, але і значна додаткова самостійна підготовка, яка містить ознайомлення з текстами різних стилів та призначення, вивчення спеціальної літератури з найбільш частої тематики перекладів, а також літератури з майстерності перекладу та літературної майстерності. Підвищенню рівня письмового перекладу може сприяти також діяльність перекладача, пов'язана із створенням художніх або спеціальних текстів рідною або іноземною мовами, особливо якщо якість таких текстів може бути оцінена відповідними фахівцями. При цьому йдеться не тільки про оцінку в цілому, але і про можливі консультації, бесіди таких фахівців з автором щодо проблем форми та змісту тексту. Така діяльність може також бути пов'язана з професійною діяльністю перекладача.

Перспективним для подальших досліджень може бути між іншим спостереження впливу на майстерність перекладача його загальнокультурної підготовки, а також варіантів пошуку можливостей для самовдосконалення за професією.